

Mukəddəs Kitab

Təwrat 7-qisim

«Batur həkimlər»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Təvrat 7-kisim

«Batur ҳakimlar»

Kirix söz

«Batur ҳakimlar» degən zatlar kimlər?

Roxənki, Yəxua pəyoqəmbər Israil həlkigə özining ölümidin keyin Hudaning ularoşa qandak bir hil yetəqkini beridioanliki toqruluk heq söz kilmidi. U bəki pəqət ularoşa kəngülliridə Pərwərdigarəşa əgixixkə kət'iy niyət tikləxkə kəp jekiləxlər wə kəttik əgəhləri tapxurdi («Yəxua» 24-bab, bolupmu 23-ayətni kəring). Hərbir kəbilining əz əksəqalliri bar idi, əmma on ikki kəbilə birləktə ix kərxüi kərak bolsa, undakta Hudaning qandak kərsətmisi bardu? Huda ularoşa xu qaoşda enik birhil yetəqkilik xəklini bərmiginining əzi bizgə Hudaning «Batur həkimlar» dəwridiki muddia-məqsətliri toqruluk əzrak bir həwərnə puritip beridu. U ularning Əzigə boləqan kət'iy həjitini birinqi muhim ix dəp tonuxini halaytti.

2:10-19də biz təwəndikilərnə okup kərayli: —

«(Yəxua pəyoqəmbər wə əksəqallərnə tonuydioqan) ...bu dəwridikilərnəng həmmisi əlöp əz ata-bowiliriəşa qoxulup kətti; ulardin keyin Pərwərdigarnimu tonumaydioqan, xundakla Uning Israil üqün kəloqan əməllirini bilmigən bir dəwr pəyda boldi. Xuningdin tartip Israil Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləqanni kəlip Baal-butlarning ibaditigə kirixti. Ular əzlirini Misir zeminidin qəkipir taipilərnəng iləhliridin boləqan yat iləhləroşa əgixip, ularoşa bax urup, Pərwərdigarning oşəzipini kəzoşidi...

Buning bilən Pərwərdigarning oşəzipi Israiləşa tutixip, harəb kəlinsun dəp, U ularni talan-taraj kəloşuqilərnəng kəlioşa taxlap bərdi, yəni ətrapidiki duxmənlirining kəlioşa tapxurup bərdi; xuning bilən ular duxmənlirining əldida bax kətürəlmidi. Ular kəyergə barmisun, Pərwərdigarning kəli ularni apət bilən urdi, huddi Pərwərdigarning deginidək, wə Pərwərdigarning ularoşa kəşəm kəloşinidək, ular tolimu əzəbliq hələtkə quxup kəldi. Andin Pərwərdigar ularning ərisidin batur həkimlərnə turoşuzdi, ular Israilərnə talan-taraj kəloşuqilərnəng kəlidin kutkuzup qəkti.

Xundəktimu, ular əz həkimliriəşa kəlak səlmidi; əksiə ular yat iləhləroşa əgixip buzukluk kəlip, ularoşa bax urup qokundi; ata-bowilirining mangoşan yolidin, yəni Pərwərdigarning əmlrigə itəət kəlix yolidin tezla qəkip kətti; ular heq itəət kəlmidi. Pərwərdigar qəqaniki ular üqün batur həkimlərnə turoşuzsa, Pərwərdigar həman xu batur həkim bilən billə bolatti, batur həkimning həyat künliridə ularni duxmənlirining kutkuzup qəkətti; qünki ularni hərəlap əzənlər tūpəylidin kətürüləqan əh-zərlərnə angəloşan Pərwərdigar ularoşa iəqini əqritətti.

Ləkin batur həkim əlöp kətxi bilənəla, ular ərkisioşa yənip, yat iləhləroşa əgixip, ularning kullukioşa kirip, ularoşa bax uruxup, əzlirini ata-bowiliridinmy ziyadə buləşaytti; ular nə xu kəlmixliridin tohrimaytti, nə əz həhl yolidin heq yanmaytti».

Bu ayətlərdin kərxəkkə boliduki, «həkimlar» birinqidin «kərizis kəziri» idi, yəni həlk Hudaning yərdimini tiləp, nələ-pəryad kətürginidə U ular üqün tuyuksiz turoşuzidioqan ədəmlər idi. İbrəni tilida bu ədəmlər «əfat»lər dəp atilidu. Bu səznəng mənisi ədəttə «həkülüm qəkarəşuqi» yəki «sorəqə» degən mənənimu bildüridu. Ularning rolining bir kəsmi, xūbhisizki,

«Batur ҳakimlar»

hərhil kanuniy ixlar wə sot-dəwalarni həl kiliwə wə xuningdək on ikki kəbiligə qetixlik qararlarni qikirixtin ibarət idi («1Sam.» 7:16).

Ikkinqidin, «batur ҳakimlar» padixahlardək əməs idi, bəlkı həlk arisidiki addiy puxra idi; ҳakimlik ixi bilən bir yərgə barsa, ixi tügigüqə pəkət addiy öy wə yemək-ıqməklikla kerək bolatti. Baxka tərəptin eytkanda «həkim» «aqsakallar arisidiki aqsakal» idi. «Həkimlar» öz həkimlikini oqullirioqə etküzüp, heqkandək «sulalə» bərpa kıloqan əməs. Kerək bolojanda Huda həlk arisidin yengi bir həkimni turoquzoqan. Xuning üqün həlk hərdaim Hudaning iltipatioqə qarap, Uning əzlrigə muwapıq yetəkqi turoquzuxı üqün Uningoqə tayinixi lazımi idi.

Yakup pəyoqəmbərning həyatining ahirida bərgən bexaritudin Israilning ahirda padixahlıq bir həlk bolidioqanlıqı, xundakla xu padixahlıqning ahirida Kutquzoquqi-Məsihgə təwə bolidioqanlıqı enik kərünidu demək, Məsih Əzi ahirki padixah bolidu; «Yar.» 49:10ni kərüng:

—
**«Xahanə hasa Yəhudadin ketip kalmaydu,
Yəhudaning puxtidin kanun qıkaroquqi (yaki «idarə kıloquqining tutkan tayıqi») əksüməydu,
Taki xu həokuqi İgisi kəlgüqə kütidu,
Kəlgəndə jahan həlkıri Uningoqə itaət kılidu».**

Huda Musa pəyoqəmbər tapxuroqan «Kanun xərhi» degən kitabta Huda Israiloqə «Silərni padixahlıq bolojan həlk kılınən» degəndək wədə kılidu. Bu bexarət wə xundakla «həkimlik dəwri»ning zəruriyitining səwəbi toqruluk «Samuil» 1- wə 2- kitabning «qoxumqə sez»idə tohtilimiz.

Hudaning muxu kitabta ayan kılinoqan məksiti (1)

Təwrat wə İnjlilni oquqoquqlar baxka adəmlərdin kəp jəhətlərdə zor artuqçılıqlaroqə muyəssər bolidu — ulardin biri tarix toqruluk qüxənqilərnı əzləxtürüxtin ibarəttur.

Tarixxunaslarning arisida dawam kıliniwatkan birhil talax-tartix bar. Birinqi kəzqarax: — tarixning «yənilixi» bar («insaniy dunya məlum tüp prinsip boyıqə kəynigə kaytmay, dəwrlənməy «ilgiləydu»»); ikkinqi kəzqarax: — tarix «dəwriylik» bolidu (yəni, gərqə imperiyələr pəyda bolup yokaq tursimu, heqkandək tüp əzgirixlər yaki «ilgiləx»lər bolmaydu). Təwrat həm İnjlida ayan kılinoqankı, məlum jəhəttin xu ikki kəzqaraxning hər ikkisi toqrıdur. Əməliyətə, tarixning ikki «tarihiy ekın»ı bar. Ulardin biri «nijatlık ekını» — yəni, Hudoqə etikaq kılıp, Uning mənggü muddia-məqsətlirigə baqlanoqanlarning tarihiy ekını. İkkinqisi, etikaqsız insanlarning tarihiy ekını — ular gunahning kulluki həm əzlrining qiriklikı tüpəylidin tügiməs bir dəwriylikkə qüxüp, uningoqə əsir bolup kəloqan bolidu. Kiyim-keqəkliridə əzgirixlər bolsimu, pən-tehnika «ilgiləxlər» bolsimu, əmma gunah wə qiriklik katarlık tüp hədislər huddi ərəkkə xu yuqmioqandək xu peti kəliweridu. İnsan raketani ay xarioqə yətküzəlsimu, öz mijəzini baxquralmaydu.

«Nijatlık tarihiy ekını»ning tüp prinsipi Hudaning İbrahımoqə: **«Mən sanga bəht-bərikət ata kılınən... sən arkilik yər yüzidiki barlık ailə-kəbililər bəht-bərikət tapıdu!»** degən wədisidə ayan kılınidu («Yar.» 12:1-3). Hudaning bu məksitining həm uzun wəqit dawamida əjayib əməlgə axuruluqi İbrahımning Hudaning qakırıqioqə kulak selip, iman-ixənqning birinqi kədəmlirini besixi bilən baxlinidu. Huda İbrahımdin İshaqni, İshaqtin Yakupni, Yakuptin Israil həlkini qikiridu; U Əzining pak-muqəddəs harakterini Israiloqə wəhiy bilən

«Batur ҳakimlar»

ayan qilidu; Israildin Məsih qikidu wə Məsihdin barlik insanlar üçün nijat həm mənggülik hayat qikidu.

Okurmənniŋ qolidiki Təwratning «Batur Һakimlar» degən qismida biz bu ikki «tarihiy eqin»ni kərimiz; halbuki, gunah wə qiriklikning dəwriyliki əng kərünərlik bolidu. Israilning tarihida biz xu «dəwriylik»ni pəwqul'addə bir xəkildə kərimiz: —

- (a) Israil gunahlıri tūpəylidin məlum birhil zuluma quraydu.
- (ə) Israil Pərwədigar aldida gunahidin yenip Uningoja: «Bizni kūtquzojaysən» dəp nida kılıp pəryad kətüridu.
- (p) Pərwədigar ularni kūtquzux üçün bir kūtquzojuqi «batur Һakim»ni turojuzidu.
- (b) Israil yənə bir qetim gunahqa, bolupmu butpərəslik gunahioja qūxūp ketidu.
- (t) «Dəwriylik» yənə baxlinidu. Israil yənə bir qetim zuluma quraydu.

Muxu qetimlik zulum birinqi qetimkisidin eoırrak bolidu. U ularning zeminining baxqa millətlər təripidin ixoal kılınixini əz iqigə alojan boluxi mumkin. Yukirida nəkil kəltürgən ayətlirimizdə (2:11-23də) bu «dəwriylik» yəkünlinidu.

Əməliyəttə Israilning tarihida xu «gunahlik dəwr» kayta-kayta təkrrarlinidu. Okurmən «batur Һakimlar» degən kitabda uning yəttə qetim kaytilanojini baykaydu. Hudaning bu ixlarda tūp məksiti rosul Pawlusning «Rimliklaroja» yazojan hetidiki: **«Qünki yaritilojan kainat Hudaning ləniti astida kəlip, bimənilikə qəktürüldi. Bu, kainatning əz ihtiyari bilən əməs, bəlki uni Qəktürgüqining iradisi bilən boldi wə xundak ümidi bilən boldiki, kainatning əzimu qirkilixi bolojan kullukidin kūtquzulup, Hudaning pərzəntlirigə beoıxlinidiojan xan-xərpəkə təwə bolojan Һərlikkə erixtürülüxtin ibarət idi. Qünki pütkül kainatning Һaziroqiqə nalə-pəyad kətürüp, toqut tolojıqining azabini birlikte tartiwalatqanlikini bilimiz»** degən sirlik bayanida təswirlinidu («Rim.» 8:20-22).

Pəkət insanlar əz kabiliyitidin, yəni əz-əzini gunahning kullukidin kūtquzuxidin ümidini üzgən bolsa, andin Məsihdə bolojan nijatni qobul kılıxka təyyar bolidu. Xu qaojqıqə bu «dəhxətlik dəwriylik» dawamlıxıweridu. Mana bu «Batur Һakimlar» degənniŋ tūp Һəwiridur; Huda insanning «Meni kūtquzojaysən» degən nalə-pəryadini kütidu; Məsih kəlgüqə gunahın tamamən kütulux yolining bolmaydiojanlikini ukimiz.

Hudaning xu künlərdə Israiloja qaratqan waqitlik məksiti «batur Һakimlar»da tət qetim kaytlanojan bir bayanida puritilidu: —

«Xu künlərdə Israilda Һeq padixah bolmidi; Һərkim əz nəziridə yaxi kərüngənni kılatti» (17:5, 18:1, 19:1, 21:25). «**Xu künlərdə**» degən ibarə bizgə xuni ukturiduki, «Batur Һakimlar» degən kitab pütülgən waqitlarda Israilda padixahlik bar idi; Samuil pəyojəmbərning xu məzkur hatirilərninŋ muəllipi bolux ehtimalıki bar. Israilning Һaliti padixah bolojanda yaxirak bolidu; halbuki, ular yənə bexidin kəp aqqıq ixlarni kəqüridu; xuning bilən ular padixah mukəmməl bolmisa, iximiz yənıla qatak bolidikən, dəp bilip yetidu! Bu jəryanlar arkilik ularning arzu-ümidliri yənıla pəkət «mukəmməl padixah» süpitdə bolojan Məsihgila baqlinidu; Məsihning padixah bolidiojanlikı toqrisida «Yar.» 49:10də bexarət berilidu. Bu iklar toqruqluk «qoxumqə səz»imizdə Һəmdə «Samuil» wə «Padixahlar» degən kitablardiki «kirix səz» wə «qoxumqə səz»lərdə yənə tohtilimiz.

«Batur ҳakimlar»

O'qurmanning hayatidiki «gunah dāwriylik» «hakimlar»da hatiriləngəndək bolmisun, uning Hudaōja nida kilixi bilən əzining «nijatlik tarihi» baxlansun!

Kitabning qurulmisi wə məzmuni: —

- (1) Israilning daim gunahqa murəssə kilixi; Hudaning ularōja bolōan sadakətlik (1-2-bablar)
- (2) «Gunahning dāwriylik» dawamlixidu; Hudaning «kutkuzōuqi hakimlar»i — Otniəl, Əhud, Xamgar, Dəborah bilən Barak, Gideon, Tola, Yair, Elon, Ibzan, Abdon wə Ximxon (3-16-bablar)
- (3) Israil tehimu buzukqillikqa patidu: —
 - (a) Ximaliy tərəptiki butpərəslik («Dan»da)
 - (ə) Jənubiy tərəptiki buzukqilik («Binyamin»da) (17-21-bablar)

.....

Batur Həkimlar

Israillarning Kanaaniylar bilən jəng kəlip, zeminini kəismən igiləi

1¹ Wə Yəxua wapat boləjəndin keyin xundək boldiki, Israillər Pərwərdigardin: — Bizdin kim əwwəl qikəp Kanaaniylar bilən soxuxsun? — dəp soridi..

² Pərwərdigər sək kəlip: — Yəhuda qikəsun; mənə, Mən zeminni uning kəliəjə tapxurdum, — dedi.

³ U wəkəttə Yəhuda akisi Ximeonəjə: — Sən mening bilən billə Kanaaniylar bilən soxuxuxkə, mənə qək taxlinip miras kəlinəjən zeminəjə sən bilən billə qikəp soxuximən, dewidi, Ximeon uning bilən billə qikəti.

⁴ Yəhuda u yərgə qikəkəndə, Pərwərdigər Kanaaniylar wə Pərizziyləni ularning kəliəjə tapxurdi. Xuning bilən ular Bezək degən jaydə ularni urup kərip, on ming adimini əltürdi. ⁵ Ular Bezəktə Adoni-Bezək degən padixah bilən uqrixip kəlip, uning bilən soxuxup Kanaaniylar bilən Pərizziyləni urup kəirdi. ⁶ Adoni-bezək qaqtı, ular kəoqlap berip, uni tutuwəlip, kəllirining qong barmikə bilən putlirining qong barmikəni kəsiwətti. ⁷ Xuning bilən Adoni-Bezək: — Əyni qəojdə kəllirining qong barmikə bilən putlirining qong barmikə kəsiwətilgən yətməx padixah dastihininming tegidiki uwəkləni terip yegənidi. Mənə əmdi Huda mening kəliəjənlirimni əzümgə yandurdi, dedi.

Andin ular uni Yerusalemojə elip bardi, keyin u xu yərdə əldi.

⁸ Yəhədalar Yerusalemojə hujum kəlip xəhərnə ixəjəl kəldi; ular u yərdə olturoquqləni kəliqlap kərip, xəhərgə ot kəyuwətti.

⁹ Andin Yəhədalar quxup, təqlik rayon, jənubdiki Nəgəw wə Xəfələh oymanlikədə turuwatkən Kanaaniylar bilən soxuxti.

¹⁰ Andin Yəhədalar Həbrondiki Kanaaniylərojə hujum kəlip, Xexay, Aħimən wə Təlmaylarni urup kəirdi (ilgiri Həbron «Kiriət-Arba» dəp atilətti).. ¹¹ Andin ular u yərdin qikəp, Dəbirdə turuwatkənlərojə hujum kəldi (ilgiri Dəbir «Kiriət-Səfər» dəp atilətti)..

¹² Kələb: — Kimki Kiriət-Səfərgə hujum kəlip uni əlsə, uningəjə kizim Aksahni hotunlukəkə berimən, degənidi.

¹³ Kələbning ukisi Kənəzning oqlı Otniyəl uni ixəjəl kəldi, Kələb uningəjə kizi Aksahni hotunlukəkə bərdi. ¹⁴ Wə xundək boldiki, kiz yatlık bolup uning kəxiəjə barar qəojdə, erini atisidin bir parqə yər sorəxkə ündidi. Aksah exəktin quxuxigə Kələb uningdin: — Səning nəmə

1:1 «Wə Yəxua wapat boləjəndin keyin xundək boldiki...» — muxu jümlə «Wə» degən sək bilən bəxlinip, «Batur Həkimlar» degən kitabning «Yəxua» degən kitab bilən ziq bəoqlənoqlanlikini kərsitidi. «Yəxua» 24:33-ayətni kəring. Məzkur kitab «Yəxua» degən kitabning dawamidur.

1:1 Hək. 20:18

1:2 «Yəhuda» — muxu yərdə Yəhuda kəbilisini kərsitidi.

1:3 «Ximeon» — muxu yərdə Ximeon kəbilisini kərsitidi. «Sən mening bilən billə Kanaaniylar bilən soxuxuxkə, mənə qək taxlinip miras kəlinəjən zeminəjə qikəsang,...» — muxu ayəttiki «sən», «mən», «mənə», «uning» degənlər kəbilidiki kəp adəmləni kərsitidi.

1:5 «Adoni-Bezək» — bəlkim xu padixahning ismi əməs, bəlkim uning unwani boluxi mumkin; mənisi «Bezəkning əmiri».

1:7 «...Andin ular Adoni-Bezəkni Yerusalemojə elip bardi, keyin u xu yərdə əldi» — Yəhuda wə Ximeonlarning Adoni-Bezəkni tirik kəlduruxi Musa pəyojəmbər wə Yəxua pəyojəmbərnin bu təipilər toqrisidə təpəliəjəniəjə hilap idi (məsilən, «Kən.» 7:16, «Yə.» 10:40, 11:12).

1:9 Yə. 10:36; 11:21; 15:13

1:10 «Xexay, Aħimən wə Təlmaylar» — bu üç adəm gigant idi («Yə.» 15:14).

1:10 Yə. 15:14

1:11 Yə. 15:15-19.

«Batur ҳakimlar»

təliping bar? — dəp soridi.

¹⁵ U jawab berip: — Meni alahidə bir bərikətligəysən; sən mənə Nəgəwdin kaəjjirək yər bərgənəkənsən, mənə birnəqqə buləkñimu bərgəysən, dedi. Xuni dewidi, Kaləb uningəja üstün buləkłar bilən astin buləkłarni bərdi.

¹⁶ Musaning keynatısının əwladliri boləjan Keniylər Yəhudaəja qəxulup «Hərmilik Xəhər»din qikip Aradning jənub tərpidiki Yəhuda qəligə berip, xü yərdiki həlk bilən billə turəjanidi.

¹⁷ Yəhuda bolsa akisi Ximeon bilən billə berip, Zəfat xəhiridə turuwatқан Qanaaniylarni urup kirip, xəhərni mutlək wəyran kildi; xuning bilən xəhərning ismi «Hormah» dəp ataləjan..

¹⁸ Andin Yəhədalər Gaza bilən uning ətrapini, Axkelon bilən uning ətrapini, Əkron bilən uning ətrapini igilidi. ¹⁹ Pərwərdigar Yəhuda bilən billə boləjaq, ular taəqlik yurtni məəqlup kiliplədi; ləkin jilədikilərnəni bolsa, ularning təməür jəng hərwiliri boləjaqka, ularni zeminidin qəəqliwətəlmidi.

²⁰ Ular Musaning buyruəjində Həbronni Kaləbkə bərdi. Xuning bilən Kaləb Anakning üq oəlini u yərdin qəəqliwətəti..

²¹ Ləkin Binyaminlar bolsa Yerusalemdə olturuwatқан Yəbusiylarni qəəqlap qikiriwətəlmidi; xunga ta bəğüngiqə Yəbusiylar Binyaminlar bilən Yerusalemdə billə turmakta.

²² Yüsəpnəning jəməti Bəyt-Əlgə hujum kildi; Pərwərdigar ular bilən billə idi. ²³ Yüsəpnəning jəməti Bəyt-Əlnəning əhwalini bilip kəlixkə qarlıəjuqılarni əwətəti (ilgiri xəhərning nami Luz idi)..

²⁴ Qarlıəjuqılar xəhərdin bir kixining qikip kəliwatқinini bayқаp uningəja: — Xəhərgə kiridəjan yolni bizgə kərsitip qəəysang, sənə xapaət kərsitimiz, — dedi.

²⁵ Xuning bilən xü kixi xəhərgə kiridəjan yolni ularəja kərsitip qəəydi. Ular berip xəhərdikilərnəni urup kiliqlidi; ləkin u adəm bilən ailisidikilərnəni aman qəəydi. ²⁶ U adəm keyin Hittiylərnəning zeminiəja berip, xü yərdə bir xəhər bərpə kiliplə, namini Luz dəp atidi. Ta bəğüngiqə uning nami xundək atalmakta.

²⁷ Ləkin Manassəhlər bolsa Bəyt-Xəənni wə uningəja qaraxlık kəntlərnəni, Taanakni wə uningəja qaraxlık kəntlərnəni ixəjal kilmidi; ular Dor wə uningəja qaraxlık kəntlərdiki həlkni, İbleam wə uningəja qaraxlık kəntlərdiki həlkni, Megiddo wə uningəja qaraxlık kəntlərdiki həlkni qəəqliwətmidi, zeminni almidi; Qanaaniylar xü zemində turuwərixkə bəl baəqliəjanidi. ²⁸ Is-rail barəənsəri kükəyğəqkə Qanaaniylarni əzlırigə həxarqi kiliplə bəқindurdi, ləkin ularni əz yərliridin pütünləy qəəqliwətmidi.

1:14 «Aksah exaktin qüxüxiğə Kaləb uningdin ... soridi» — bu ix səl sirlik tuyulidu. Nemixkə otniyəlnəning əzi bu tələpni qəəymaydu? Aksah toyoja barəjandə uning atisimu uningəja həmrəh bolup barəjan bolsa kərek; xuning bilən Otniyəlnəningkə barəjandə Aksah əzi aldirap ketip biwasitə atisiəja xü tələpni qəəyojan bolsa kərek.

1:15 «sən mənə Nəgəwdin kaəjjirək yər bərgənəkənsən» — ibrəniy tilidə pəқat «sən mənə Nəgəwdin yər bərgənəkənsən...» deyilidu. Əməliyəttə Dəbir degən xəhər Nəgəwdə əməs (Nəgəw Yəhədanəning jənubiy tərpidiki qəəllük idi); bəlkə taəqlik rayondə idi. Ləkin ətrapidə su az boləjaqka, Aksah xü yərnəni «Nəgəwdək (dəmək, kaəjjirək) bir yər» dəp puritidu.

1:16 «Hərmilik Xəhər» — Yərihəning bəқkə bir nami. Yəxua Yərihə xəhirini harabə kiliəjanidi («Yə.» 6:24); xunga «Hərmilik Xəhər» muxu yərdə Yərihəning ətraplırini kərsətsə kərek. «Musaning keynatısının əwladliri boləjan Keniylər Yəhudaəja qəxulup ... xü yərdiki həlk bilən billə turəjanidi» — bu həwərnəni bərixning səwəbi Keniylərnəning Yəhuda kəbilisidikilərgə boləjan amrəqlikni kərsitəxtin ibarət bolsa kərek.

1:17 «Hormah» — buning mənisə «wəyran kiliş».

1:19 «...jilədikilər» — bəқkə birhil tərijimisi: «... təwən yurttikilər».

1:20 Qəl. 14:24; Yə. 14:13

1:23 Yər. 28:19

1:25 «... xü kixi xəhərgə kiridəjan yolni ularəja kərsitip qəəydi» — Yüsəpnəning jəmətidikilər xəhərni allikəjan qərxıwələjanidi; bu kixi xəhərgə kiridəjan məəpiy yolni kərsitip qəəyojan ohxaydu.

1:27 «Manassəhlər» — oқurmənlərnəning esidə barki, Yüsəp kəbilisi Manassəh kəbilisi wə Əfrəim kəbilisi dəp ikkiğə bələnətti.

1:27 Yə. 17:11, 12

«Batur ҳakimlar»

²⁹ Əfraimlarmu Gəzərdə turuwatқан Қанааниylarni қоқлиwətmidi; xuning bilən Қанааниylar Gəzərdə ular bilən billə turiwərdi..

³⁰ Zəbulun nə Қитronда turuwatқanlarni nə Nəһalolda turuwatқanlarni қоқлиwətmidi; xuning bilən Қанааниylar ularning arisida olturақlixip, ularоја һаxarқи mədikar boldi..

³¹ Axir bolsa nə Akkoda turuwatқanlarni nə Zidonda turuwatқanlarni қоқлиwətmidi, xundақla Ahlab, Akzib, Həlbah, Afək Rəһoblarda turuwatқanlarnimu қоқлиwətmidi.. ³² Xuning bilən Axirlar xu zeminda turuwatқanlarning arisida, yəni Қанааниylarning arisida olturақlixip қaldı; ular Қанааниylarni əz yeridin қоқлиwətmidi.

³³ Naftalilar nə Bəyt-Xəməxtə turuwatқanlarni nə Bəyt-Anatta turuwatқanlarni қоқлиwətmidi; xuning bilən ular xu zeminda turuwatқanlarning arisida, yəni Қанааниylarning arisida olturақlixip қaldı; Bəyt-Xəməx wə Bəyt-Anattiki һəлқ ularоја һаxarқи mədikar boldi.

³⁴ Amoriylar Danlarni taоқliқ rayonоја məjburiy һəydəp қikiriwetip, ularni jiloја-tüzlənglikkə qüxüxkə yol qoymidi. ³⁵ Amoriylar Hərəs teоји, Ayjalon wə Xaalbimda turuwerixkə niyət baоқlioqanidi; lekin Yüsüp jəmətining қoli күqəygəndə, Қанааниylar ularоја һаxarқи mədikar boldi. ³⁶ Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exək dawini»din қoram texioја өtүp yүkiri təripigə baratti..

Пərwərdigarning Pərixtisining Israilоја tənbiһ berixi

2¹ Pərwərdigarning Pərixtsi Gilgaldin Bokimoја kelip: — Mən silərnı Misirdin қikirip, ata-bowiliringlarоја қəсəм қilip bərgən zeminoја elip kelip: «Mən silər bilən қilojan əhdəmnı əbədgioја bikar қilmaymən;» ² Lekin silər bu zeminning һəлқи bilən һeqқandақ əhdə baоқlimanglar, bəłki ularning qurbangahlırini buzup taxlixinglar kerək» — degənidim; lekin silər Mening awazimoја қulақ salmidinglar. Bu silərnıng nemə қiloјininglar?! ³ Xunga Mən xu qaoјda silərgə: «Xundақ қilsanglar ularni silərnıng aldinglardin қоқliwətməymən; ular bikininglarоја yantақ bolup sanjilidu, ularning ilahlıri silərgə tor-tuzақ bolidu» — dəp agahlandırdum, — dedi..

⁴ Pərwərdigarning Pərixtsi barliқ Israilarоја bularnı degəndə, ular ün selip yioqlap ketix-ti. ⁵ Xuning bilən bu jayning nami «Bokim» dəp qoyuldi; ular xu yərdə Pərwərdigarоја atap qurbanliқlarnı sundi..

1:29 «Əfraimlarmu...» — yүkiriқи 27-ayəttiki izahatni kəring. Yүsүp қəbilisi Manassəһ қəbilisi wə Əfraim қəbilisi dəp ikkiгə bəluınətti.

1:29 Yə. 16:10

1:30 «Nəһalol» — yaki «Nəһalal».

1:31 «Afək» — yaki «Afik».

1:36 «Serik Exək dawini» — bəzidə (ibraniy tilioја əgixip) «Akrabbim dawini» dəp atilidu. **қoram texi** — yaki «Sela». «Amoriylarning qegrisi ... «Serik Exək dawini»din қoram texioја өtүp yүkiri təripigə baratti» — baxқа birhil tərјimisi: «Amoriylarning qegrisi bolsa «Serik Exək dawini»diki қoram texidin tartip yүkiri təripigə baratti».

2:1 «Pərwərdigarning Pərixtsi» — «təbirələr»ni kəring.

2:1 Yar. 17:7; Mis. 23:20-22; Қан. 29:13, 14

2:2 Қан. 7:2; 12:3

2:3 «ular bikininglarоја yantақ bolup sanjilidu» — yaki «ular silərnı kiltақlarоја qүxүridu».

2:3 Mis. 23:33; 34:12; Қан. 7:16; Yə. 23:13

2:5 «Bokim» — mənisi «yioqlıoқıqlar». «... ular xu yərdə Pərwərdigarоја atap qurbanliқlarnı sundi» — bu ixқа қarioјanda, «Pərwərdigarning Pərixtsi» ayan bolojan qaoјda, xu yərlərdə qurbanliқ қilsa bolatti. Adəttə pəқəт Huda bekitkan jaydila qurbanliқ sunuxқа bolatti («Қан.» 12:5-14ni kəring).

«Batur ҳakimlar»

Yəxua pəyoqəmbərning dəwridin keyin boləjan ixlar

⁶ Yəxua həlkni tarkitiwetiwidi, Israillar hərəkəyisəi əzliyə miras kəlinəjan zeminni igiləx üqün kaytip ketixti. ⁷ Yəxuaning pütkül həyat künliridə, xundakla Yəxuadin keyin kələjan, Pərwədigarning Israil üqün kələjan həmmə karamət əməllirini obdan bilgən əksəkəllarning pütkül həyat künliridimə Israil həlk Pərwədigarning ibaditidə bolup turdi. ⁸ Əmdi Nunning oqlı, Pərwədigarning kuli Yəxua bir yüz on yexida wapət boldi. ⁹ Ular uni elip berip, Əfraim təqlək rayonida, Gaax təqləning ximal təripidiki əz miras ülüxi boləjan Timnat-Serəh dəgən jayda dəpnə kildi. ¹⁰ Bu dəwrdikilərnəg həmmisi əlöp əz ata-bowiliriyə kəxulup kətti; ulardin keyin Pərwədigarnimə tonumaydiəjan, xundakla uning Israil üqün kələjan əməllirini bilmigən bir dəwə pəyda boldi.

Israilning gunahni üzüksiz təkrarlıxi

¹¹ Xuningdin tartip Israil Pərwədigarning nəziridə rəzil boləjanı kəlip Baal-butlarning ibaditigə kirixti. ¹² Ular əzliyinə Misir zeminidin qəkirip elip kəlgən ata-bowilirining Hudasə Pərwədigarni təxlap, ətrapidiki təpələnəg ilahlıridin boləjan yat ilahlarəyə əgixip, ularəyə bax urup, Pərwədigarning oqəzipini kəzəjidi. ¹³ Ular Pərwədigarni təxlap, Baal wə Axərəhlərnəg kullukəyə kirixti.

¹⁴ Buning bilən Pərwədigarning oqəzipi Israiləyə tutixip, harab kəlinsun dəp, u ularni talan-tarəj kələquqlarning kəliyə təxlap bərdi, yənə ətrapidiki duxmənlirining kəliyə tapxurup bərdi; xuning bilən ular duxmənlirining aldidə bax kətürəlmidi. ¹⁵ Ular kəyərgə barmisun, Pərwədigarning kəli ularni apət bilən urdi, huddi Pərwədigarning dəginidək, wə Pərwədigarning ularəyə kəsəm kələjindəg, ular tolimə azablık hələtkə quxup kəldi. ¹⁶ Andin Pərwədigar ularning arisidin batur həkimlarni turoqəzdi, ular Israillarni talan-tarəj kələquqlarning kəlidin kutkəzup qikti.

¹⁷ Xundaktimə, ular əz həkimliriyə kələk salmidi; əksiə ular yat ilahlarəyə əgixip buzukluk kəlip, ularəyə bax urup qəkundi; ata-bowilirining mənəjan yolidin, yəni Pərwədigarning əmrlirigə itaət kəlix yolidin təzla qikəp kətti; ular həq itaət kilmidi. ¹⁸ Pərwədigar kəqaniki ular üqün batur həkimlarni turoqəzsa, Pərwədigar həman xə batur həkim bilən billə bolətti, batur həkimning həyat künliridə ularni duxmənlirining kəlidin kutkəzup qikətti; qünki ularni harlap əzgənlər tūpəylidin kətürəlgən əh-zarlarni angləjan Pərwədigar ularəyə iqini aqrəttəti.

¹⁹ Ləkin batur həkim əlöp ketixi bilənla, ular arkisəyə yənip, yat ilahlarəyə əgixip, ularning kullukəyə kirip, ularəyə bax uruxup, əzliyinə ata-bowiliridinmə ziyadə buləqaytti; ular nə xə kilməxliridin təhtimaytti, nə əz həql yolidin həq yənmaytti. ²⁰ Xuning bilən Pərwədigarning oqəzipi Israiləyə kəttik tutəxti, U: — «Bu həlk Mən ularning ata-bowiliriyə təpələnəg əhdəmmi buzup, awaziməyə kələk salmiəyini üqün, ²¹ buningdin keyin Mən Yəxua əlgəndə bu yurtta kəldurəjan təpələrdin həqbirini ularning aldidin kəqliwətməymən; ²² buningdiki məksət, Mən xəlar arkilik Israilning ularning ata-bowiliri tutkəndək, Mən Pərwədigarning yolini tutup mənədiəjan-məngəydiəjanlıkını sinəymən» — dēdi.

²³ Xuning bilən Pərwədigar xə təpələni kəldurup, ularni nə dərəhəllə zeminidin məhrum kəlip kəqliwətmidi nə Yəxuaning kəliyəjimə tapxurup bərmigənidi.

2:6 Yə. 24:28

2:9 «Timnat-Serəh» — yəki «Timnat-Hərəs».

2:13 ««Axərəhlar» yəki Axərəh butlar» — bəlkim butpərəslikkə bəqləjanəjan dərəhliklərdur. Dərəhlər bəlkim ayal but xəklidə oyuləjan yəki nəkixləngən boluxi mumkin.

2:14 Zəb. 44:12-14; Yəx. 50:1

2:15 Law. 26; Kəan. 28

2:19 Hək. 3:12

2:21 Yə. 23:13

2:23 «Xuning bilən Pərwədigar xə təpələni kəldurup, ularni ... nə Yəxuaning kəliyəjimə tapxurup bərmigənidi» — bu

«Batur ҳakimlar»

3¹ Təvəndikilər Pərvərdigar Kanaaniylar bilən boləjan jəngni bexidin ətəküzmiğən Israilning əwladlirini sinax üqün kaldurup qoyəjan taipilər ²(U Israilarning əwladlirini, bolupmu jəng-uruxlarni kərüp bəkmioqanlarni pəkət jəngni əgünsun dəp kalduroqanidi): —

³ — ular Filistiylərnə bəx əmirliki, barliq Kanaaniylar, Zidonluqlar wə Baal-Hərmon teqəidin tartip Hamat eəjizəiqə Liwan təqləqida turuwatqan Həwiylar idi; ⁴ Ularni kaldurup qoyuxtiki məksiti Israilni sinax, yəni ularning Pərvərdigarning Musaning wasitisi bilən ata-bowiləriqə buyruəjan əmrliirini tutidəqan-tutmaydəqanliqini bilix üqün idi. ⁵ Xuning bilən Israilar

ayətlər, yəni 10-23-ayətlər «Batur Həkimlar» dəgən kitabning kışka yəkünidin ibarəttur.

3:3 «Hamat eəjizəiqə...» — yəki «Libo-Hamatqəiqə...».

«Batur Həkimlar»ning Dəwri

«Batur ҳakimlar»

Қанааниylar, yəni Ҳиттиylar, Амориylar, Пəриzziylar, Ҳиwiylar wə Yəbusiylar arisida turdi; ⁶ Is-raillar ularning қizlirioҗa оylinip, оz қizlirini ularning оoқullirioҗa берip, ularning ilаһlirining kulluқioҗa kirdi.

Birinqi «batur ҳakim» — Otniyəl

⁷ Israillar Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolоqanni қilip, оz Hudasi Pərwərdigarni untup, Baal-lar wə Axərahlarıning kulluқioҗa kirdi. ⁸ Xuning bilən Pərwərdigarning оqəziپی Israilоqа tutixip, ularni Aram-Nаһaraimning padixahі Quxan-Rixataimning қolioҗa tapxurdi. Bu tərikidə Israillar səkkiz yilоiqə Quxan-Rixataimоqа beқindi boldi. ⁹ Israillar Pərwərdigarоqа pəryad kətүrgəndə, Pərwərdigar ular үqün bir қutқuzоquқini turoғuzup, u ularni қutқuzdi. U kixi Kaləbning inisi Kenazning оoqli Otniyəl idi.

¹⁰ Pərwərdigarning Rohi uning üstigə qүxүp, u Israilоqа ҳakimlik қildi; u jənggə qikiwidi, Pərwərdigar Aramning padixahі Quxan-Rixataimni uning қolioҗa tapxurdi; buning bilən u Quxan-Rixataimning üstidin оqalib kəldi. ¹¹ Xuningdin keyin zeminda қirik yilоiqə amanlik boldi; Kenazning оoqli Otniyəl aləmdin оtti.

Isralning yənə gunah қilixi wə jazalinixi, «batur ҳakim Əhud»

¹² Andin Israillar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolоqanni қildi; ular Pərwərdigarning nəziridə rəzil bolоqanni қiloqаqқа, u Moabning padixahі Əglonni Israil bilən қarixilixixқа қüqləndүrdi. ¹³ U Ammoniylar wə Amaləkiylərnі оzigə tartip, jənggə қikip Israilni urup қirip, «Ҳormilik Xəһər»ni ixоqal қildi. ¹⁴ Buning bilən Israillar on səkkiz yilоiqə Moabning padixahі Əglonоqа beқindi boldi.

¹⁵ Xuning bilən Israillar Pərwərdigarоqа pəryad kətүrdi; Pərwərdigar ular үqün bir қutқuzоquқi, yəni Binyamin қəbilisidin bolоqan Gəraning оoqli Əhudni turoғuzdi; u solhay idi. Israil uning қoli bilən Moabning padixahі Əglonоqа sоwоqat оwətti.

¹⁶ Əmdi Əhud оzigə bir gəz uzunluқта ikki bislik bir xəmxər yasatқanidi; uni kiyimining iqigə, ong yotisining üstigə kisturuwaldi; ¹⁷ U xu ҳaləttə sоwоqatni Moabning padixahі Əglonning aldioҗa elip kəldi. Əglon tolimu semiz bir adəm idi. ¹⁸ Əhud sоwоqatni təқdim қilip bolоqandin keyin, sоwоqatni kətүrүp kəlgən kixilərnі kətküzүwətti; ¹⁹ andin оzi Gilgalning yenidiki tax оymilar bar jaydin yenip, padixahning қexioҗa kelip: — Əy padixah, məndə оzлirigə dəydioғən bir məһpiyətlik bar idi, — dewidi, padixah: — Jim tur! — dedi. Xuning bilən ətrapidiki hizmətkarlarning һəmmisi sirtқа қikip kətti.

²⁰ Andin Əhud padixahning aldioҗa kəldi; padixah yaloғuz salkin balihanida olturatti. Əhud: — Məndə sili үqün Hudadin kəlgən bir sөz bar, dewidi, padixah orunduktin қopup оrə turdi.

²¹ Xuning bilən Əhud sol қolini uzitip ong yotisidin xəmxərnі sоuғurup elip, uning қorsikioҗa tiktі. ²² Xundақ қilip xəmxərnіng dəstisimu tioҗi bilən қoxulup қirip kətti, semiz eti xəmxərnі kisiwaloqаqқа, Əhud xəmxərnі қorsikidin tartip қikiriwalmidi; үqəy-pokі arkidin qiktі.

²³ Andin Əhud dalanoҗa қikip, balihanining ixiklirini iqidin etip қuluplap қoydi. ²⁴ U қikip kətkəndə, padixahning hizmətқiliri kelip қarisa, balihanining ixikliri қuluplaklik idi. Ular: — Padixah salkin оydə qong tərtətkə olturoғan bolsa kerək, dəp оylidi.

3:8 «Həmat еoғizioҗiqə...» — «Aram-Nаһaraim» yaki «Mesopotamiya», yəni «Ikki dəryaning otturisidiki rayon».

3:10 «Aram» — «Suriya»ning қədimki nomi.

3:13 «Ҳormilik Xəһər» — Yerihoning baxқа bir nomi.

3:19 «Gilgalning yenidiki tax оymilar bar jay...» — yaki «Gilgalning yenidiki tax оymilar bar jay оyma butlar...» yaki «Gilgalning yenidiki taxliqlar...». «Jim tur!» — bu buyruқ muxu yərdə «Bu məһpiy həwərnі hizmətkarlim aldidə demə, mən haliy boluxum kerək» dəgən mənidə bolsa kerək. Xunga hizmətkarliri qekinidu.

3:22 «... үqəy-pokі arkidin qiktі» — аyətnіng bu ahirki қismining baxқа ikki-үq tərјimiliri bar: «u (xəmxər) arkidin qiktі», «u (xəmxər) ikki puti otturisidin qiktі», «u (Əhud) (balihanining) қəynidin qiktі».

3:24 «qong tərtətkə olturoғan bolsa kerək» — ibraniiy tilida: «putlirini yapқan bolsa kerək» dəgən sөzlar bilən ipadilinu.

«Batur ҳakimlar»

²⁵ Ular uzun saqlap kirmisak sət bolarmu dəp oylaxti; u yənla balihanining ixiklirini aqmiqəndin keyin, aqquqni elip ixiklərni eqiwidi, mana, hojisinin yərdə əlök yatqinini kərđi. ²⁶ Əmdi ular ikkilinip kərap turoqan waqtida, Əhud kəqip qikkənidi; u tax oymilar bar jaydin ətüp, Seirahka kəqip kəlgənidi. ²⁷ Xu yərgə yətkəndə, u Əfraim taqlıq rayonida kanay qeliwidi, Israillar uning bilən birgə taqlıq rayondin qüxti, u aldida yol baxlap mangđi. ²⁸ U ularođa: — Manga əgixip yürünglar, qünki Pərwərdigar duxmininglar Moabiylarni kolunglarođa tapxurđi, — dewidi, ular uningođa əgixip qüxüp, İordan dəryasining keqiklirini tosup, heqkimni ətüküzmdi. ²⁹ U waqıtta ular Moabiylardin on mingqə əskərni ətürtđi; bularning həmmisi təmbəl palwanlar idi; ulardin heqbir adəm kəqip kütulalmidi.

³⁰ Xu küni Moab İsrailning kəlıda besikturulđi. Zemin səksən yiləiqə aman-tinqlikta turđi.

Xamgar

³¹ Əhuddin keyin Anatning oqlı Xamgar həkim boldi; u altə yüz Filistiyəlkinı biraqla kala sanjoıuq bilən ətürtđi; umu İsrailni kütqüzdi..

Dəborah wə Barak

4¹ Əmdi Əhud wapat boləandin keyin Israillar Pərwərdigarning nəziridə yənə rəzil boləanni kıləlı turđi. ² Xuning bilən Pərwərdigar ularni Kanaaniylarning padixahı Yabinning kəlıođa taxlap bərdi. Yabin Həzor xəhiridə səltənət kılatti; uning kəxun sərdarining ismi Sisera bolup, u Həroxət-Goyim degən xəhərdə turatti. ³ Israillar Pərwərdigarəđa nalə-pəryad kətürtđi, qünki Yabinning tokkuz yüz təmür jəng hərwişi bolup, Israillarođa yigirmə yildin buyan tolimu zulum kılıp kəlgənidi.

⁴ U waqıtta Lapidotning hotuni Dəborah degən ayal pəyoqəmbər İsrailəđa həkim idi. ⁵ U Əfraim taqlıqidiki Ramah bilən Bəyt-Əlning əturturidiki «Dəborahning horma dərihi»ning tüwidə əturtatti; barlik Israillar dəwaliri toqrisida həküm soriqlı uning kəxiəđa kələtti.

⁶ U adəm əwətip Naftali yurtidiki Kədəxtin Abinoamning oqlı Barakni qakırtip kəlip, uningođa: — Mana, İsrailning Hudasi Pərwərdigar mundaq əmr kıləjan əməsmu?! U: — Sən bərip Naftalılar kəbilisi həm Zəbulun kəbilisidin on ming adəmnı əzüng bilən billə elip Tabor teqləođa qikkın; ⁷ xuning bilən Mən Yabinning kəxun sərdari Siserani jəng hərwiliri wə kəxunliri bilən kəxup Kixon ekining boyiođa, sening kəxingəđa barəusı niyətkə selip, uni kolungəđa tapxurimən degən, — dedı.

⁸ Barak uningođa: — Əgər sən mən bilən billə barsang, mənmu barimən. Sən mən bilən barmisang, mənmu barmaymən! — dedı.

⁹ Dəborah jawabən: — Maqul, mən sən bilən barsam baray; həlbuki, səpiring sanga heq xən-xərəp kəltürməydu; qünki Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining kəlıođa tapxuridu, — dedı. Xuning bilən Dəborah kəpup Barak bilən billə Kədəxkə mangđi.

3:29 «...ular Moabiylardin on mingqə əskərni ətürtđi...» — bu on mingqə əskər bəlkim Moabning Israillarni kulluqta qing tutup turux üqün İsrail zeminini idarə kılıxkə kəlduroqan kəxuni bolsa kərək. Əhudning İordan dəryasining keqiklirini tosuıi ularning Moab zeminiəđa kəqix yolini tosutxin ibarət idi. «... təmbəl palwanlar...» — yađi «... semiz palwanlar...».

3:31 «Əhuddin keyin Anatning oqlı Xamgar həkim boldı... umu İsrailni kütqüzdi» — Xamgarning Filistiyələr bilən jəng kıləjanlıkı uning İsrailning maqrib tərıpida, dengiz boyidiki tüzlənglikta həkim ikənlikini kərsitixi mumkin. 4:1gə kərioqənda, «Dəborah wə Barak» Xamgar bilən zamandax bolsa kərək; ləkin ular zeminning ximal wə xərək tərıpida həkimlik kılatti.

4:2 «Kanaaniylarning padixahı Yabin...» — «Yabin» Həzor padixahining ismi əməs, bəlkı uning unwani boluxi mumkin. «... Yabinning kəlıođa taxlap bərdi» — ibraniy tilida «Yabinning kəlıođa setip bərdi». «Həroxət-Goyim degən xəhər...» — yađi «Taipilərnıng ormanlık xəhəri».

4:2 1Sam. 12:9

4:6 «... Pərwərdigar mundaq əmr kıləjan əməsmu?!» — yađi «... Pərwərdigar sanga əmr kıləjan əməsmu?».

4:6 İbr. 11:32

4:7 Zəb. 83:9-10

4:9 «... Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining kəlıođa tapxuridu» — ibraniy tilida «Pərwərdigar Siserani bir ayal kixining

«Batur ҳakimlar»

¹⁰ Barak Zəbulunlar wə Naftalilarni Kədəxkə qakırtti; xuning bilən on ming adəm uningəja əgəxti; Dəborahmu uning bilən qıktı ¹¹ (xu qaojda keniyələrdin boləjan Həbər əzini Musaning keynatisi Həbabning nəslidin boləjan keniyələrdin ayrip qıqip, Kədəxning yenidiki Zaanaimning dub dərihining yenida qedir tikkənidi).

Tabor teoqining mənzirisi (Yızrəl tüzənglikidin qaraydıoqan)

¹² Əmdi Siseraoqə: — Abinoamning ooqli Barak Tabor teoqioqə qıqıptu, degən həwər yətküzüldi.

¹³ Xuni anglap Sisera barlıq jəng hərwilirini, yəni tokkuz yüz təmür jəng hərwisini wə barlıq əskərlirini yioqip, Həroxət-Goyimdin qıqip, Kixon ekınıning yenida toplidi.

¹⁴ Dəborah Barakqə: — Qopkin; bugün Pərwərdigar Siserani sening qolungəja tapxuridioqan kündür. Mana, Pərwərdigar aldingda yol baxlıoqili qıktı əməsmu?! — dedi. Xuni dewidi, Barak wə on ming adəm uningəja əgixip Tabor teoqidin qüxti. ¹⁵ Pərwərdigar Siserani, uning həmmə jəng hərwiliri wə barlıq qoxunini qoxup Barakning qiliqi aldida tiripirən kildi; Sisera əzi jəng hərwisidin qüxüp, piyadə qeqip kətti.

¹⁶ Barak jəng hərwilirini wə qoxunni Həroxət-Goyimgiqə qoqlap bardı; Siseraning barlıq qoxuni qiliq astida yikildi, birimu qalmidi. ¹⁷ Lekin Sisera piyadə qeqip, Keniyələrdin boləjan Həbərnin ayali Yəəlnin qedirioqə bardı; qünki Həzorning padixahı Yabin bilən Keniyələrdin boləjan Həbərnin jəməti otturisida dostluk alakisi bar idi.

¹⁸ Yəəl Siserani qarxi elixkə qıqip uningəja: — Əy hojam, kirginə! Qorkma, meningkigə kirgin, dedi.

qolioqə setip beridu».

4:11 Qəl. 10:29

4:15 Zəb. 83:9-10

«Batur ҳakimlar»

Xuning bilən Sisera uning qedirioja kirdi, u uning üstiga yotkan yepip qoydi.

¹⁹ U uningoja: — Mən ussap kəttim, manga bir otlam su bərginə, dewidi, ayal berip süt tulumini eqip, uningoja iqlüzüp, andin yənə uni yepip qoydi.

²⁰ Andin Sisera uningoja: — Sən qedirning ixikidə saklap turojin. Birkim kelip səndin: — Bu yərdə birərsi barmu, dəp sorisa, yok dəp jawab bərgin, — dedi.

²¹ Əmdi Həbərnin ayali Yaəl kəpup, bir qedir kozukini elip, qolida bolkini tutkiniqə xəpə qikarmay uning kəxioja bardi; u hərıp kətkəqkə, kattik uhlap kətkənidi. Yaəl uning qekisiga kozukni xundak kaktiki, kozuk qekisidin etüp yərgə kirip kətti. Buning bilən u əldi.

²² Xu qaojda, Barək Siserani koşlap kəldi, Yaəl aldioja qikip uningoja: — Kəlgin, sən izdəp kəlgən adəmni sanga kərsitəy, — dedi. U uning qedirioja kirip kəriwidi, mana Sisera olük yatatti, kozuk tehiqə qekisiga kəkiklik turatti.

²³ Xundak kəlip, Huda xu küni Qanaan padixahı Yabinni Israilarning aldida təwən kildi. ²⁴ Xu waqittin tartip Israilar barəjanseri küqiyip, Qanaan padixahı Yabindin üstünlükni igilidi; ahir-da ular Qanaan padixahı Yabinni yokətti.

Nusrət nəzmisi

5 ¹ Xu küni Dəborah wə Abinoamning oqli Barək mundaq nəzmə oqudi: —

² Israilda yetəkqilər yol baxliqini üqün,
Həlk ihtiyarən əzlrini pida kəlojini üqün,
Pərwərdigarə təxəkkür-mədhijə oqunglar!

³ Əy padixahlar, anglanglar,
Əy əmirlər, kulək selinglar!

Mən, mən Pərwərdigarə atap nəzmə oquymən,
Mən Israilning Hudasi Pərwərdigarə küy eytimən.

⁴ I Pərwərdigar, sən Seirdin qikqiningda,
Edomning yaylikidin qikip yürük kəlojiningda,
Yər titrəp, asmanlardin sular tamqidi,
Xundak, bulutlar yamoqurlirini yaojdurdi.

⁵ Taoqlar Pərwərdigarning aldida təwrəndi,
Ənə Sinay teoqimu təwrinip kətti,
Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldida.

⁶ Anatning oqli Xamgarning künliridə,
Həm Yaəlning künliridə,
Qong yollar taxlinip kəlip,
Yoluqlar əgri-toqay qiojir yollar bilən mangatti;

⁷ Israilda əzimətlər yokəp kətti,
Taki mənki Dəborah kəzojilip,
Israilda bir ana süpitidə pəyda boləjinimojia.

4:19 Hək. 5:25

5:4 Zəb. 68:7, 8, 9

5:5 «... Ənə Sinay teoqimu təwrinip kətti, Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldida» — yaki «yəni Sinay teoqida ayan boləjan Hudaning aldida,

— Israilning Hudasi Pərwərdigarning aldida».

5:5 Mis. 19:18; Zəb. 68:15, 16, 17; 97:5

5:7 «Israilda əzimətlər yokəp kətti» — yaki «Israilda kənt-kixlaklar yokəp kətti».

«Batur ҳakimlar»

⁸ Israillar yengi ilahlarni tallidi;
Urux dərważiliriqja yetip kəldi.
Kirik mingqə Israillikning arisida,
Ya bir kalkan ya bir nəyzə tepilisiqu?!

⁹ Kəlbim Israilning əmiririgə qayildur,
Ular həlk arisida əzlrini ixtiyarən pida kildi;
Pərwərdigarqja təxəkkür-mədhīyə okunglar!

¹⁰ I aq exəklərgə mingənlər,
I nəpis zilqilərnin üstidə olturoqanlar,
I yolda yürənlər, kəngül bəlunglar!

¹¹ Su əkilidioqan jaylarda olja bəlxüwatqanlarning juxkun awazilirini anglanglar!
Ular xu yərlərdə Pərwərdigarning həkkanīy əməllirini mədhīyiləp,
Uning Israildiki əzimətlirining həkkanīy əməllirini tərīplixidu.
Xu wəqittə Pərwərdigarning həlkī qūxūp dərważilarqja yetip kelip: —

¹² «I Dəborah, oyoqan, oyoqan!
Oyoqan, oyoqan, oʻzəzəl eytkin!
Ornungdin tur, i Baraq,
Əsirilingni yalap mang, i Abinoamning oqlil!» — deyixidu.

¹³ Mana həlkning az bir kəldisi aliyjanablarqja əgixix qūqin qūxti,
Pərwərdigarning həlkī yenimoqja palwan kəbi qūxūp kəldi.

¹⁴ Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip qaloqanlar kəldi;
Mana, Binyaminlarmu koqwmilingqja koqulup əgixip kəldi;
Makirdin əmirlər qūxūp kəldi,
Zəbulundin sərdarlik həsisini tutqanlar yetip kəldi.

¹⁵ Issakarning əmirli Dəborahqja koquldi;
Barak nemə qiloqan bolsa Issakarmu xundak qilip,
Uning kəynidin jiləqja tap basturup etilip qūxti!
Rubənnin ailə-jəmətliridikilərnin arisida xunqə uluq niyətlər kəlbirigə pükülgənidi!

¹⁶ Sən nemixkə qotanlarning iqidə turup,
Qoylarqja qelinoqan nəyning awazini anglaxni halap kəlding?
Rubənnin ailə-jəmətliridikilərnin arisida xunqə uluq niyətlər kəlbirigə pükülgənidi!

5:8 «Urux dərważiliriqja yetip kəldi» — demək, Israil tirik Hudani taxlap butlarni talliwəloqini qūqin Hudaning xu jazasi ularning bexioqja qūxti.

5:10 «nəpis zilqilərnin üstidə olturoqanlar» — yaki «tokumlarning üstidə olturoqanlar». «I aq exəklərgə mingənlər, i nəpis zilqilərnin üstidə olturoqanlar, i yolda yürənlər...» — bu ayəttə puritiloqan mənə bəlkim «I, Israilda hazır rahət künlərnin kərgüqilər, silar qūqin əz həyatini tawəkkül qiloqanlarni əslənglar!» degəndək boluxi mumkin.

5:11 «Su əkilidioqan jaylarda olja bəlxüwatqanlar...» — demək, nusrət kəzənoqanliqtin həttə su əkəlgili qikkənlarmu oljidin əzəzə bəlxüxidu.

—Baxkə birhil tərjimisi: — «Okyaqilarning oʻwəwəjasidin kutuloqanlar su alidioqan jaylarda turup, Pərwərdigarning həkkanīy əməllirini mədhīyiləp, uning Israildiki əzimətlirining həkkanīy əməllirini tərīplixidu. Xu wəqittə...».

5:12 «I Dəborah, oyoqan, oyoqan! ... ornungdin tur, i Baraq!...» — 12-ayəttiki nazmə həlk kəqip qikiwəloqan taolliqtin amanesan qūxūp, əz xəhiringin dərważiliriqja kəlgəndə huxallikidin Dəborah wə Barakqja eytkən səyünux sezliri bolsa kərek.

5:13 «Mana həlkning az bir kəldisi aliyjanablarqja əgixix qūqin qūxti» — demək, Hudaqja sadik boləqan «həlk kəldisi» az bolsimu, Baraq wə baxkə jasarətlək əzimətlərgə əgəxkən. Baxkə birhil tərjimisi: «Həlkning az bir kəldisi küqlüklərnin üstidin oqlib kəldi».

«Pərwərdigarning həlkī yenimoqja palwan kəbi qūxūp kəldi» — baxkə birhil tərjimisi: «Pərwərdigarning həlkī zalimlarqja qarxi qikixkə mening yenimoqja qūxti». Bu ayətnin yənə birnəqqə hil tərjimiliri uqrxii mumkin.

5:14 «Mana, Əfraimlardin Amaləktə yiltiz tartip qaloqanlar kəldi» — Əfraim kəbilisi əslidə Amaləklərnin zeminini igiləqən wə ularni həydiwətkənidi. «Makirdin...» — «Makir» muxu yərdə Manassəh kəbilisigə wəkillik qilidu.

5:15 «Rubənnin ailə-jəmətliridikilərnin arisida» — yaki «Rubənnin əkənlirining boyida». «Rubənnin ailə-jəmətliridikilərnin arisida xunqə uluq niyətlər kəlbirigə pükülgənidi!» — bu nahayiti həjwi, kinayilik gəp. Rubənlərdə xunqə yūksək niyət boləqini bilən həqnemə kilmidi (16-ayətni kəring).

«Batur həkimlər»

¹⁷ Gileadlar bolsa İordan deryasının u tərəpidə turup qaldı;
Danlarmu nemixkə kemilərnin yenidə tohtap qaldı?
Axirlar bolsa dengiz boyida jim olturuwaldi,
Dengiz koltuqlirida turup qaldı.
¹⁸ Zəbulunlar janlirini ölümgə təwəkkül kildi;
Naftalilarmu jəng məydanidiki yukiri jaylarda həm xundak kildi!

¹⁹ Padixahlar həmmisi kelip, sokuxti,
Kanaaniylarning padixahlirimu uruxkə qikti;
Taanakta, Megiddoning su boyilirida uruxti.
Lekin bir'azmu kümüx olja alalmidi!
²⁰ Asmanlarda yultuzlarmu jəng kildi,
Orbitiliridin Siseraoqa qarxi jənggə atlandi.
²¹ Kixon deryasının ekini düxmənni ekitiپ kətti;
Xu kədimiy derya, u Kixon deryasidur!
Əy menin jenim, pütün küqünq bilən aloja baskin!
²² Ularning atlirining tuwaklıri takirang-takirang kilmakta,
Tolparlıri qapmakta, qapmakta.
²³ Mərozəja lənət okunglar, dəydu Pərwərdigarın Pərixitsi,
U yərdə olturoquqlaroja lənət okunglar,
Kattik lənət okunglar;
Qunki ular Pərwərdigaroja yərdəmgə kəlmidi,
Zalimlarəja qarxi Pərwərdigaroja yərdəmgə kəlmidi.
²⁴ Ayallar iqidə kəniylik Həbərnin əyalı Yaəl bəht-bərikətlənsun,
Qedirdə turoqan ayallar iqidə u bəht-bərikət tapsun!
²⁵ Sisera su soriwidi, u uningəja sūt bərdi,
Esilzadilərgə layik bir qəqida qaymak tutti;
²⁶ U sol kolini qedir kozukioja,
Ong kolini tēmürqining bolqisioja uzatti;
Siserani urup,
Bax səngükini qeqip,
Qekisidin yanjip etküzüwətti.
²⁷ Sisera uning ikki putining arilikioja kiysaydi,
U yikildi, u əlüktək yatti,
U uning ikki putining arilikioja kiysaydi, u yikildi,
Kiysayəjan yərdə u yikilip, jan bərdi.

²⁸ Siseraning anisi pənjiridin sirtkə səp saldi,
U pənjirining rujikidin towlap: —
«Uning jəng hərəwisi nemixkə xunqə uzakkiqə kəlməydu?
Jəng hərəwilirining atlirining tuyak sadasi nemixkə xunqə həyal bolidu? — dedi.

5:21 «Kixon deryasının ekini ularni ekitiپ kətti» — muxu səzlər yukiriki «asmanlardiki yultuzlar jəng kildi» degən səzlərnı yorutidu. Yazda Kixon deryasi ekimida su yok dəyərlik bolidu; kixta küqlük akidu. Xunga, xu hulasigə kelimizki, həwa rayi əzgirip, kəp yamojur yaqkaqka, Kixon deryasi texip, Siseraning jəng hərəwilirini ekitiپ kətti yaki ularni patkəqka paturup koydi (4-ayəttə xu kattik yamojur tiləja elinidu).

5:23 «Zalimlarəja qarxi Pərwərdigaroja yərdəmgə kəlmidi» — yaki «Baturlırini elip, Pərwərdigaroja yərdəmgə kəlmidi». **5:26** « Yaəl sol kolini qedir kozukioja, ... qekisidin yanjip etküzüwətti» — bu ayətlərgə qariqanda Yaəl Siseraning bexioja kakkan kozukni bolka bilən üq kətim urojan.

«Batur ҳakimlar»

²⁹ Uning dedakliri arisida danalar jawab beridu,

Xundakla, u dər wə kə əz-əzīgə jawab beridu: —

³⁰ «Ular oljilirini yiqip bə lūxūwatkan bolmisun yənə?!

Hər bir ərkəkkə ayaq asti kili xka bir-ikkidin kiz təgkəndu,

Sisera oja rəngdar kiyimlər,

Gül kəxtiləngən rəngdar kiyimlərdin olja təgkəndu,

Bulangqining boynioja aldi-kəyni kəxtiləngən rəngdar kiyimlər təgkən bolsa kərək!

³¹ I Pərwərdigar, Səning barliq dūxmən liring ənə xundak yəkutuləjay!

Ləkin Seni səy gənlər kuyaxning ərləwat kəndiki kədr itidək küqlük boləjay!»,

Xuning bilən zəmin kirik yiləyiqə tinq-amanliq tapti.

Israilning gunah kilixi, jazalinixi; Hudaning Gideonni hakimlikka qakirixi

6¹ Israillar Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kildi; xuning bilən Pərwərdigar ularni yəttə yiləyiqə Midiyanilarning kəlioja tapxurup bərdi. ² U wəktəta Midiyanilər Israilning üstidin əyalib kəlip, Israil Midiyanilarning səwəbidin əzliri üqün təoqlərdin, əngkūrlərdin wə kəram təxlərdin panəh jəyləri yəsidi.

³ Hər kətim Israillar uruk tərəjoanda xundak boləttiki, Midiyanilər, Amaləkiylər wə məxiqtikilər kəlip ularəja hujum kilətti. ⁴ Ularəja hujum kilə xka bargəhləri tikip, zəmin-diki həsulni wəyran kəlip, Gəzəyiqə Israiləja həq kəndək əxliq kəldurməy, ularning kəy, kəla, əxəklirinimə elip kəttətti. ⁵ Qūnki ular qəkətkilərdək kəp bolup, əz māl-qarwiliri wə qədirlirini elip kəltətti; ularning adəmliri wə təgiliri san-sanəksiz bolup, zəminni wəyran kəlix üqün təjəwuz kilətti. ⁶ Xuning bilən Israil Midiyanilarning əldidə tolimu hər hələtkə qūxūp kəldi; əndin Israillar Pərwərdigarəja nalə-pəryad kəttürdi.

⁷ Midiyanilarning dəstidin Israil Pərwərdigarəja pəryad kəttürginidə xundak boldiki,

⁸ Pərwərdigar Israiləja bir pəyəjəmbərnə əwətti. U kəlip ularəja: — Israilning Hudasi Pərwərdigar munda k dəydu: «Mən silərnə Misirdin qikərip, «kulluk makani»din elip qikənidim; ⁹ silərnə misirliklərnə kəlidin, xundakla silərgə barliq zulum kəloquqilərnə kəlidin kətkəzup, ularni əldinglərdin kəoqliwətip, ularning zəminini silərgə bərdim ¹⁰ wə silərgə: «Mənə, Mən Pərwərdigar silərnəng Hudəynglərdurmən; silər Amoriylərnəng zəminidə turojəninglər bilən ularning iləhliridin kərkəmənglər» dəgənidim. Ləkin silər Məning əwəzimoja kəlak salmədinglər», — dēdi.

¹¹ Əndin Pərwərdigarning Pərixtsi kəlip Ofrah dəgən jəyda Əbēzər jəmətidiki Yoəxka təwə boləjan dūb dər ihining tūwidə olturdi. U wəktəta Yoəxning oəli Gideon Midiyanilarning buləngkiləkidin səklinəx üqün xarəb kəlqiki iqidə buəjday tēpiwatətti.

¹² Pərwərdigarning Pərixtsi uningəja kərūnūp: — Əy jəsərtlik palwan, Pərwərdigar sən bilən billidur! — dēdi.

¹³ Gideon uningəja jawab bərip: — I hojam, əgər Pərwərdigar biz bilən billə boləjan bolsa, bu kərgüləklər nēmə xka üstiməz gəldi? Atə-bowilirimiz biz gə səzləp bərgən uning bərləq məjiziliri kəni? Bular təoqrisidə atə-bowilirimiz: «Mənə, Pərwərdigar bizni Misirdin qikərip

5:30 «Bulangqining boynioja aldi-kəyni kəxtiləngən rəngdar kiyimlər təgkən bolsa kərək!» — yəki «Məning boynuməja ikki aldi-kəyni kəxtiləngən kiyimlər olja kəlip təgkən bolsa kərək!».

6:2 «kəram təxlərdin panəh jəyləri yəsidi» — yəki «kəroqənlərdin panəh jəyləri yəsidi». İbrəniy tilidə «istihkamliq jəylərdin panəh jəyləri yəsidi».

6:10 2Pad. 17:35, 38

6:11 «... xarəb kəlqiki iqidə buəjday tēpiwatətti» — xarəb kəqlikidə buəjday tēpix tolimu kələysəz, əlwəttə; bu Gideonning Midiyanilərdin kərkənkəlikini kərsətidu.

«Batur ҳakimlar»

kalmigənmi?» — dedi. Lekin bugünkü kunda Pərwərdigar bizni taxlap, Midiyaning qoljoa tapxurup bərdi! — dedi.

¹⁴ Pərwərdigar uningjoa qarap: — Sən muxu küqüggə tayinip, berip Israilni Midiyaning kolidin kutkuzojin! Mana, Mən seni əwətkən əməsmu? — dedi.

¹⁵ Gideon Uningjoa: — I Rəb, mən Israilni qandak kutkuzalaymən? Mening ailəm bolsa Manassəh kəbilisi iqidə əng namriti, əzüm atamning jəmətidə əng kiqikidurmən, — dedi.

¹⁶ Pərwərdigar uningjoa: — Mən jəzmən sən bilən billə bolimən; xunga sən Midiyanlarni bir adəmni urəjandək urup kirisən, — dedi.

¹⁷ Gideon Uningjoa iltija kilip: — Mən nəziringdə iltipət tapkən bolsam, mən bilən səzləxküqining həqiqətən Sən Əzüng ikənlikigə bir alamət kərsətkəysən,¹⁸ etünimən, mən yenip kelip öz hədiyə-qurbanlikimni aldingjoa qoyəruqə bu yərdin kətmigəysən, — dedi.

U jəvab berip: — Sən yenip kəlgüqə kütimən, dedi.

¹⁹ Gideon berip əygə kirip bir oqlakni təyyarlap, bir əfah esil undin petir nan pixurup, gəxni sewətkə selip, xorpisini koriqə usup bularni uning kəxiqə elip kelip, uningjoa sundi (U tehiqə dub dərihining tüwidə olturatti).²⁰ Andin Hudaning Pərixtsisi uningjoa: — Bu gəx bilən petir nanlarni elip berip, muxu yərdiki qorəm taxning üstigə qoyup, xorpini təkkin, — de-widi, u xundak kildi. ²¹ Pərwərdigarning Pərixtsisi kolidiki həsini uzitip uqini gəx bilən petir nanlarjoa təkküziwidi, qorəm taxtin ot qikip, gəx bilən petir nanlarni yəp kətti. Xu haman Pərwərdigarning Pərixtsisi uning kəzidin qayib boldi.

²² Xuning bilən Gideon uning Pərwərdigarning Pərixtsisi ikənlikini bilip: — Apla, i Rəb Pərwərdigar! Qataq boldi, qünki mən Pərwərdigarning Pərixtsisi bilən yüzmyüz kərxüp kəldim...! — dedi.

²³ Lekin Pərwərdigar uningjoa: — Hatirjəm boləjin! Korkmiojin, əlməysən, — dedi.

²⁴ Xuning bilən Gideon Pərwərdigarjoa atap u yərdə bir qurbangah yasap, uning ismini «Yəhwəh-xalom» dəp atidi. Bu qurbangah ta bügüngiqə Abiezər jəmətining Ofrah degən jayida bar..

²⁵ U keqisi Pərwərdigar uningjoa: — Sən atangning qong bukişi wə yəttə yaxliq ikkinqi bukişini elip atangjoa təwə boləjan Baal qurbangahini erüp, uning yenidiki Axərah butini kesiwətkin..

²⁶ Andin muxu qorəjaning üstigə Pərwərdigar Hodayingjoa ataləjan, bəlgiləngən rəsim boyiqə bir qurbangah yasap, ikkinqi bir bukişi elip, əzüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kilip qalap, uni kəydürmə qurbanlik kiləjin, — dedi..

²⁷ Xuning bilən Gideon öz hizmətqiliridin on adəmni elip berip, Pərwərdigarning əzigə eytkinidək kildi; lekin u atisining əyidikilərdin wə xəhər adəmliridin korkkini üqün, u bu ixni kündüzi kilməy, keqisi kildi. ²⁸ Ətisi səhərdə xəhər həlki qopup karisa, mana, Baal qurbangahi erüwətilgən, uning yenidiki Axərah buti kesiwətilgənidi wə yengi yasaləjan qurbangahning

6:14 1Sam. 12:11; Ibr. 11:32

6:19 «bir əfah» — 22 litr. Axliq az boləjan künlərdə namrat bir aila üqün bu nəhayiti qong bir hədiyə-qurbanlik bolatti.

6:23 «Hatirjəm boləjin» — ibraniy tilida «Xalom əlaykum!» (Salaməlaykum). Ibraniy tilida mənisi adəttə «sanga aman-salaməlik boləjyl».

6:24 «Yəhwəh-xalom» — buning mənisi: «Pərwərdigar hatirjəmliktur».

6:25 «Sən atangning bukişi wə yəttə yaxliq ikkinqi bukişini elip...» — baxkə birhil təjrimisi: «Sən atangning yax bukişini, yəni uning yəttə yaxliq ikkinqi bukişini elip...». «Baal qurbangahini erüp...» — Baaljoa ataləjan qurbangah bəq qong bolsa kerək. Ikki buka bəlkim qurbangahni tartip erüx üqün kerək boluxi mumkin. «...uning yenidiki Axərah butini kesiwətkin» — «Axərah»lar toqrulux 2:13 wə izahətinə kəring.

6:26 «...muxu qorəjaning üstigə...» — yaki «...qorəm texining üstigə...» «bəlgiləngən rəsim boyiqə» — «Qan.» 25:6-7ni kəring. «əzüng kesiwətkən Axərahning parqilirini otun kilip qalap, uni kəydürmə qurbanlik kiləjin» — 2:5 wə izahətinə kəring. Pərwərdigarning Pərixtsisi yaki Pərwərdigar Əzi məmin bəndilirigə kəringən yərlərdə, u qurbangahlar wə qurbanliklər toqrisidiki bəkitkən bəlgilimilər bəzidə baxkiqə boluxi mumkin. Gərqə xu yər Pərwərdigar Israilarjoa qurbanlik kilix üqün rəsmiy bəkitkən jay bolmisimu, xundakla Gideon əzi kahin bolmisimu, Huda bəribir əzi bəkitkən bəlgilimilirigə əzi igidur; uning Gideonjoa qiləjan bu əmrliri əzining xundak pəwqul'addə jiddiy əhwallarda gəhi wəqitlərdə öz bəlgilimilirini əzgərtidəjanlikini ispatlaydu.

«Batur ҳakimlar»

üstidə ikkinçi buқа kurbanlıқ kılınojanidi. ²⁹ Buni kərüp ular bir-birigə: — Bu ixni kim kılıoqandu? — deyixti. Ular sürüxtürüwidi, buni Yoaxning oolı Gideonning kılıoqanlıqı məlum boldi.

³⁰ Xuning üqün xəhərning adəmliri Yoaxka: — Oolıngni qikırip bərgin! U Baal kurbangahını erüp, uning yenidiki Axərahni kesiwətini üqün öltürülsun! — dedi.

³¹ Bırak Yoax özigə qarxılıxıqə turojan kəpqilikə jawab berip: — Silər Baal üqün dəwalaxmaqımusılər? Silər uni kutkuzmaqımu? Kimki uning tooqrisida dəwalaxsa atigə qalmay ölümgə məhkum kılınsun! Əgər Baal dərwəqə bir huda bolsa, undaqta uning kurbangahını bırsi erüwətini üqün, u xu adəm bilən ezi dəwalaxsun! — dedi..

³² Bu səwəbtin atisi Gideonni «Yərubbaal» dəp atidi, qünki atisi: «U Baalning kurbangahını erüwətini üqün, Baal ezi uning bilən dəwalaxsun!» degənidi..

³³ Əmma Midiyan, Amaləklər wə məxriktikilərləning həmmisi yioqilip, İordan dəryasidin ötüp Yizrəl jilöjısida qedirilirini tikixti. ³⁴ U wəqıtta Pərwədigarning Rohi Gideonning üstigə qüxti; u kanay qeliwidi, Abiezər jəmətidikilər yioqilip uning kəynidin əgixip mangdi. ³⁵ Andin u əlqilərnı Manassəhning zeminiqə berip, u yərnı aylinip kelixkə əwətiwidi, Manassəhlər yioqilip uningqə əgixip kəldi. U Axirləroqə, Zəbulunlarqə wə Naftalilərqə əlqi əwətiwidi, ularmu uning aldioqə qikixti.

Gideonning Hudadin ikki kətim alamət sorixi

³⁶ Gideon Hudaqə: — Əgər Sən həqiqədən eytkiningdək mening qolum bilən İsrailni kutkuzidiojan bolsang, ³⁷ Undaqta mana, mən hamanqə bir parqə koy terisi koyup koyımən; əgər pəkət terining üstigilə xəbnəm qüxüp, qərisidiki yərləning həmmisi kuruk tursa, mən Özüng eytkiningdək mening qolum arkilik İsrailni kutkuzmaqı bolqiningni bilimən, — dedi.

³⁸ İx dərwəqə xundak boldi. Ətisi səhərdə Gideon kopup, yungni siqiwi, liq bir piyalə xəbnəm süyi qikti.

³⁹ Andin Gideon Hudaqə yənə: Ojəzipingni manga kəzoqımiqəysən, mən pəkət muxu bir kətimlə dəymən! Səndin ötünəy, mən pəkət yənə bu kətim bu tərə bilən sinap baqay; iltija kilimənkı, əmdi bu kətim pəkət tərə kuruk bolup, qərisidiki yərnıng həmmisigə xəbnəm qüxkəy, — dedi..

⁴⁰ Bu keqisimu Huda xundak kildi; dərwəqə pəkət terilə kuruk bolup, qərisidiki yərnıng həmmisigə xəbnəm qüxkənidi.

Hudaning Gideonni ikki kətim sinixi wə hatirjəm kilixi

7¹ Yərubbaal (yəni Gideon) wə özigə koxulojan həmmə həlk ətisi səhər kopup, Hərod degən bulakning yenioqə berip qedir tikti. Midiyaniylarning ləxkərgahı bolsa uning ximal tərpidə, Morəh egizlikining yenidiki jilöjıda idi. ² Əmdi Pərwədigar Gideonqə: — Sanga əgəxkən həlkning sani intayin kəp, xunga Mən Midiyaniylarnı ularning kolioqə tapxuralmaymən. Bolmisa İsrail: «Əzimizni əzimizning qoli kutkuzdi» dəp mahtinip ketixi mumkin. ³ Xuning üqün sən əmdi həlkqə: «Kimlər kərkəp titrək baskən bolsa, ular Gilead teoqidin yenip kətsun» dəp jakarlioqın — dedi.

Xuning bilən həlkning arisidin yigirmə ikki ming kixi kaytip ketip, pəkət on mingilə kəlip kəldi..

⁴ Pərwədigar Gideonqə yənə: — Həlkning sani yənılə intayin kəp; əmdi sən bularnı suning lewigə elip kəlgin. U yərdə Mən ularni sən üqün sinaktın ötküzəy; Mən kimni kərsitip: «U sən

6:31 «Silər Baal üqün dəwalaxmaqımusılər?» — yaki «Silər Baal üqün jəng kılmaqımusılər?». «...ətigə qalmay ölümgə məhkum kılınsun!» — yaki «...muxu ətigəndilə qalmay ölümgə məhkum kılınsun!».

6:32 «Bu səwəbtin atisi...» — ibraniy tilidə «Bu səwəbtin u...» yaki «Bu səwəbtin ular...». «Yərubbaal» — bu isimning mənisi: «Baalning ezi uning bilən jəng kılısun!» (yaki «dəwalaxsun!»).

6:39 Yar. 18:32

7:3 Kan. 20:8

«Batur ҳakimlar»

bilən barsun desəm», u sən bilən barsun; lekin Mən kimni kərsitip: «U sən bilən barmisun» desəm, u sən bilən barmisun, — dedi.

⁵ Xuning bilən Gideon həlkni suning lewigə elip kəldi. Pərwərdigar uningə: — Kimki it su iқkəndək tili bilən yalap su iқsə, ularni ayrim bir tərəptə turoғuzəyin; həm kimki tizlinip turup su iқsə, ularnimu ayrim bir tərəptə turoғuzəyin, — dedi.

⁶ Xundək boldiki, oqumini aғziəyā təgküzüp yalap su iқkənlərdin üq yüzü qıktı. Qaloғanlarning həmmisi tizlinip turup su iqtı. ⁷ Andin Pərwərdigar Gideonə: — Mən muxu suni yalap iқkən üq yüz adəmning kəli bilən silərnı kutkuzup, Midiyanni sening kəlungəyā tapxurimən; lekin kəloғan həlk bolsa həmmisi əz jayioyā yenip kətsun, — dedi.

⁸ Xuning bilən bu üq yüz adəm ozuk-tülük wə kanaylirini kəlioqā elixti; Gideon Israilning kəloғan barlık adəmlirini əz qediroqā kayturuwetip, pəkət xu üq yüz adəmni elip kəldi. Əmdi Midiyanilarning ləxkəğahı bolsa ularning təwən təripidiki jiloqida idi.

⁹ Xu keqisi xundək boldiki, Pərwərdigar uningə: — Sən kəpup ləxkəğahqā qüxkin, qünki Mən uni sening kəlungəyā tapxurdum; ¹⁰ əgər sən qüxüxtin kərkəsang, əz hizmətkaring Purağni billə elip ləxkəğahqā qüxkin. ¹¹ Sən ularning nemə deyixiwatqinini anglaysən, andin sən ləxkəğahqā hujum kəlip qüxüxkə jür'ət kəilaysən, dedi.

Buni anglap u hizmətkari Purağni elip ləxkəğahning qetidiki əskərlərnıng yenioyā bardi..

¹² Mana Midiyan, Amalək wə barlık məxriktikilər qekətkilərdək kəp bolup, jiloqining boyioyā yeyilənanidi; ularning təgiliri kəplikidin dengiz səhildiki kumdək həddi-əşəbsiz idi..

¹³ Gideon barəyānda, mana, u yərdə birsi həmrağioyā kərgən qüxini səzləp beriwatatti: — Mana, mən bir qüx kərdum, qüxümdə mana, bir arpa tokıqı Midiyanning ləxkəğahioyā domulap qüxüptudək; u qediroqā kəlip sokuluptidək, xuning bilən qedir ərölüp, düm kəmtürülüp kətipu — dəwatatti.

¹⁴ Uning həmrağı jəwabən təbir berip: — Buning mənisi xuki, u toqəq Yoaxning oqlı, Israillik adəm Gideonning kiliqidin baxqā nərsə əməstur; Huda Midiyan wə uning barlık kəxunini uning kəlioqā tapxuruptu, dedi.

¹⁵ Xundək boldiki, Gideon bu qüxni wə uning berilgən təbirini anglap, səjdə kildi. Andin u Israilning ləxkəğahioyā yenip kəlip: — Kəpunglar, Pərwərdigar Midiyanning ləxkəğahını kəlunglarəyā tapxurdi, — dedi.

Gideonning ələlibə kilixi

¹⁶ Xuning bilən u bu üq yüz adəmni üq guruppiəyā bəlup, həmmisining kəlioqā birdin kanay bilən birdin kuruq komzəkni bərdi; hər bir komzək iqidə birdin məx'al kəyuldi.

¹⁷ U ularəyā: — Silər mənə kərap, mənning kəloqinimdək kilinglar. Mana, mən ləxkəğahning kəxioyā barəyānda, nemə kilsam, silərmu xuni kilinglar; ¹⁸ mən wə mən bilən həmrağ bolup mənəyān barlık adəmlər kanay qalsək, silərmu ləxkəğahning qərisidə turup kanay qelinglar wə: «Pərwərdigar üqün həm Gideon üqün!» dəp towlanglar, — dedi.

¹⁹ Keyinki yerim keqilik kəzətnıng baxlinixida, kəzətkilər yengidin almaxkənda, Gideon wə uning bilən billə boləyān yüz adəm ləxkəğahning kəxioyā kəldi; andin ular kanay qəlip kəlliridiki komzəklərnı qaktı. ²⁰ Xu həman üq guruppidikilərnıng həmmisi kanay qəlip, komzəklərnı qəkip, sol kəllirida məx'allərnı tutup, ong kəllirida kanaylarnı elip: — Pərwərdigarəyā wə Gideonəyā ataloqān kiliq! — dəp towlaxqiniqə, ²¹ ularning hər biri ləxkəğahning ətrapida, əz jayida turuxti; yaw kəxuni tərəp-tərəpkə pətirap, warkirap-jarkirəyān pəti kəqkili turdi. ²² Bu üq yüz

7:7 «Mən muxu suni yalap iқkən üq yüz adəmning kəli bilən silərnı kutkuzup, Midiyanni sening kəlungəyā tapxurimən...» — bu sinaxning əhmiyiti bəlkim kimning jəng tərəpkə oyoqək turuwatqanlikini kərsitixi mumkin. Su iқkəndə tizlinip yüzini suqə tikip iқkənlər hətərgə anqə səgək bolmisa kərək. Bu ixlar toqıruluk baxqā hil qüxənlərmu bar.

7:11 «jür'ət kəilaysən» — ibraniy tilida «kəlung küqləndürilidu».

7:12 Hək. 6:3, 5, 33

adəm kanay qaloqanda, Pərwərdigar pütkül ləxkərgahtiki yaw ləxkərlirini bir-birini qiliqlaxқа selip qoydi, xuning bilən yaw qoxuni Zerərahқа baridioqan yoldiki Bəyt-Xittah tərəpkə qaqtı; ular Tabbatning yenidiki Abəl-Məholahning qegrisioqıqə qaqtı.

²³ Andin Naftali, Axir wə pütkül Manassəhning kəbililiridin Israillar qakirip kelindi wə ular Midiyanilarni koqlidi.

²⁴ Xuning bilən Gideon Əfraim pütkül taolıqini arilap kelixkə əlqilərnı əwətip Əfraimlaroqa: — «Silər qüxüp Midiyanilaroqa hujum qilinglar, Bəyt-Barahqıqə, xundakla Iordan dəryasioqıqə barlık ekın keqiklirini igiləp, ularni tosuwelinglar», dedi. Xuning bilən Əfraimning həmmə adəmliri yioqilip, Bəyt-Barahqıqə wə Iordan dəryasioqıqə barlık ekın keqiklirini igilidi. ²⁵ Ular Midiyaning Orəb wə Zəəb degən ikki əmirini tutuwaldi; Orəbni ular «Orəb qoram texi» üstidə, Zəəbni «Zəəb xarab kəlqiki»də əltürdi, Midiyanilarni koqlap berip, Orəb wə Zəəbning baxlirini elip, Iordan dəryasining u tərəpigə Gideonning kəxioqa kəldi..

8¹ (Keyin, Əfraimlar uningoqa: — Sən nemixқа bizgə xundak muamilə kilisən, Midiyanilər bilən sokuxқа qıkkanda, bizni qakirmidingoqu, dəp uning bilən kattıq deyixip kattı.. ² U ularoqa jawabən: — Mening qıləqanlirimni qandakmu silərnıng qıləqininglaroqa təngləxtürgili bolsun? Əfraimning üzümlərnı pasangdioqini, Abieəzərlərnıng üzüm üzginidin artuq əməsmu?

³ Huda Midiyaning əmirliři Orəb bilən Zəəbni qolunglaroqa tapxuroqan yərdə, mening qolumdin kəlgini kandakmu silərnıng qıləqininglaroqa təngləxtürgili bolsun? — dedi. Xundak dewidi, ularning uningoqa boləqan aqqıqi yandi)..

⁴ Əmdi Gideon Iordan dəryasining boyioqa yetip kəldi. U wə əzigə həmrəh boləqan üq yüz adəm hərıp kətkən bolsimu, ular yənilə Midiyanilarni koqlap dəryadin ətti.. ⁵ Gideon Sukkot xəhıridikilərgə: — Manga həmrəh bolup kəlgən kixilərgə nan bərsənglar, qünki ular hərıp-qarqap kattı. Biz Midiyaning ikki padıxahı Zəbah wə Zalmunnani koqlap ketip barimiz, — dedi.

⁶ Lekin Sukkotning qonglırı jawab berip: — Zəbah wə Zalmunna hazır sening qolungoqa qüx-timu?! Biz sening muxu ləxkərliringgə nan bəramduq?! — dedi..

⁷ Gideon: — Həp! Xundak boləqini üqün Pərwərdigar Zəbah wə Zalmunnani mening qolumoqa tapxuroqanda, ətliringlarni qəldiki yantak wə xoha bilən hamanda tepimən, — dedi.

⁸ Gideon u yərdin Pənuəlgə berip, u yərdiki adəmlərgimu xundak dewidi, Pənuəldiki kixilərmu uningoqa Sukkottilərdək jawab bərdi. ⁹ U Pənuəldikilərgə: — Mən qəlibə bilən yenip kəlginimdə, bu munarınglarni ərüwetimən, — dedi..

¹⁰ U qaoqda Zəbah wə Zalmunna Karkor degən jayda idi; ular bilən mangoqan qoxunda on bəx mingqə ləxkər bar idi. Bular bolsa məxriklərnıng pütkül qoxunidin kəlip qəloqanlırı idi, qünki ulardin qiliq tutqanliridin bir yüz yigirmə mingi əltürülgənidi. ¹¹ Gideon bolsa Nobah wə Yogbihağning xərkidiki kəqmənlər yoli bilən qikip Midiyaning ləxkərgahioqa hujum kılıp, ularni tarmar kildi; qünki ləxkərgahtikilər tolimu əndixsiz turoquanıdi. ¹² Zəbah wə Zalmunna

7:22 Zəb. 83:9-10

7:25 Zəb. 83:11-12; Yəx. 10:26

8:1 Həq. 12:1

8:3 «ularning uningoqa boləqan aqqıqi yandi» — ıbranıy tilida «uningoqa qarap ularning rohliri tinqlanduruldi».

8:4 «Əmdi Gideon Iordan dəryasining boyioqa yetip kəldi... dəryadin ətti» — 1-3-ayəttə hatiriləngən wəqələr (Əfraimlarning Gideonlaroqa aqqiklinixi) 4-21-ayətlərdə hatiriləngən wəqələrdin keyin boləqan bolsa kerək.

8:6 «Zəbah wə Zalmunna hazır sening qolungoqa qüx-timu?!» — ıbranıy tilida «Zəbah wə Zalmunnaning alqanlırı hazır sening qolungoqa qüxtimu?!». «Biz sening muxu ləxkərliringgə nan bəramduq?!» — ularning nan bərməslık səwəbi bəlkim xuki, biz nan bərgəndin keyin Gideon məqlup bolsa (uning aran üq yüz adimi bar idi), Midiyanilər qayıtp kəlip bizdin əq alidu, dəp qorqqan yaki bolmisa ularning Midiyanilər bilən ittıpaqı bolsa kerək.

8:9 «Mən qəlibə bilən yenip kəlginimdə...» — ıbranıy tilida «Mən aman-tinqlik elip yenip kəlginimdə...».

8:11 «... xərkidiki kəqmənlər yoli...» — ıbranıy tilida «... xərkidiki qedirlərdə turoquqlar yoli». Xu yər Midiyanilarning

«Batur ҳakimlar»

keqip katti; Gideon kəynidin qoq lap berip, Midiyaning bu ikki padixahı Zəbah və Zalmun-nani tutuwalidi; u pütkül ləxkərgəhtikiləri aləxzadə kılıp tiripirən kiliwətti.

¹³ Andin Yoaxning oqli Gideon Hərəs dawinidin etüp, jəngdin kaytip kəldi. ¹⁴ U Sukkotluk bir yax yigitni tutuwelip, uningdin sürüxtə kiliwidi, yigit uningəja Sukkotning qongliri və aqsakallirining isimlerini yezip bərdi. Ular jəmiy bolup yətmix yəttə adəm idi. ¹⁵ Andin Gideon Sukkotning adəmlirining kəxiəja yetip barəjanda: — Silər meni zanglik kılıp: «Zəbah və Zalmunna hazır sening qolungəja qüxtimu? Biz sening bilən billə mangojan muxu harəjin adəmliringgə nan berəmdük?» degəndinglar! Mana, u Zəbah və Zalmunna degənlər! — dedi. ¹⁶ Xuni dəp u xəhərning aqsakallirini tutup kelip, qəldiki yantək bilən xohilarni elip kelip, ular bilən Sukkotning adəmlirini urup ədipini bərdi.

¹⁷ Andin u Pənuəlning munarini erüp, xəhərdiki adəmlərini oltürdi.

¹⁸ Gideon Zəbah və Zalmunnani sorək kılıp: — Silər ikkinglar Taborda oltürgən adəmlər kəndək adəmlər idi? — dəp soriwidi, ular jawab berip: — Ular sanga intayin ohxaytti; ularning hərbi xahzadidək idi, — dedi.

¹⁹ U bunianglap: — Ular mening birtuəkanlirimdur, biz biranining oquullirimiz. Pərwədigarning hayati bilən kəsəm kilmənki, silər əyni wəktə ularni tirik qoyəjan bolsanglar, mən silərni hərgiz oltürməydim, — dedi;

²⁰ xuning bilən u qong oqli Yətgə: — Sən qopup bularni oltürgin, — dedi. Lekin oqul kiqik boləjaqka qorqup, kiliqini suqurmidi.

²¹ Xuning bilən Zəbah və Zalmunna: — Sən əzüng qopup bizni oltürgin; qünki adəm kəndək bolsa küqimu xundək bolidu, — dedi. Xundək dewidi, Gideon qopup Zəbah və Zalmunnani oltürdi. U təgilirining boynidiki hilal ay xəkillik bezəkləri eliwaldi.

Gideonning padixah boluxni rət kiliği və butpərəslik yoliəja kirixi

²² Andin Israillar Gideonə: — Sən bizni Midiyaning qolidin kutkuzəjanikənsən, əzüng bizgə padixah boləjin; oqlung wə oqlungning oqlimu bizning üstimizgə həküm sürsun, — dedi.

²³ Əmma Gideon ularəja jawab berip: — Mən üstinglar səltənət kilməymən, oqlummu üstinglarəja səltənət kilməydu; bəlkə Pərwədigar Əzi üstinglarəja səltənət kiliidu, dedi.

²⁴ Andin Gideon ularəja yənə: — Silərgə pəkət birlə iltimasim bar: — Hər biringlar öz oljanglardin həkə-zəriləri mənə beringlar, dedi (Midiyanlar Ismaillardin boləjaqka, hərbi altun zirə-həkiləri təkaytti).

²⁵ Ular jawabən: — Berixkə razimiz, dəp yərgə bir yepinqini selip, hərbi uning üstigə oljisidin zirə-həkiləri elip taxlidi. ²⁶ U sorap yioqan altun ziriləning eoqirliki bir ming yəttə yüz xəkəl altun idi, buningdin bəxkə Midiyan padixahliri əzigə askan hilal ay xəkillik buyumlar, zunnar, uqisioja kiygən səsün eginlər wə təgilərnin boynioja askan altun zənjirlərmu bar idi.

²⁷ Gideon bu nərsilərdin bir əfod yasitip, öz xəhiri Ofrahta qoyup qoydi. Nətijidə, pütkül Israil uni izdəp buzukqilik kildi. Buning bilən bu nərsə Gideon wə uning pütün ailisigə bir tor-tuzək boldi.

zemini iqidə idi.

8:12 Zəb. 83:11-12

8:15 «Zəbah və Zalmunna» — ibraniy tilidə «Zəbah və Zalmunnaning alkanliri».

8:16 «... ular bilən Sukkotning adəmlirini urup ədipini bərdi» — yəki «...ular bilən Sukkotning adəmlirini «hamanda təpti»». Ularni oltürgən boluxi mumkin (17-ayətnimu kərüng).

8:21 Zəb. 83:11-12

8:23 «Mən üstinglarəja səltənət kilməymən» — Israilning təlipi (22-ayət): «Sən Gideon bizgə padixah boləjaysən» degənlikdur. Gideon ularəja həkimlik kiliqini bilən ularning təlipini kət'iy rət kiliidu («Kixir sēz»imizni, «Samuil (1)» 8- wə 12-bab wə «Samuil (1)»diki «Qoxumqə sēz»imiznimu kərüng).

8:26 «1700 xəkəl» — altun bolsa bəlkim 20 kilogramqə kələtti.

8:27 «əfod» — əslidə Bax kəhin kiyidiojan alahidə birhil kiyim idi. U toquruluk «Mis.» 28:6-30 wə izahətlirini kərüng. Musa pəyojəmbər Israilləja bəkitkən kənan boyiqə pütkül Israil üqün pəkət birlə əfod boluxi kərək; uning üstigə pəkət

²⁸ Midiyanıylar xu tərīkidə Israillarning aldida boysundurulup, ikkinqi bax kətürəlmidi; zemin Gideonning künliridə kırık yiloqıqə tinq-aramlık tapı.

²⁹ Yoaxning oqlı Yərubbaal kaytip berip, öz əyidə olturdi. ³⁰ Gideonning ayalliri kəp boləqəqka, uning puxtidin yətmix oqlul tərəldi. ³¹ Xəkəmdə uning bir kenizikimu bar idi; u uningə bir oqlul tuəqup bərdi, Gideon uning ismini «Abimələk» dəp qoydı.

³² Yoaxning oqlı Gideon uzun ətür kərüp, kərıp aləmdin ətti. U Abiezərlərgə təwə boləqan Ofrahda, öz atisi Yoaxning kəbrisigə dəpnə kılindi.

³³ Gideon əlgəndin keyin Israillar kəynigə yenip, Baal butliriəqə əgixip buzukqılık kildi wə «Baal-Berit»ni əzlirining ilahi kılıp bekitti. ³⁴ Xundək kılıp Israillar əzlirini ətrapidiki barlık düxmənliirining qolidin kütquzəqan öz Hudasi Pərwərdigarni untudi ³⁵ wə xuningdək Gideonning Israiloqə kıləqan həmmə yaxxılıqlirini həq əsliməy, Yərubbaal (yəni Gideon)ning jəmətigə həqbir məhrıbanlık kərsətmidi.

Abimələkning aka-ukilirini ətürüxi wə padixah boluwelixi

9¹ Əmdi Yərubbaalning oqlı Abimələk Xəkəmdiki anisining aka-ukilirining kəxioqə berip, ular wə anisining atisining pütkül jəmətidikilərgə: — ² Silər Xəkəmdiki barlık adəmlərnin kuliqioqə səz kılıp ularəqə: «Silər üqün yətmix kixi, yəni Yərubbaalning oqulliri üstüngləroqə həküm sürgini yaxximu yaki birlə adəmnin üstünglərdin həküm sürgini yaxximu? Esinglərdə bolsunki, mən silərnin qan-qərindixinglərmən» — dəgən gəpimni yatküzünglər, — dedi.

³ Xuning bilən uning anisining aka-ukiliri u toqruluk bu gəplərnin həmmisini Xəkəmdikilərnin kulaklırioqə eytti. Ularning kəngli Abimələkkə mayıl bolup: — U bizning kərindiximiz ikənəq, diyixip, ⁴ Baal-Beritning buthanisidin yətmix xəkəl kümüxnə elip, uningə bərdi. Bu pul bilən Abimələk birmunqə bikar tələp lükqəklərnə yallap, ularəqə bax boldi. ⁵ Andin u Ofrahqə, atisining əyigə berip əzining aka-ukiliri, yəni Yərubbaalning oqulliri bolup jəmiy yətmix adəmnə bir taxning üstidə ətürüwətti. Ləkin Yərubbaalning kikiq oqlı Yotam yoxuruniwəloqəqka, kütulup qaldı.

⁶ Andin pütkül Xəkəmdikilər wə Bəyt-Millodikilərnin həmmisi yioqilixip berip Abimələknə Xəkəmdiki dub dərihining tüwidə padixah kılıp tiklidi.

⁷ Bu həwər Yotamoqə yətküzildi; u berip Gərizim teoqining qokqisioqə qikiq, u yərdə turup yukiri awazda kəpqlikkə towləp: — Əy Xəkəm qonglıri, məniz səzümgə kulək selinglər, andin Hudamu silərgə kulək salidu. ⁸ Künlərdin bir künə dərəhlər əzlirining üstigə həküm süridioqan bir dərəhni məşihləp padixah tikləxə izdəp qikiq, zəytun dərihigə: — Üstimizgə padixah bolup bərgin, dəptikən.

⁹ Zəytun dərihi ularəqə jawab berip: — Hudaəqə wə insanləroqə boləqan hərmətni ipadiləydioqan meyimni taxlap, baxqə dərəhlərnin üstidə turup pulangləxqə kətəmdim? — dəptu.

Bax kahınla uni takxi kerək idi. «...pütkül İsrail əfodni izdəp buzukqılık kildi» — Musa pəyoqəmbər bekitkən qanun boyıqə «əfod» arqılık İsrail həlqi Hudadin yol sorıyalaytti. Ləkin Gideon yasioqan bu əfod Huda bekitkən əfod əməs wə kahinlərnin yəqəqıliki astidə ixtililgən əməs. Nətiqədə Gideon wə ailisidikilər xu əfod arqılık həqıqını qəktin axurup yürgüzgən wə Israillar əfodkə but süpitidə qokunup kətkən ohxaydu.

— «Buzukqılık» — Huda aldida hərkəndək butpərəslik «rəhiy buzukluk» yaki «rəhiy yaxixiwazlık» dəp həsəblinidu.

8:31 «...u Gideonəqə bir oqlul tuəqup bərdi, Gideon uning ismini «Abimələk» dəp qoydı» — kizik bir yeri xuki, Gideon padixah boluxni rət kıləqını bilən padixahdək kəp ayallik boləqan wə Xəkəmdiki kenizikidin tuəquloqan oqlıroqə «məning atam padixahdər» («Abimələk») dəp isim kəyoqan.

9:2 «...mən silərnin qan-qərindixinglərmən» — ibraniy tilidə «...mən silərnin sənəkə wə ətliringlemən».

9:6 «ular... yioqilixip berip Abimələknə Xəkəmdiki dub dərihining tüwidə padixah kılıp tiklidi» — ilgiri Yəxua pəyoqəmbər xu jayda həlk bilən «Hudaning yolida mangaylı» dəp əhdə tüzüp, əhdinamini xu dub dərihining tüwigə kəmp kəyoqan («Yə.» 24:26).

9:6 Yə. 24:26

9:7 «u berip Gərizim teoqining qokqisioqə qikiq, u yərdə turup yukiri awazda kəpqlikkə towləp...» — demisəkmə, Gərizim teoqi Xəkəm xəhriirining udulida turidu.

«Batur hākimlar»

¹⁰ Buni anglap dərəhlər ənjür dərhihining kexioja berip: — Sən kelip üstimizgə padixah bolojin, dəp iltija kiliptu; ¹¹ Ənjür dərhi ularoja jawab berip: — Mən öz xirnəm bilən yaxhi mewəmnı taxlap, baxkə dərəhlərləning üstidə turup pulanglaxkə ketəmdim? — dəptu.

¹² Xuning bilən dərəhlər üzüm tallikining kexioja berip: — Sən kelip bizning üstimizgə padixah bolojin, dəptu, ¹³ üzüm teli ularoja jawab berip: — Mən Huda bilən adəmlərləni hux kilidiojan yengı xarabni taxlap, baxkə dərəhlərləning üstidə turup pulanglaxkə ketəmdim? — dəptu.

¹⁴ Andin dərəhlərləning həmmisi azojaning kexioja berip: — Sən kelip bizning üstimizgə padixah bolojin, dəptu; ¹⁵ azojan ularoja jawab berip: — Əgər silər meni səmimiy niyitinglar bilən üstüngləroja padixah kilixni halisanglar, kelip mening sayəmning astida panahlininglar; bolmisa, azojanandin bir ot qikidu wə Liwanning kedir dərəhlirini yəp ketidu! — dəptu.

¹⁶ Əgər silərləning Abimələkni padixah kilojiniləng rast səmimiy wə durus niyət bilən boləjan bolsa, Yərubbaal wə uning ailisidikilərgə yaxhilik kiləjan, uning kiləjan əməlliri boyiqə uningəja kəyturəjan bolsanglar — ¹⁷ (qünki atam silər üqün jəng kilip, əz jənini hətərgə təwəkkul kilip silərləni Midiyaning qolidin kütquzdi! ¹⁸ Ləkin silər büğün atamning jəmətiğə qarxi kəzojilip, uning oqullirini, jəmiy yətmix adəmnı bir taxning üstidə əltürüp, uning dedikining oqli Abimələkni tuəqjininglar boləjini üqün Xəkəm həlkəning üstigə padixah kilip tikləpsilər!) ¹⁹ — əmdi əgər silər Yərubbaal wə jəmətiğə səmimiy wə durus muamilə kiləjan bolsanglar, silər Abimələktin huxallik tapqəysilər, umu silərdin huxallik tapqay! ²⁰ Ləkin bolmisa, Abimələktin ot qikip, Xəkəmdikilər wə Bəyt-Milləning həlkəni yəp kətsun; xundakla, Xəkəmdikilər wə Bəyt-Milləning həlkədin ot qikip, Abimələkni yəp kətsun! — dedi.

²¹ Yotam kərindixi Abimələktin kərkup, kəqip Bəər dəgən jəyoja berip, u yərdə olturəkləxip kəldi.

²² Abimələk Israiləja üq yil səltənət kildi. ²³ Huda Abimələk bilən Xəkəmləning adəmliri otturisiəja bir yaman rəh əwətti; xuning bilən Xəkəmdikilər Abimələkkə asiylik kilixkə kəzojəldi. ²⁴ Buning məksiti, Yərubbaalning yətmix oqliəja kilinəjan zorəwanlik wə kən kərzni ularni əltürəgən kərindixi Abimələkning boynioja qüxürüx, xundakla əz aka-ukilirini əltürüxkə uni kəlləp-küwwətləgən Xəkəmdiki kixilərləning bəxioja qüxürüxtin ibarət idi.

²⁵ Xəkəmdiki kixilər Abimələkni tutmaqci bolup, təolərləning qəkkiliriəja pəyləqkilərləni bəktürmə kilip turoqzdi; ular u yərdin ətkən yəluqilərləning həmmisini buləng-tələng kildi. Bu ix Abimələkkə yətküzüldi.

²⁶ Əbədning oqli Gaal əz aka-ukiliri bilən Xəkəmgə kəqüp keliwidi, Xəkəmdiki kixilər uningəja ixənəq bəoləp uni əz yəz-yəlik kildi. ²⁷ Xundəq kilip ular xəhərdin etizlikkə qikip, üzümzərlərləning üzümlirini üzüp sikip, xarəb yəsap, xədlək kilip əz butining ibadəthanisiəja kirip, yəp-iqixip Abimələkning üstidin lənət okuəjili turdi. ²⁸ Əbədning oqli Gaal: — Abimələk dəgən kim idi? Xəkəm dəgən nemə idi, biz nemə dəp uningəja hizmət kiləjudəkmiz?! U Yərubbaalning oqli əməsmu? Zəbul uning nəzətətqisi əməsmu? Silər Xəkəmləning atisi Həmərləning adəmlirini hizmitidə bolsanglar bolidu! Biz nemixkə Abimələkning hizmitidə bolidikənmiz? ²⁹ Kəxki bu

9:15 «... bolmisa, azojanandin bir ot qikidu wə Liwanning kedir dərəhlirini yəp ketidu!» — Yotamning bu təmsili əz atisini kərsitidu, əlwəttə; Gideon gərqə «tegi pəs» adəmə bolsimu, Israiləja yətəqçilik kilixkə əz həyatini birnəqqə kətim təwəkkul kildi; xuning üqün Israilərlə uningəja wə ailisigə məhır-xəpkət kərsitixi kərak.

9:16 «Yərubbaal» — yəni «Gideon» — 6:32ni kərtüng. «uning kiləjan əməlliri boyiqə...» — ibrəniy tilidə «uning kəllirini əməlliri boyiqə...».

9:23 «bir yaman rəh» — bir jin, demək.

9:27 «xarəb yəsap,...» — ibrəniy tilidə «üzümlərləni dəssəp,...».

9:28 «Abimələk dəgən kim idi? Xəkəm dəgən nemə idi, biz nemə dəp uningəja hizmət kiləjudəkmiz?! U Yərubbaalning oqli əməsmu?» — okurmənlərləning esidə barki, «Yərubbaal» dəgənləning mənisi «Baalning əzi kəlip uning bilən jəng kilsun!» dəgənlik bolup, Gideon (yəni, Yərubbaal)ningmu Baaləja qarxi turidəjanlikini bildürətti. Xungə Gaalning səzəning mənisi Xəkəmdikilər bəalpərsələr turup, nemixkə Baaləja qarxi turojan adəmləning oqlinəning hizmitidə bolidu?» dəgəndək idi. «silər Xəkəmləning atisi Həmərləning adəmlirini hizmitidə bolsanglar bolidu» — okurmənlərləning esidə barki, Yəqub

halk mening kol astimda bolsa idi! U qashda men Abimalekni haydiwtattim! Men Abimalekka: — Oz koxuningni kopyatip, jangga qikkini! — degan bolattim.

³⁰ Emdi xahar baxliki Zabol Ebodning oqli Gaalning bu sozlarini angliqinida, aqqiki kelip, ³¹ elqilarni Abimalekning kexioqa yoxurunqa awatip: «Mana, Gaalning oqli kerindaxliri bilan Xakamga keliwatidu; mana, xaharni siliga karxi qikkixa kutritiawatidu. ³² Xunga sili adamlirini elip bugun keqa xahar atrapidiki etizlikka berip marap olturoqayla; ³³ eta kun qikkani hamani kozoqilip xaherga hujum qiloyayla; u wa uning adamliri siliga karxi qikkanda, sili ahwaloga karap uningoga takabil turoqayla, — dedi.

³⁴ Buni anglap, Abimalek hamma adamlirini elip, keqisi qikip, tet topka belunup, yoxurunup Xakamga hujum qilixka marap olturdi.

³⁵ Ebodning oqli Gaal sirtka qikip xaharning darwazisida ora turoqanda, Abimalek oz adamliri bilan yoxurunqan jaydin qikti. ³⁶ Gaal halkni kerup Zabolga: — Mana taol qokkiliridin adamlar quxuwatidu, dedi. Lekin Zabol uningoga jawabon: — Taolarning kelanggisi sangi adamlardak kerunidu, — dedi.

³⁷ Gaal yana sez kilip: Mana, bir top adamlar denglardin quxup keliwatidu, yana bir top adamlar «Palqilarning dub darihi»ning yoli bilan keliwatidu, — dedi.

³⁸ Andin Zabol uningoga: — Sening: «Abimalek degan kim idi, biz uning hizmitida bolattukmu?» dep qong gap qilogan aqzing hazir keni? Mana bular sen kerga ilmiogan halk amasmu? Emdi qikip ular bilan sokuxup bakkin! — dedi.

³⁹ Xuning bilan Gaal Xakamdikilar bilan qikip Abimalek bilan sokuxuxka baxlidi. ⁴⁰ Lekin Abimalek uni moqlup kilip koqlidi; u uning aldidin kaqti, xundakla nuroqun yarilanoqan adamlar xaharning darwazisioqiga yetixip katkənidi. ⁴¹ Andin Abimalek Arumahda turup kaldidi. Zabol bolsa Gaal wa uning kerindaxlirini koqlap, ularning Xakamda turuxioqa yol koymidi. ⁴² Etisi Gaaldikilar dalaqqa qikti; bu hawar Abimalekka yetkanda ⁴³ u halkini elip, ularni uq topka belup, dalada yoxurunup marap turdi; u karap turuwidi, Xakam halki xahardin qikti. U kopup ularoga hujum kildi. ⁴⁴ Abimalek wa uning bilan bologan birinqi top atlinip xaharning darwazisining aldiqiga besip berip, u yerdə turdi; kaloqan ikki top etilip berip dalada turoqan adamlarga hujum kilip ularni kiriwatti. ⁴⁵ Xu tarikida Abimalek putun bir kun xaherga hujum kilip, uni elip, uningda turuwatqan halkni elturup, xaharni haniwayran kilip ustiga tuzlarni qeqiwatti.

⁴⁶ Xakam munaridiki adamlarning hammasi buni anglap, Berit degan butning ibadethanisidiki koroqanoqa kiriwaldi. ⁴⁷ Xakam munaridiki adamlar bir yerga yiqiliwaptu, degan hawar Abimalekka yetti. ⁴⁸ Xuning bilan Abimalek adamlirini elip Zalmon teqioqa qikti; u koloqqa paltini elip darahning bir xehini kesip elip, onisiga koyup, andin ozi bilan bologan halkka: — Mening nemə qiloinimni kerdunglar, emdi silermu tezdin xundak kilinglar, — dedi.

⁴⁹ Buni anglap halkning hərbiri Abimalektak birdin xahni kesip elip, uningoga agixip berip, xahlarni koroqanning yenioqa dewilap, ot koyup koroqan wa uningda bologanlarni keyduruwatti. Buning bilan Xakamning munaridiki hamma adamlar, jemi mingqa ar-ayal oldi.

⁵⁰ Andin Abimalek Tabazga berip, u yerdə bargah kurup Tabazka korxap, hujum kilip uni ixojal kildi. ⁵¹ Lekin xaharning otturisida mustahkam bir munar bar idi; barlik ar-ayal, jumli-din xaharning hamma qongliri u yerga keqip berip, darwazini iqidin takap, munarning ustiga

payoyamborning dawrida Xakamdikilar Hamor degan bir kixiga bekendi idi («Yar.» 34-babni koring). Hamor tunji oqliqqa xaharning namini isim kilip koyoqan. «Xakamning atisi» dal muxu Hamorni kersitidu; Abimalek xaharni soraxtin burun «xahar baxliki» Hamorning jamatidikilardin qikkani bolsa kerak.

9:31 «Mana, xaharni siliga karxi qikkixa kutritiawatidu» — yaki «Mana, xaharni siliga karxi turuxka mustahkamlewatidu». **9:46** «Xakam munaridiki adamlar... buni anglap, Berit degan butning ibadethanisidiki koroqanoqa kiriwaldi» — bu ayatqa kariqanda «Xakam munari» Xakam xahiridin ayrim tursa kerak. Mumkinlikli baki, u «Bayt-Millo» degan jayoga ohxaxtur (9:20-ayatta hatirilangon lanetni koring).

«Batur ҳakimlar»

qilqiwaldi. ⁵² Abimələk munaroja hujum kilip, uningora ot qoyuxka munarning darwazisioja yekinlaxkanda, ⁵³ bir ayal yaroqunqakning ustunki texini Abimələkning bexioja etip uning bax sungikini sunduruwatti. ⁵⁴ Andin Abimələk dərhal öz yariojini kətürgüqi yigitni qakirip uningora: — Qiliqingni suqurup meni ɵltürüwətkin; bolmisa, həlk mening tooqramda: «Bir ayal kixi uni ɵltürüwetiptu» deyixidu, — dedi. Buni anglap yigit uni sanjip ɵltürüwatti.

⁵⁵ Andin Israilning adamliri Abimələkning ɵlginini kɵrüp, ularning hɵmmisi ɵz jaylirioja kaytip ketixiti. ⁵⁶ Xundak kilip Huda Abimələkning ɵzining yətmix aka-ukisini ɵltürüp, atisioja kiləjan rəzillikini uning ɵz bexioja yandurdi; ⁵⁷ xuningdək Huda Xəkəmmning adamliri kiləjan barlik yamanliklirininimu ularning bexioja yandurup quxürdi. Buning bilən Yərubbaalning ooqli Yotam eytkan lənət ularning üstigə kəldi.

Tola wə Yairning «hakim» boluxi

10 ¹ Abimələktin keyin Issakar kəbilisidin boləjan Dodoning nəwrisi, Puahning ooqli Tola degən kixi Israilni kutkuzuxka turdi; u Əfrayimning taqliridiki Xamir degən jayda turatti;

² u Israiləja yigirmə üq yil hakim bolup aləmdin ɵtti wə Xamirda dəpnə kilindi.

³ Uningdin keyin Gileadlik Yair turdi; u Israiləja yigirmə ikki yil hakim boldi. ⁴ Uning ottuz ooqli bolup, ular ottuz təhəyga minip yürətti. Ular ottuz xəhərgə igidarqilik kilatti; bu xəhərlər Gilead yurtida bolup, ta bögüngiqə «Yairning kəntliri» dəp atalmakta. ⁵ Yair wapət bolup, Kamonda dəpnə kəlini.

Israilning yənə gunahka petixi

⁶ Lekin Israillar yənə Pərwərdigarning nəziridə rəzil boləjanni kilip, Baal bilən Axərah butlirioja bax urup, xundakla Suriyəning ilahliri, Zidondikilərnəning ilahliri, Moabning ilahliri, Ammoniylarning ilahliri wə Filistiyələrnəning iləhlirining ibaditigə kirip, Pərwərdigarni taxlap, uningora ibadətə bolmidi. ⁷ Xuning bilən Pərwərdigarning ɵəzipi Israiləja kəzoqlip, ularni Filistiyələrnəning wə Ammoniylarning kəlioja taxlap bərdi. ⁸ Bular bolsa xu yili Israillarni kattik besip əzdi; andin ular İordan dəryasining məxriək təripidə Amoriylarning zeminidiki Gileadta olturuxluk barlik Israil həlkigə on səkkiz yiloqiə zulum kilədi. ⁹ Ammoniylar yənə İordan dəryasidin ɵtüp, Yəhuda, Binyamin wə Əfrayim jəmətigə kərxı hujum kilədi: xuning bilən pütkül Israil kattik azablandı.

¹⁰ Xuning bilən Israillar Pərwərdigarəja pəryad kilip: — Biz sanga gunah kilduk, ɵz Hudayimizni taxlap, Baal butlirining kullukioja kirip kəttuk, dedi.

¹¹ Pərwərdigar Israilləja: — Mən silərnı misirliklərdin, Amoriylərdin, Ammoniylərdin wə Filistiyələrdin kutkuzəjan əməsmidim? ¹² Zidoniylar, Amaləklər wə Maonlar kelip silərgə zulum kiləjinida, Manga pəryad kiləjininglarda silərnı ularning kəlidin kutkuzəjan əməsmidim?

¹³ Xundaktimu, silər yənə Meni taxlap, yat iləhlarning kullukioja kirdinglar. Mən silərnı əmdi kutkuzmaymən! ¹⁴ Əmdi berip ɵzünglər talliojan iləhləroja pəryad kilinglar, kiyinqilikka kəlojan qəoqinglarda xular silərnı kutkuzsun, — dedi.

¹⁵ Əmma Israillar Pərwərdigarəja yalwurup: — Biz gunah kilduk! Əmdi nəziringgə nemə yaxhi kərənsə bizgə xundak kiləjin, bizni pəkət muxu bir kətimla kutkuzuwəlojaysən! — dedi.

9:53 2Sam. 11:21

10:4 «Yairning kəntliri» — yaki «Hawwot-Yair».

10:6 «Suriyə» — ibraniy tilida «Aram».

10:6 Hək. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1

10:7 «... Ammoniylarning kəlioja taxlap bərdi» — ibraniy tilida «... Ammoniylarning kəlioja setip bərdi».

10:8 «... İordan dəryasining məxriək təripidə» — ibraniy tilida «... İordan dəryasining u təripidə».

10:13 Kən. 32:15; Yər. 2:13

«Batur ҳakimlar»

¹⁶ Xuning bilan Israil yat ilahlarni öz arisidin qikirip taxlap, Pərwərdigarning ibaditigə kirixti; Pərwərdigar Israilning tartiwatқан azab-okubətlirini kərüp, kəngli yerim boldi.

Qerip adəmnig sərdar boluxi — Yəftah

¹⁷ Xu waqıtta Ammoniylar toplinip Gileadta qedirgah tikti; Israilarmu yiojilip kelip Mizpahəja quxup qedirgah tikti. ¹⁸ Gileadtiki həkning qongliri əzara: — Kim Ammoniylar bilan soxuxuxka baxlamqi bolsa, u barlik Gileadtikilərgə bax bolidu, dedi..

11 ¹ Xu qaojda Gileadlik Yəftah degən kixi batur palwan idi. U bir pahixə ayalning oqli bolup, Gileadnin tərəlgənidi. ² Lekin Gileadning öz ayali uningəja birnəqqə oql bala tuqup bərgənidi; bu ayaldin tuquloqan oqulliri qong bolqanda Yəftahni eydin qooqlap: — Sən baxka hotundin bolqan oql bolqoqka, atimizning eydin miraska igə bolmaysən, — dedi.

³ Xuning bilan Yəftah kərindaxliridin qeqip, Tob degən zeminda turup qaldı. Xu yərdə birmunqə bikar tələplər Yəftahning ətrapioja bir-birləp yiojildi. Ular uning bilan kirip-qikip yürətti..

⁴ Əmma birnəqqə waqit ətkəndə Ammoniylar Israil bilan soxuxuxka qikti. ⁵ Ammoniylar Israiləja hujum qiləqanda Gileadning əksəqalliri Yəftahni Tob zeminidin elip kəlməkqi bolup uning yenioja bardi. ⁶ Ular berip Yəftahka iltija kilip: — Bizning Ammoniylar bilan urux kiliximiz uqun sən kelip bizgə sərdar bolup bərgin, — dedi.

⁷ Yəftah Gileadning əksəqallirioja jawabən: — Silər meni eq kərüp atamning jəmətidin həydiwətkəninglarəja, əmdi bəxinglarəja balayi apət quxkəndə kəndəksigə mening kəximəja kelip qəldinglar, — dedi.

⁸ Gileadning əksəqalliri Yəftahka: — Durus, lekin seni biz bilan billə berip Ammoniylarəja qarxi jəng kilip, Gileadta həmmə olтуруwatқанlarəja bax bolsun dəp, kəxingəja kəlduk, — dedi.

⁹ Yəftah Gileadning əksəqalliridin: — Əgər silər meni Ammoniylar bilan soxuxuxka yandurup barəjininglarda, Pərwərdigar ularni mening qoluməja tapxursa, mən silərgə bax boləmdimən? — dəp soridi.

¹⁰ Gileadning əksəqalliri Yəftahka jawab berip: — Eytqiningdək kilmisak, Pərwərdigar Əzi arimizda guwah bolup həküm qikarsun! — dedi.

¹¹ Buni anglap Yəftah Gileadning əksəqalliri bilan bardi; hək uni əzligə həm bax həm sərdar kilip tiklidi. Yəftah Mizpahəja barəqanda həmmə səzilirini Pərwərdigarning aldidə bayan kildi..

Yəftahning tarihtin dərş berixi

¹² Andin Yəftah Ammoniylarning padixəhioja əqliləni əwətip, uningdin: — Mening zeminiməja besip kirip, mən bilan soxuxuxka məndə nemə həkking bar idi? — dəp soridi.

¹³ Ammoniylarning padixəhi Yəftahning əqlilirigə jawab berip: — Qunki Israilar Misirdin qikip kəlgəndə ular Arnon dəryasidin tartip ximaldikə Yabbok ekiniəqiqə wə qərbətə İordan dəryasiojqə mening zeminimni bulap igiliwaləqanidi. Əmdi sən bu yərləni tinqlik bilan manga yandurup bər! — dedi.

10:18 Hək. 11:6, 9, 10, 11

11:1 «*Yəftah bir pahixə ayalning oqli bolup, Gileadnin tərəlgənidi*» — Yəftahning atisi Gilead Manassəhning nəwrisi Gilead əməs, əlwəttə («Qəl.» 26:29). Lekin u Gileadtikilər arisida ularning qonglirining biri bolsa kərək.

—«Gilead» (məni «taxlik rayon») degən jay heli burunla xu nam bilan tonuloqan (məsələn «Yar.» 31:21). Manassəhning nəwrisi Gileadka xu yərnig namini isim kilip kəyoqan ohxaydu; keyin uning əjdadliri dərəwəka xu rayonda oltrəqlaxti.

11:1 İbr. 11:32

11:3 «...*qikip-kirip yürətti*» — ibraniy tilida bu ibarə bəlkim buləngqilik kilixka qikixni kərsitixi mumkin.

11:11 «...*həmmə səzilirini Pərwərdigarning aldidə bayan kildi*» — bəxka birhil təjmisisi: «həmmə ixləni Pərwərdigarning aldidə yürgüzətti».

«Batur ҳakimlar»

¹⁴ Yəftah əlqilərnı Ammoniylarning padixahining kexioja yənə əwətip ¹⁵ uningoja: — Yəftah söz kılıp mundaq dəydu: «İsrail nə Moabning zeminini nə Ammonning zeminini igilimidi», ¹⁶ bəlkı ular Misirdin qikip kəlgəndə qəl-bayawanda mengip Kızıl dengizdin ətüp, andin Qadax degən jayoja yetip kəlgənidi; ¹⁷ xu qaojda İsrailliklar Edom padixahining kexioja əlqilər əwətip: «Zeminliridin kesip ətüwelixka ijazət bərgəyla» dəp soriwidi, Edom padixahı unimiojanidi. Xuning bilən ular Moab padixahining kexioja iltija bilən əlqilərnı əwətsə, umu qoxulmiojanidi. Xu səwəbtin İsrailar Qadəxtə turup qalojan; ¹⁸ andin ular qəl-bayawan bilən mengip Edom zeminini bilən Moab zeminini aylinip ətüp, Moab zeminining xərk tərıpıdin kelip, ahirida Arnon dəryasining xu kətida qedir tıkti. Ular Moabning qegrisi iqigə kirmidi; qünki Arnon dəryasi Moabning qegrasidur. ¹⁹ Andin İsrail Amoriylarning padixahı Siħonoja, yəni Həxbonning padixahining kexioja əlqilərnı əwətip: «Bizning zeminlirining iqidin ətüp öz jayimizoja beriwelimizoja ijazət bərgəyla» — dedi..

²⁰ Ləkin Siħon İsrailoja ixənəq kılalmay, yurtidin ətikli koymidi; u bəlkı həlklirining həmmisini yiojip, Jahzah degən jayoja qüxüp qedirgah tikip, İsrail bilən uruxti. ²¹ Əmma İsrailning Hudasi Pərwərdigar Siħonni barlik həlki bilən qoxup İsrailning koloja tapxurdi, İsrailar ularni urup kirdi. Andin İsrail xu yərdə olturuxluk Amoriylarning həmmə zeminini igilidi. ²² Arnon dəryasidin tartip Yabbok əkiniqiqə, qəl-bayawandin tartip İordan dəryasiojiqə Amoriylarning pütkül zeminini igilidi. ²³ İsrailning Hudasi Pərwərdigar Amoriylarnı Öz həlki boləjan İsrailning aldidin qoqlap qikardi, əmdi sən xu yurtka igə bolmaqiməsən? ²⁴ Səning ilahing Kəmoz sanga igilətkən yərgə əzüng igə boldungəju? Xuningəja ohxax Pərwərdigar Hodayimiz aldimizdin həydəp qikiriwətkən həlkning yerigə bolsa, bizmu xuningəja igə bolimiz..

²⁵ Əmdi sən dərwəxə Moabning padixahı boləjan Zipporning oqlı Baləktinmu küklükmu? U kaqan İsrail bilən tirkəxkən yaki İsrail bilən jəng kılıxka jür'ət kıləjan? ²⁶ Yənə kelip, İsrail Həxbon wə uningoja kəraxlik yeza-kixlaklarda, Aroə wə uningoja kəraxlik yeza-kixlaklarda həmdə Arnon dəryasining boyidiki barlik xəhərlərdə üq yüz yıl makan tutup olturojan wəqitlarda, mənixka silər xu yərlərnı kayturuwalmidinglar?.

²⁷ Xunga mən sanga gunah kıldimid, bəlkı munga tajawuz kılıp, yamanlik kıləjuqi sən əzüngdursən. Birdinbir adalət qikərojuqi Pərwərdigar Əzi bğün İsrailar bilən Ammoniylarning otturısida həküm qikərsun! — dedi.

²⁸ Ləkin Ammoniylarning padixahı Yəftahning əlqi əwətip eytkən səzlrini tingximidi.

Yəftahning kəsəm kılıxi

²⁹ Xu wəqıtta Pərwərdigarning Rohı Yəftahning üstigə qüxüp, u kuwwətinlip Gilead bilən Manassəhlərnıng yurtidin ətüp Gileadtiki Mizpahka berip, andin Gileadtiki Mizpahdin Ammoniylar tərəpkə mangdi. ³⁰ Xu qaojda Yəftah Pərwərdigarəja kəsəm iqip: — Əgər Sən dərwəxə Ammoniylarnı koluməja tutup bərsəng, ³¹ undakta mən Ammoniylarning kexidin tinq-aman yenip kəlginimdə, əyümning ixikidin qikip munga tunji yolukkini Pərwərdigarəja ataləjan bolıdu, mən uni kəyödürmə kurbanlik kılımən, — dedi..

11:15 Qəl. 21:13; Kən. 2:9, 19

11:17 Qəl. 20:17

11:19 Qəl. 21:22; Kən. 2:26

11:22 Kən. 2:36

11:24 «Səning ilahing Kəmoz sanga igilətkən yərgə əzüng igə boldungəju?» — Yəftahning «ilahing Kəmoz» degini hərgizmu Kəmozni həkikətan «bir huda» dəp ətirap kıləjini əməs, əlwəttə. U pəkət ixlarnı Ammoniylarning padixahining kəzkarixı boyiqə bayan kılıdu, halas. 27-ayətni kəring.

11:25 Qəl. 22:2

11:26 «İsrail Həxbon ... həmdə Arnon dəryasining boyidiki barlik xəhərlərdə üq yüz yıl makan tutup olturojan wəqitlarda» — bu «300 yıl»ning kəndəq hesablanəjanlıkını «qoxumqə səz»imizdin kəring.

11:31 «... əyümning ixikidin qikip munga tunji yolukkini...» — Yəftahning muxu yərdə kəzdə tutkını əslidə insan əməs, bəlkı birər qarpay bolsa kərak.

«Batur ҳakimlar»

³² Xuning bilən Yəftah qikip Ammoniyalar bilən soʻkuxkili ular tərəpkə oʻtti; Pərwərdigar ularni uning koloqja tapxurdi. ³³ Xuning bilən u Aroərdin tartip Minnitkiqə ularni kattik urup kirip, yigirmə xəhərnə elip, Abəl-Qəramimoqijimu yetip bardi. Buning bilən Ammoniyalar Israiloqja boysunduruldi.

³⁴ Andin Yəftah Mizpahka kaytip oʻyigə kəlgəndə əz kizi dap qelip ussul oynap uning aldioqja kəruʻxkili qikti. Bu uning yaloquz kizi bolup, uningdin baxka həq oʻqul-kizi yok idi. ³⁵ U uni kərgəndə əz iginlirini yirtip: — Ah, ah, mening kizim! Sən meni intayin yaman həloqja qūxūrdung, meni dərdkə qūxūrgūqilərdin biri bolup kəlding; qūnki mən Pərwərdigaroqja aozimni eqip, eytkan gepimdin yəniwalalmaymən, — dedi..

³⁶ Kizi uningə: — Əy ata, Pərwərdigaroqja aozingni eqip wədə kıləqan bolsang, aozingdin qikqini boyiqə, manga xuni kıləqin; qūnki Pərwərdigar sening dūxmənlinging boləqan Ammoniyalərdin intikəmingni elip bərdi, — dedi.

³⁷ Andin u atisioqja yənə: — Mening xu iltimasimni qəbul kərginki, manga ikki aylık məhlət bərsəng; mən kiz dostlirim bilən berip taqlarda yūrup, kizlikim ūqūn matəm tutuwalay, — dedi..

³⁸ Atisi jawab berip: — Barəqin, dedi. Uningə ikki aylık məhlət berip daləqja əwətti. U berip, kiz dostlirini elip taqlaroqja qikip, ikki ayəqə əzining kiz peti qəloqinioqja ah-zar kəturūp yioqlap yūrdi. ³⁹ Xundək boldiki, u ikki aydin keyin atisining kəxioqja yenip kəlgəndə, atisi uning ūstigə kıləqan kəsimini bəja kəltūrdi. Bu kiz bolsa həq ər kixigə yəkinlaxmioqjanidi. Xuning bilən Israilda xundək bir ər-p-adət pəyda boldiki, ⁴⁰ hər yili Israilning kizliri əydin qikip Yəftahning kizini tət kūn əsləp hatiriləydioqan boldi..

Israilda həsəthorluk tūpəylidin jədəl pəyda boluxi

12 ¹ Lekin Əfraimiyalar bolsa toploxip Zafon tərəpkə oʻtūp Yəftahka soal qoyup: — Sən Ammoniyalar bilən jəng kıləqili barəqiningda nemixka bizni billə berixka qəqirmaysən? Əmđi biz oʻyūgnə oʻzūng bilən qoxup otta kəydūruwetimiz, — dedi..

² Yəftah ularəqja jawab berip: — Mən bilən həlkim Ammoniyalarəqja qarxi kattik jəng kiliwatqanda, silərnə qəqirsam, meni ularning qolidin kutkuzmidinglar. ³ Silərnə kelip meni kutkuzmaydioqanlikinglarni kəruip, jenimni alkinimoqja elip qoyup, Ammoniyalarəqja hujum kilixka atlandim, Pərwərdigar ularni qoloməqja tapxurdi. Əmđi silər nemixka būgūn kelip manga hujum kilməqxisilər? — dedi..

⁴ Lekin Əfraimlar Gileadlarni həqarətləp: — Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qəqkunsilər, halas! — dedi. Xuning bilən Yəftah barlik Gileadtikilərnə yioqip Əfraim bilən soʻkuxti. Ular Əfraimlarni urup kirip məoqlup kildi. ⁵ Andin Gileadtikilər Jordan dəryasining qeqiklirini tosup, Əfraimlarni otkūzmidid. Xundək boldiki, Əfraimlik birər qəqon qeqikkə kelip: — Meni otkili qoyəqin, desə

11:35 «Sən meni intayin yaman həloqja qūxūrdung, meni dərdkə qūxūrgūqilərdin biri bolup kəlding» — ibraniy tilida: «Sən meni bək pəskə qūxūrdung, meni parakəndə kıləqūqilərnə biri bolup qikting».

11:37 «...kizlikim ūqūn matəm tutuwalay» — demək, oʻy-oqəksiz, pərzəntsiz bolup bu dunyadin ketidəqini ūqūn.

11:39 «...atisi Yəftah uning ūstigə kıləqan kəsimini bəja kəltūrdi» — Yəftah əz kizini kurbənlık kildimu? Yaki bu səzlərnəng bəxka mənisi barmu? «Qoxumqə səz» imizdə alimlarning pikirliri toʻqirulək əzrak müləhizə yūrgūzimiz.

11:40 «...Yəftahning kizini tət kūn əsləp hatiriləydioqan boldi» — yaki «... Yəftahning kizini tət kūn əsləp matəm tutidəqin boldi».

12:1 «...Zafon tərəpkə oʻtūp...» — yaki «ximal tərəpkə oʻtūp...».

12:1 Hək. 8:1

12:3 «...hujum kilixka atlandim» — ibrabiyy tilida «...hujum kilixka oʻttim». Mələm bir dərya-əstəngdin otkən bolsa kərək.

12:4 «Silər i Gileadlar, Əfraimning arisida wə Manassəhning arisida turuwatqan musapirlar, Əfraimda turuwatqan qəqkunsilər, halas!» — Gileadlar əslidə Manassəh qəbiləsidin kelip qikqanidi.

«Batur ҳakimlar»

Gileadtikilär uningdin: — Sən Əfraimiymu? — dəp soraytti. U kixi «yak» desə,⁶ ular uningoja: — «Xibolət» degin! — daytti. Əgər u kixi natoqra tələppuz kılıp «sibolət» dəp jawab berip qalsa, ular uni tutup İordan dəryasining keqikining yenida əltürüwetətti. Xu tərıkidə xu wəkıtta kırık ikki mingqə Əfraimiy əltürüldi.

⁷ Yəftah altə yil İsrailoja həkim boldi. Andin Gileadlık Yəftah ələmdin otüp, Gilead xəhərlirining biridə dəpnə kılındi.

Ibzanning həkim boluxi

⁸ Uningdin keyin Bəyt-Ləhəmlık İbzən İsrailoja həkim boldi. ⁹ Uning ottuz oqılı, ottuz kızı bolup, ottuz kızını sırtqa ərgə berip, sırtın ottuz kızını oqullırıoja elip bərdi. U yəttə yiləqə İsrailoja həkim boldi..¹⁰ Andin İbzən olüp, Bəyt-Ləhəmdə dəpnə kılındi.

Elon wə Abdonning həkim boluxi

¹¹ Uningdin keyin Zəbulun kəbilisidin boləjan Elon İsrailoja həkim bolup, on yil İsrailda həküm sürdi. ¹² Andin Zəbulun kəbilisidin boləjan Elon olüp, Zəbulun zeminidiki Ayjalən degən jayda dəpnə kılındi.

¹³ Uningdin keyin Piratonlук Hılləlning oqılı Abdon İsrailoja həkim boldi.¹⁴ Uning kırık oqılı wə ottuz nəwrısı bar idi. Ular yətmix exəkkə minip mangatti. U İsrailoja səkkiz yil həkim boldi..

¹⁵ Andin Piratonlук Hılləlning oqılı Abdon olüp, Əfraim zeminida, Amaləklərnıng təqlık rayonidiki Piratən degən jayda dəpnə kılındi.

Ximxonning təqluluxi

13¹ Ləkin İsrailar Pərwərdigarning nəziridə yənə rəzil boləjanni kıldı; xuning bilən Pərwərdigar ularni kırık yiləqə Filistiyələrnıng kəlioja təqləp qoydı..

² Xu qəqəda Zoreah degən jayda, Dan jəmətidin boləjan, Manoah isimlik bir kixi bar idi. Uning ayalı təqləmas bolup, həq balısı yok idi. ³ Pərwərdigarning Pərixтіsi bu ayaloja ayan bolup uningoja: — Mana, sən təqləmas boləjının üqün bala təqləmidin; ləkin əmdi sən həmilidar bolup bir oqul təqləsisən. ⁴ Əmma sən səgək bolup, xarab yaki küqlük hərəkə qımə, həq napak nərsinimu yemigin..⁵ Qünki mana, sən həmilidar bolup bir oqul təqləsisən. Bu bala anısının kərsikidiki qəqədin tərtip Hudaəja atələjan «nazariy» bolidəjini üqün, uning bəxiəja hərgiz ustira selinmisun. U İsrailni Filistiyələrnıng kəlidin kətkəzux ixini bəqlaydu, — dedi..

⁶ Ayal erining kəxiəja berip, uningoja: — Mana, Hudaning bir adimi yenimoja kəldi; uning turkı Hudaning Pərixтіsidə, intayin dəlxətlik ikən; ləkin mən uningdin: «Nədin kəldin» dəp sorimidim, umu öz nəm-xəripini mənə dəp bərmidi..⁷ U mənə: — «Mana, sən həmilidar bo-

12:5 «Andin Gileadtikilär İordan dəryasining keqiklrini təsup, Əfraimlarnı ətküzmidı» — yaki «Andin Gileadtikilär Əfraimning udulidiki İordan dəryasining keqiklrini təsuwaldı».

12:6 «Xibolət» — Bu səznıng mənisi «əkin» yaki «kəlkün» bolup, muxu wəqitlarda pəkət keqikkə yətkən adəmlərnıng tələppuzini sinax üqün ixiltilgən, halas. Roxənki, Əfraimiyar adətə «x»ning tələppuzini qıkaralmaytti. «Sibolət» — buning mənisi «buəqday baxıqı».

12:9 «Ibzanning ottuz oqılı, ottuz kızı bolup...» — roxənki, İbzən Yəftahqa ohximaytti, u kəp ayallık boləjanidi.

12:14 Hək. 10:4

13:1 Hək. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1; 10:6

13:4 Qəl. 6:2, 3

13:5 «Nazariy» — Hudaning yəlioja aləhidə atələjan bir kixi. Ular təqləruk «Qəl.» 6-bab wə izahətlarnı kərnıng.

13:5 Qəl. 6:5; 1Sam. 1:11

13:6 «Hudaning Pərixтіsidə» — ayal kərgən muxu Pərixтіning «Hudaning pərixтіsi» yaki «Pərwərdigarning Pərixтіsi» (dəmək, Məsih) degən təznıng əzi («Təbirlər»imizni wə keyinki 16-ayətni kərnıng).

«Batur ҳakimlar»

lup bir oʻqul tuʻojsən; u bala anisining qorsikidiki qaoʻqdin tartip ʻelidioʻan künigiqə Hudaoʻja ataloʻan bir nazariy bolidioʻan boloʻjaqqa, ʻəmdi sən xarab yaki küqlük harak iqmə wə heq napak nərsinimu yemigin» dedi, — dedi.

⁸ Buni anglop Manoah Pərwərdigarʻoʻja dua kilip: — Aʻh Rəbbim, Sən bu yərgə ʻəwətkən Hudaning adimi bizgə yənə kelip, tuʻoʻjulidioʻan baliʻoʻja nemə kiliximiz kerəklisini egitip qoʻysun, dəp iltija kildi.

⁹ Huda Manoahning duasini anglidi; ayal etizlikta oltuʻojinida, Hudaning Pərixʻtisi yənə uning kexioʻja kəldi. Əmma uning eri Manoah uning kexida yox idi. ¹⁰ Andin ayal dərʻhal yügürüp berip, erigə həwər berip: — Mana, hēliki küni yenimoʻja kəlgən adəm manga yənə kəründi, dewidi, ¹¹ Manoah dərʻhal qopup ayalining kəynidin mengip, u adəmnig kexioʻja kelip: — Bu ayalʻoʻja kelip səz kəloʻan adəm sənmu? — dəp soriwidi, u jawabən: — Xundak, məndurmən, dedi.

¹² Manoah uningʻoʻja: — Eytkan səzlirig bəja kəltürülgəndə, bala kaysi tərʻkida qong kəlinixi kerək, u nemə ixlarni kəlidu? — dəp soridi.

¹³ Pərwərdigarning Pərixʻtisi Manoahʻka jawab berip: — Mən bu ayalʻoʻja eytkən nərsilərnig həmmisidin u həzi bolup ʻəzini tartsun; ¹⁴ u üzüm telidin qikkan heqʻkandak nərsidin yemisun, xarab yaki küqlük harak iqmisun, heq napak nərsilərdin yemisun; mən uningʻoʻja barlik əmr kəloʻinimni tutsun, dedi.

¹⁵ Manoah Pərwərdigarning Pərixʻtisigə: — Iltipət kilip, kətməy tursila, ʻəzligə bir oʻqlak təyyarlayli, dewidi, ¹⁶ Pərwərdigarning Pərixʻtisi Manoahʻka jawab berip: — Sən Meni tutup kəlsangmu, Mən neningdin yeməymən; əgər sən birər kəydürmə kurbanlik sunmakʻqi bolsang, uni Pərwərdigarʻoʻja atap sunuxung kerək, dedi (uning xundak deyixining səwəbi, Manoah uning Pərwərdigarning Pərixʻtisi ikənlikini bilmigəndi).

¹⁷ Andin Manoah Pərwərdigarning Pərixʻtisidin: — ʻƏzligining nam-xəripə nemidu? Eytip bərgən bolsila, səzliri əməlgə axuruloʻjinida, siligə hərmitimizni bildürəttuk, — dedi.

¹⁸ Pərwərdigarning Pərixʻtisi uningʻoʻja jawabən: — Namimni sorap kəldingʻoʻju? Mening namim karamət tilsimattur, — dedi.

¹⁹ Xuning bilən Manoah oʻqlak bilən axlik hədiyəsini elip berip uni qoram taxning üstidə Pərwərdigarʻoʻja atap sundi. Pərwərdigarning Pərixʻtisi ularning kəz aldida əjayip karamət bir ixni kilip kərsətti; Manoah wə ayali qarap turdi. ²⁰ Xundak boldiki, ot yalkuni kurbangahtin asmanʻoʻja kətürülgəndə, Pərwərdigarning Pərixʻtisimu kurbangahtin qikkan ot yalkuni iqidə yukirioʻja qikip kətti. Manoah bilən ayali buni kərüp, ʻəzligini yərgə taxlap yūzligini yərgə yekip düm yatti.

²¹ Xuningdin keyin Pərwərdigarning Pərixʻtisi Manoahʻka wə uning ayaloʻja kayta kərünmidi. Manoah xu wakitta uning Pərwərdigarning Pərixʻtisi ikənlikini bildi. ²² Andin Manoah ayaloʻja: — Mana, biz qoʻqum ʻəlimiz, qünki biz Hudani kərduq! — dedi.

²³ Lekin ayali uningʻoʻja jawab berip: — Əgər Pərwərdigar bizni ʻəltürüxkə layik kərgən bolsa, undakta u kəydürmə kurbanlik bilən axlik hədiyəni qolimizdin qəbul kəlmioʻan bolatti, bu ixnimu kərsətmigən bolatti wə xundakla bundak səzlərnə bizgə eytmioʻan bolatti, — dedi.

²⁴ Xu ixtin keyin ayal bir oʻqul tuʻoʻjdi, uning ismini Ximxon qoydi. Bu bala ʻəşüp, qong boldi wə Pərwərdigar uni bərikətlidi.

²⁵ Zoreah bilən Əxtəolning otturisidiki Məhanəh-Danda Pərwərdigarning Rohi uningʻoʻja ʻəz təsirini kərsitixkə baxlidi.

13:18 «Namimni sorap kəldingʻoʻju? Mening namim karamət tilsimattur» — Manoah ʻəz duasioʻja jawabən kəlgən Pərwərdigarning Pərixʻtisini insan dəp oylaydu. «Karamət tilsimat» degən muxu süpət ibraniy tilida («pələ») pəkət Hudaning ʻƏzini yaki uning kəloʻan ixlirini süpətləx üqün ixlitilidu.

13:22 Mis. 33:20; Qan. 5:26; ʻHaq. 6:22, 23

13:24 «Ximxon» — «quyaxək (küqlük)» yaki «roxən, parlik adəm».

13:24 Ibr. 11:32

13:25 «Məhanəh-Dan» — yaki «Danning bargah».

«Batur ҳakimlar»

Ximxonning Filistiy bir qizni amriga almakqi boluxi

14¹ Bir vaqıtta, Ximxon Timnahqa quxup, u yerdə bir qizni kerdı; u Filistiy qizliridin biri idi..² U xu yardin qikip ata-anisining yenioqa kaytip: — Mən Timnahda Filistiy qizliridin birini kerdum, uni manga hotunlukka elip beringlar, — dedi.

³ Birak ata-anisi uningoa: — Kerindaxliringning qizlirining iqida yaki bizning putkul kowmimizning arisidin sanga bir qiz qikmasmu? Nemixka hatnisiz bolojan Filistiylarning kexioqa berip, ulardin hotun almakqi bolisan? — dedi; amma Ximxon atisioqa: — Uni manga elip bargin, qunki u manga bak yakti, — dedi..

⁴ Uning ata-anisi bu ixning Pərwərdigar təripidin bolojinini bilmidi. Qunki Filistiylər xu qaojda Israil üstidin həküm sürüp turojan bolojaqqa, U Filistiylərgə takabil turuxka pursət yaratmaqqi idi..

⁵ Əmdi Ximxon ata-anisi bilən Timnahqa quxti; ular Timnahdiki üzümzarliklaroa yetip kəlgəndə, mana bir yax xir hərkirigən peti uningoa etildi. ⁶ Xuan Pərwərdigarning Rohi uning üstigə quxup, u kolida heqnemə bolmiojan haləttə xirni tutup, uni oqlakni yirtkəndək yirtip titma-titma kiliwətti. Lekin u bu ixni ata-anisioqa demidi..⁷ Andin u Timnahqa quxup, u qiz bilən paranglaxti, u qiz Ximxonoa bak yarap kətti.

⁸ Birməzgildin keyin u qizni elip kelix üqün kayta barojanda, xirning olukini kərup bakay dəp yoldin burulup kariwidi, mana xirning iskilitining iqida bir top həsəl həriliri bilən həsəl turatti.

⁹ U həsəldin oqumioqa elip yəp mangdi; ata-anisining yenioqa kəlgəndə, ularojimu bərdi, ularmu yedi, lekin əzining həsəlni xirning iskilitining iqidin elip kəlginini ularoa demidi. ¹⁰ Uning atisi uningoa həmraħ bolup quxup qizning oyigə kəldi, u yerdə Ximxon bir ziyapət bərdi, qunki burundinla toy kilidiojan yigitlər xundak kilidiojan rəsm-kaida bar idi. ¹¹ Ular Ximxonni kərup, uningoa həmraħ boluxka ottuz yigitni tepip kəldi; ular uningoa həmraħ boldi..¹² Ximxon ularoa: — Mən silərdin bir tepixmak soray, əgər silər ziyarət kilinidiojan yəttə kün iqida uning mənisini manga dəp bəralisənglar, mən silərgə ottuz danə kanap kəynək bilən ottuz yürux egin berimən; ¹³ əgər uni yexip bəralmisənglar, silər manga ottuz danə kanap kəynək bilən ottuz yürux egin beringlar, — dedi. Ular uningoa: — Maqul, undak bolsa tepixmikəngni eytkin, keni anglayli, — dedi.

¹⁴ U ularoa: — Yeyilidiojini yegüqining iqidin qikti; tatlik küqtünggürning iqidin qikti, bu nemə? — dedi. Ular üq küngiqə bu tepixmakni tapalmidi. ¹⁵ Yəttinqi küni xundak boldiki, ular Ximxonning ayalining kexioqa berip: — Sən eringni aldap-siylap, tepixmakning mənisini bizgə eytip berixkə maqul kilojin; bolmisa seni atangning öyi bilən qoxup kəydürüwetimiz. Silər bizi yoksul kilixka bu yərgə qaqirojanmu?! — dedi..

¹⁶ Ximxonning ayali uning aldida yioqlap turup: — Sən manga əq, meni pəkət səyməysən; sən mening kowmimning baliliridin bir tepixmakni soriding, amma manga mənisini eytip bərmiding, dəp yioqliojili turdi. Ximxon uningoa jawabən: — Mana, mən uni ata-anamojimu dəp bərmigən tursam, sanga dəp bəəmdim? — dedi.

¹⁷ Ziyapət ötküzülgən yəttə künidə u erining aldida yioqlapla yürdi. Xundak boldiki, yəttinqi küni bolojanda ayali uni qıstap turuwalojaqqa, uningoa tepixmakning mənisini eytip bərdi.

14:1 «Timnah» — yaki «Timnatah».

14:3 «bizning putkul kowmimizning arisidin...» — ibraniy tilida «mening putkul kowmim arisidin...».

14:4 «...yaratmaqqi idi» — ibraniy tilidiki muxu söz adəttə «izdimaqqi idi» degənni bildüridu. Mumkinçiliki barki, Hudaning Rohi Ximxonni tezrək Filistiylərgə hujum kilixka kəzojojini bilən, lekin u Hudaning Rohining xu turtkisigə tehiqə etiwər kılmaywatatti.

14:6 «Lekin Ximxon bu ixni ata-anisioqa demidi» — Ximxon «nazariy» bolojaqqa, heqkəndək üzümidin bolojan nərsini yeməsligi kerək idi. Xunga Ximxon üzümzarlik bilən mangmay, ata-anisidin ayrilip mangojan bolsa kerək. Lekin ata-anisi «nazariy» bolmiojaqqa üzümzarlikdin udul etsə bolatti. Xu səwəbtin Ximxonning ata-anisi uning xirni öltürginini bilmidi.

14:11 «...ottuz yigitni tepip kəldi» — ximxonning toyida uningoa həmraħ boluxka qaqirojan bolsa kerək.

14:15 «yəttinqi küni...» — bəzi kona kəqürmilərdə «təttinqi küni...» deyilidu.

«Batur ҳakimlar»

Andin ayal berip öz h kining ad mlirig  tepixmakning m nisini d p b rdi..¹⁸ Xuning bil n y ttingi k ni k n patmasta, x h rning ad mliri uning ja jawab berip: — H s ldinmu tatliki barmu? Xirdinmu k qt ngg ri barmu? — dedi.

U ular ja jawab berip: —  g r sil r mening inikim bil n y r a qdurmio an bolsanglar, tepixmikimni h rgiz tapalmaytinglar! — dedi.

¹⁹ U wak tta P rw rdigarning Rohi uning  stiga q xti; u Axkelon ja q x p, Axkelondikil rdin ottuz kixini  lt r p, ular din olja elip, oljidin iginl rni elip kelip, tepixmakning m nisini yexip b rg nl rg  b rdi. Xuningdak Ximxonning o azipi kelip, ata-anisining  yig  yenip k tti..

²⁰ Andin Ximxonning ayali Ximxonning h mrahliridin q ldax bol jan yigitk  t w  k lindi..

Ximxonning Filistiy lar bil n qarxilixx  baxlixi

15¹  mma birn qq  wak t  t p bu day orux m zgili k lg nd  xund k boldiki, Ximxon bir o lakni elip  z ayalining  yig  berip: «M n hotunumning k xi ja uning h jrisio ja kirim n» dedi. Lekin ayalining atisi uni iqkirig  kirixig  yol koymidi. ² Ke natisi uning ja: — M n h k k t n sizni uning ja mutl k  q bolup k tti, d p oylidim; xunga m n uni sizning q ldixingiz ja beriwt k nidim. H lbuki, uning k q k singlisi uning din tehimu qirayliq u? Uning ornio ja xuni a lo an bolsingiz! — dedi..

³  mma Ximxon ular ja: —  mdi m n bu k tim Filistiy l rg  ziyan y tk zs m, manga gunah bolmaydu! — dedi.

⁴ Xuni d p Ximxon berip  q y z q lb rini tutup kelip, otkaxlarni t yyarlap, q lb ril rni j pl p kuyruk lrini bir-birig  qetip, ikki kuyri ining otturiso ja birdin otkaxni asti; ⁵ otkaxlar ja ot yek p q lb ril rni elip berip, Filistiy l rning etizdiki ormio an zira tlirig  qoyup b rdi. Xuning bil n u d w -d w   nq l rni, orulmio an zira tl rni, xund kla z ytun ba qlirininimu k yd r  w tti.. ⁶ Filistiy lar buni k r p: Buni kim kildi, — d p sorisa, h lk jawab berip: — Timnahli k ad mning k yooqli Ximxon kildi; ke natisi uning ayalini uning q ldixio ja beriwt kini  q n xund k kildi, — dedi. Xuning bil n Filistiy lar q kip, u ayal bil n atisini otta k yd r w tti.

⁷ Ximxon ular ja: — Sil r xund k k lo ininglar  q n, m n sil rdin intik m almay boldi k lmaym n, — dedi.

⁸ Xuning bil n Ximxon ularni k r-q p k lip k tl k liw tti; andin u berip Etam qoram texining  ngkirid  turdi..

⁹ U wak tta Filistiy lar q kip, Y h da yurtida q dir tikip, Lehi d g n jayda yeyildi..¹⁰ Y hudalar bolsa: — Nemix ka bizg  h jum k lm q i bolisil r? — dewidi, ular jawab berip: — Biz Ximxonni tutup ba qlap, u bizg  k nd k k lo an bolsa, bizmu uning ja xund k k limiz, d p q ktuk, — dedi.

¹¹ Xuning bil n Y h da yurtidiki  q ming kixi Etam qoram texining  ngkirig  q x p, Ximxon ja: — S n Filistiy l rning  stimizdin h k m s r wt k nini bilm ms n? Xuni bilip turup, s n nemix ka bizg  xund k k lding? — dedi. U ular ja: — Ular manga k lo and k, m nm u ular ja k ldim, d p jawab b rdi.

14:17 «Ziyap t  tk z lg n y tt  k n d  u erining aldid  yio lapla y rdi» — yaki «Ziyap t  tk z lg n y tt  k nl k ziyap tning k lo an wak tida u uning ja (Ximxon ja) exiliwelip yio lapla turdi».

14:19 «Axkelon» — Filistiy l rning qong bir x hiri.

14:20 «q ldax bol jan yigitk ...» — yaki « zig  a jina k lo an yigitk ».

15:2 «...uni sizning q ldixingiz ja beriwt k nidim» — yaki «uni sining a qin ngg  beriwt k nidim».

15:4 « q y z q lb r » — b zi t rjimil rd  « q y z t lk » deyilidu. Lekin q lb ril r top bolup y rg q k, azrak g xni y mq k k lix bil n ularni tutuwelix t l kil rni tutuwelixtin k p asan bolidu.

15:5 «etizdiki ormio an zira tliri» — ibranii tilida «etizdiki  r  turo an zira tliri» — dem k, pixay d p k lo an zira tl r.

15:8 «Ximxon ularni k r-q p k lip k tl k liw tti» — ibranii tilida «Ximxon ularni yota w  paq k lio ja urup, ularni  lt r w tti».

15:9 «Lehi d g n jayda yeyildi» — yaki «Lehi d g n jayda j ngg  s p t zdi».

«Batur ҳakimlar»

¹² Ular uningoya: — Biz seni baqlap Filistiylarning koloqja tapxurup berix üqün kælduk, dewidi, Ximxon ularoya: — «Biz özimiz sanga hujum kilip öltürməymiz», dəp mangu kəsəm kilinglar, dedi.

¹³ Ular uningoya: — Seni öltürməymiz; pəkət seni qing baqlap, ularning koloqja tapxurup berimiz; hərgiz ölümgə məhkum kilməymiz, dəp jawab bərdi. Xuni dəp ular ikki yengi aroqamqa bilən uni baqlap, qoram taxning üstidin elip mangdi. ¹⁴ U Lehiyə kəlgəndə, Filistiylər warkiraxkınıqə uning aldiqə yügürüxüp kəldi. Əmma Pərwərdigarning Rohi uning üstigə qüxüp, qollirini baqlıqan aroqamqılar ot tutaxkan kəndir yıptək üzülüp, tügüqlər qolliridin yexilip kətti. ¹⁵ Andin u exəkning yengi bir engək səngikini kərüp, qolini uzitipla elip, uning bilən ming adəmnı urup öltürdi.

¹⁶ Ximxon: —

«Exəkning bir engək səngiki bilən adəmlərni öltürüp,
Uarni dəwə-dəwə kiliwəttim,
Exəkning bir engək səngiki bilən ming adəmnı öltürdüm!» — dedi.

¹⁷ Bularnı dəp exəkning engək səngikini taxliwətti. Xuningdək u xu jayoya «Ramot-Lehi» dəp nam qoydi.

¹⁸ U intayin ussap Pərwərdigaroya pəryad kilip: — Sən Öz kulungning kəli bilən bunqə qong nusrətni barlıqkə kəltürdüng, əmdi mən hazır ussuzluqtin ölüp, hətnisizlərnıng koloqja qüxüp qalarmanmu? — dedi.

¹⁹ Xuning bilən Huda lehidiki azgalni yardi, su uningdin uroqup qıkti. Ximxon iqi, rohi uroqup jan kirdi. Bu səwəbtin bu bulakqə «Ən-Həkkorə» dəp nam qoyuldi; ta bögüngiqə u Lehiyə bar.

²⁰ Ximxon Filistiylərnıng dəwridə yigirmə yiləqə Israiləqə həkım boldi.

Ximxonning məqlup boluxı

16 ¹ Andin Ximxon Gəzaqə bardı, u u yərdə bir pəhiyə ayalni kərüp, kirip uning bilən yeqinqilik kildi. ² Ləkin Gazalıklar birsining: — Ximxon bu yərgə kəldi, deginini anglap, xəhərni qorxap, keqiqə xəhərnıng kowukıdā ün qıqarmay marap turdi wə: Ətə tang yoruqanda uni öltürimiz, — deyixti.

³ Ximxon yerim keqiqə yatti; andin ornidin turup xəhər kowukıning ikki qanitini tutup, uni ikki kexiki wə baldaq-taqıki bilən qoxup, biraqla qomurup, əxnisigə artip Həbronning udulidiki taqıqə elip qıkip kətti.

⁴ Keyin u Sorək jiləqisida olturuxluk Dililah isimlik bir ayalni kərüp, uningoya axik bolup kəldi. ⁵ Buni bilip Filistiylərnıng əmirliři u ayalning qexioqə berip uningoya: — Sən uni aldap, uning küqtünggürlükining zadi nədin boləqanlikini kolap sorap, bizning qandaq kilsaq uni yengələydiəqanlikimizni, uni baqlap boysunduralaydiəqanlikimizni eytip bərsəng, biz hərberimiz sanga bir ming bir yüz kümüx tənggə berimiz, — dedi.

⁶ Xuning bilən Dililah Ximxondin: — Sən küqtünggürlüküngning zadi nədin boləqanlikini,

15:15 «u exəkning yengi bir engək səngikini kərüp...» — kəna səngək boləqan bolsa, qürüklidən asanla sunup kətkən bolətti.

15:16 «Uarnı dəwə-dəwə kiliwəttim» — yaki «Uarnı ikki dəwə kiliwəttim». Bu xəirdin qariqanda, Ximxon ikki yaki uningdin kəp qetım Filistiylər bilən sokuxkan boluxı mumkin.

15:17 «Ramot-Lehi» — «Lehinıng egizliki».

15:18 **1Sam. 17:26, 36; 2Sam. 1:2**

15:19 «Ən-Həkkorə» — «pəryad kətürgüqining bulıki».

15:20 «Ximxon yigirmə yiləqə Israiləqə həkım boldi» — Ximxonning həkım boləqan waqti bəlkim Abimələk wə Yəftəhning həküm sürgən waqitliři bilən zamandax bolsa kərək; u Paləstinning qərbidə, ular xərkə wə ximalida həküm sürətti.

16:3 «Həbronning udulidiki taqı» — bəlkim Gazadin 40 kilometr yiraqlıqta idi.

«Batur ҳakimlar»

xundakla қандақ қилоғанда seni баоғлап боysunduroғили болidioғanlikini eytip бərgin! — dedi.

⁷ Ximxon uningоғa јawabən: — Adəmlər meni yəttə tal қurutulmioғan yengi ya kiriqi bilən baоғlisa, mən ajizlap baxқа adəmlərdəк болup қalimən, — dedi.

⁸ Xuning bilən Filistiyлarning əmirлиri yəttə tal қurutulmioғan yengi ya kiriqini elip kelip, bu ayaloғa beriwidi, u bu kiriqlər bilən uni baоғlap қoydi ⁹ (Dililah birnəqqə adəmnі hujrida paylap turuxқа yoxurup қoyqanidi). U Ximxonоғa: — Əy Ximxon, Filistiyлər seni tutқili kəldi! — dedi. U қopup kiriqlərnі qigə xoyна otta кəyүp üzүlүp kətkəndəк üzүwətti. Xuning bilən uning күqtүnggүrlükining siri axkarılanmidi.

¹⁰ Buni kərүp Dililah Ximxonоғa: — Mana, sən meni aldap, manga yaloғan eytipsən! Əmdi manga seni nemə bilən baоғlisa bolidioғanlikini eytip бərgin, — dedi.

¹¹ U јawap berip: — Adəmlər meni һeq ixlətmigən yengi aroғamқа bilən baоғlisa, mən ajizlap baxқа adəmlərdəк болup қalimən, — dedi.

¹² Xuning bilən Dililah yengi aroғamқа elip kelip, uni baоғlap: — Əy Ximxon, Filistiyлər seni tutқili kəldi! — dedi (əslidə birnəqqə adəm hujrida yoxurunup, uni paylap turuxқanidi). Lekin Ximxon öz қolidiki aroғamқilarni yipni üzgəndəк üzүp taxlidi.

¹³ Buni kərүp Dililah Ximxonоғa: — Sən һaziroғiqə meni aldapsən, manga yaloғan eytipsən; əmdi manga seni nemə bilən baоғlisa bolidioғanlikini eytip бərgin, — dedi. U јawap berip: — Sən mening beximdiki yəttə ərүm qaqni dukandiki ərүx yip bilən қoxup ərүp қoysangla bolidu, — dedi.

¹⁴ Xuning bilən Ximxon uhlioғanda u uning bexidiki yəttə tal qaqni ərүx yip bilən қoxup ərүp, қozuққа baоғlap қoyup uningоғa: — Əy Ximxon, Filistiyлər seni tutқili kəldi! — dedi. Ximxon uyқudin oyoғinip, ərүx yip bilən қozuқni biraqла tartip yuliwətti.

¹⁵ Andin ayal uningоғa: — Manga kənglүng yok turup, қandaksigə sanga axiқ boldum, dəysən? Sən meni үq кətim aldap, күqtүnggүrlүkүngning nədin bolоғanlikini manga eytip бərmidingоғu, — dedi.

¹⁶ Uning һərkүni səzliri bilən uni қistaxliri wə yalwuruxliri bilən Ximxonning əlgүdəк iqi puxti wə xundəк boldiki, ¹⁷ u kənglidiki sirini қoymay uningоғa axkara қilip: — Mən anamning қorsikidiki qaoғdin tartip Hudaoғa atilip nazariy bolоғinim үqün, beximoғa һərgiz ustira selinip baқmioғan; əgər mening qeqim qүxүrүwetilsə, күqүm məndin ketip, mən ajizlap baxқа adəmlərdəк болup қalimən, — dedi.

¹⁸ Dililah uning əzigə kənglidiki һəmmə sirini dəp бərginini kərүp, Filistiyлarning əmirлиrini qarқirip kelixкə adəm mangdurup: — «Bu кətim silər yənə bir қikinglar, qünki Ximxon kənglidiki һəmmə sirni manga axkara қildi» dedi. Xuning bilən Filistiyлarning əmirлиri қollirioғa күmүxlərnі elip, uning қexioғa қikti.

¹⁹ Andin Dililah uni əz yotisioғa yatқuzup, uhlitip қoyup, bir adəmnі qaqirip kirip uning bexidiki yəttə ərүm qaqni qүxүrүwətti; xundəк қilip u Ximxonning bozəк қilinxini baxlioғuqi boldi. Ximxon күqүdin kətkənidi. ²⁰ U: — Əy Ximxon, Filistiyлər seni tutқili kəldi! — dewidi, u uyқudin oyoғinip: — Mən ornumdin turup, ilğiriki birқanqə кətimқidəк, boxinip кətimən, dəp oylidi. Lekin u Pərwədigarning əzidin kətkinini bilməytti. ²¹ Xuning bilən, Filistiyлər uni

16:7 «Adəmlər meni yəttə tal қurutulmioғan yengi ya kiriqi bilən baоғlisa...» — Ximxon nazariy bolоғaqқа, «yengi ya kiriqliri» əslidə əlүk һaywanning јəsitidin elinidioғini үqün uningоғa nisbətən «napak» һəsablinatti. Uning gepi yaloғan bolоғini bilən, һəқiқətkə yeqin idi; uning күqtүnggүrlүki uning nazariy bolоғanlikidin bolоғan. Uning «yengi» (baxқilar ixlətmigən) deyixining səwəbi «Birsi meni xundəк yengi kiriqlər bilən baоғlisa, kiriqlərnin meni napak қilix təsiri azraq bolidu» dəp oylıoғinidin bolsa kerak.

16:10 «Mana, sən meni aldap, manga yaloғan eytipsən! ...» — roxənkі, «paylap olturoғuқilar» baоғlax usulining nətijisini күtүp əzliri yoxurunоғan yərdin қikmidi. Ximxon eydə Dililah bilən ikkimizla bar, dəp oylaydu.

16:13 «dukandiki ərүx yip bilən» — yaki «dukandiki təg yipi bilən», yəni toқulmılarning boyioғa tartiloғan yipi bilən.

16:14 «Ximxon uhlioғanda u uning bexidiki yəttə tal qaqni ərүx yip bilən қoxup ərүp...» — muxu səzlərnі kona grek nushisidin alduk.

«Batur ҳakimlar»

tutuwelip, kezlririni oyup, Gazaqa elip quxup, uni mis zanjirlar bilan baqlap, zindanda un tartixka saldi...

²² Lekin bexidiki quxuruwetilgan qeqi yana esuxka baxlidi.

Ximxonning xaraplik halda eluxi wa dapna kilinixi

²³ Keyin, Filistiy-larning amirliri oz ilahi bolqan Dagon uqun qong bir kurbanlik etkuzuxka ham tabriklap xadlinixka yioildi. Qunki ular: — Mana, ilahimiz duxminimiz bolqan Ximxonni qolimizqa tapxurup bardi, — deyixti.

²⁴ Halk Ximxonni kerganda, oz ilahini danglap: — Ilahimiz bolsa, yurtimizni wayran qilouqini, adamlirimizni kep elturgan duxminimizni qolimizqa quxurup bardi! — deyixti.

²⁵ Ular taza xad-huramlik kəypigə qəməp: — Ximxon kəltürülsun, u bizgə bir oyun kərsitip bərsun, deyixti; ular Ximxonni zindandin elip qikti. U ularning aldidə oyun kərsətti. Əmdi ular uni ikki tüwrükning otturisida tohtitip qoyqanidi. ²⁶ Xuning bilən Ximxon qolini tutup turoqan yigitkə: — Meni koyuwət, əyni kətürüp turoqan tüwrüklərnı silap, ularqa yəliniwaləqili qoyqaysən, — dedi.

²⁷ U qaqla ey ər-ayallar bilən lik toloqanidi, Filistiy-larning əmirlirining həmmisimu xu yərdə idi; əgzidimu Ximxonning kərsitiwatqan oyunini kəruwatqan təhminən uq mingqə ər-ayal bar idi.

²⁸ Ximxon Pərwərdigarqa nida kilip: — Əy Rəb Pərwərdigar, meni yad kilip pəkət muxu bir ketim manga kük ata qiləqaysən; i Huda, xuning bilən ikki kəzumning intikəmini Filistiy-lərdin bir yolila aləquzəqaysən! — dedi...

²⁹ Ximxon xularnı dəp əyni kətürüp turoqan otturidiki ikki tüwrükni tutuwaldi; birini ong kəli bilən, yana birini sol kəli bilən tutup, ularqa tayinip turdi.

³⁰ Andin: «Filistiy-lər bilən birliktə əlup kətsəm!» dəp bədinini egip kükini yioqip ittiriwidi, ey ərülüp, u yərdiki əmir-lər bilən barlik halkning üstigə quxti. Buning bilən əz əlümi bilən elturgan adamlər uning tirik waqtida elturgən-liridin kep boldi. ³¹ Andin keyin uning kərindaxliri wə atisining barlik jəməti quxup, uni kətürüp, Zoreah bilən Əxtəolning otturisiqə elip berip, atisi Manoahning kəbrisidə dəpnə kildi. U yigirmə yil Israiləqa həkım bolqanidi.

Israillarning butpərəslik yoliqə kirixi

17 ¹ Əfrayimning taqlirida Mikah isimlik bir kixi bar idi. ² U anisiqə: — Sening heliki bir ming bir yüz kümüx tənggəng oqrilap ketilgənidi; sən tənggilərnı kərqiding wə buni manga dəp bərding. Mana, kümüx məndə, uni mən aləqandim, dewidi, anisi: — Əy oqlum, Pərwərdigar seni bərikətligəy!, — dedi...

³ Mikah bu bir ming bir yüz kümüx tənggini anisiqə yandurup bardi. Anisi: — Mən əslidə bu pulni sən oqlumni dəp Pərwərdigarqa beqixlap, uning bilən oyma but wə kuyma but yasaxka atiwətkənidim; əmdi yənıla sanga berəy, dedi.

⁴ Lekin Mikah kümüxni anisiqə kayturup bardi; anisi uningdin ikki yüz kümüx tənggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilən bir kuyma but yasatti; ular Mikahning əyigə qoyup qoyuldi. ⁵ Mikah degən bu kixi əslidə bir buthana pəyda qiləqan, xuningdək əzigə bir əfəd

16:21 «uni mis zanjirlər bilən baqlap, zindanda un tartixka saldi» — un tartix adəttə ayal kixining tixi idi.

16:28 lbr. 11:32

17:2 «...tənggilərnı kərqiding...» — kəraqaxning məzmuni bəlkim «Bu pul bərikətlək bolmisun, aləquqı kixigə palakət quxursun» degəndək bolsa kərək. «...wə buni manga dəp bərding» — ibraniy tilida: «...wə mening kulaklıriməqa səzliding».

17:4 «...anisi uningdin ikki yüz kümüx tənggini elip bir zərgərgə berip, bir oyma but bilən bir kuyma but yasatti...» —

bilən birnəqqə «tərafim»ni yasioʻanidi; andin öz oʻqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni əzigə kahin kildi...

⁶ Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; harkim öz nəziridə yaxhi kərüngənni kılatti...

Mikahning bir Lawiyni «kahin bolux»ka yallixi

⁷ Yəhuda jəmətining təwəsidiği Bəyt-Ləhəmdə Lawiy kəbilisidin boləjan bir yigit bar idi; u xu yərdə musapir bolup turup kəloʻanidi. ⁸ Bu yigit bir jay tepip turay dəp, Yəhudalarning yurtidiki Bəyt-Ləhəm xəhiridin qikti. U səpər kiliṗ, Əfraim taʻolikiṗ, Mikahning əyigə kelip qixti.

⁹ Mikah uningdin: — Kəyərdin kəlding, dəp soriwidi, u uningəja jawabən: — Mən Yəhudalarning yurtidiki Bəyt-Ləhəmlik bir Lawiymən, bir jay tepip turay dəp qixtim, — dedi.

¹⁰ Mikah uningəja: — Undək bolsa mən bilən turup, manga həm ata həm kahin bolup bərgin; mən sanga hər yili on kümüx tənggə, bir yürüx egin wə kündilik yemək-ıqmikingni berəy, — dedi. Buni anḡlap Lawiy kixi uningigə kirdi.

¹¹ Lawiy u kixi bilən turuxka razi boldi; yigit xu kixigə öz oʻqulliridin biridək bolup kaldi. ¹² Andin Mikah bu Lawiy kixini kahinlikka məhsus təyinlidi. Xuning bilən Lawiy yigit uningəja kahin bolup, Mikahning əyidə turup kaldi.

¹³ Andin Mikah: — Bir Lawiy kixi manga kahin boləjini üqün, Pərwərdigarning manga yaxhilik kilidəjiniṗ bilimən, — dedi...

Dan kəbilisining əzliri üqün bir miras jayni tepixi

18 ¹ Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; xundakla xu künlərdə Danlarning kəbilisi əzligigə olturaklixix üqün jay izdəwatkanidi, qünki xu küngiqə ular Israil kəbililiri arisida qək taxlinip bekitilgən miras zəminoṗa erixmigənidi... ² Xuning bilən Danlar pütkül jəmətidin Zoreah wə Əxtaolda olturuxluk bax palwanni zəmini qarlap kelixkə əwətti wə ularəja tapilar: — Silər berip zəmini qarlap kelinglar, dedi. Ular səpər kiliṗ Əfraim taʻolikiṗ yurtiqə kelip Mikahning əyigə qixüp u yərdə kəndi. ³ Ular Mikahning əyining yenida turojiniṗ Lawiy yigitning awazini tonup, uning kəxioṗa kirip uningdin: — Seni kim bu jayoṗa elip kəldi? Bu yərdə nemə ix kiliṗən? Bu jayda nemigə erixting? — dəp soridi...

⁴ U ularəja jawabən: — Mikah manga mundək-mundək kiliṗ, meni yallap əzigə kahin kildi, dedi.

muṗu səzdin kərioṗanda, apisi niyitidin yenip, pulning bir kismiṗi əzidə kəlduroʻanidi.

17:5 «əfod» — «əfod» toʻquruluk 8:27 wə izahatini kərüng. «Əfod» əslidə bax kahin kiyidəjan alahidə birhil kiyim idi. U toʻquruluk «Mis.» 28:5-30 wə izahatirini kərüng. **«tərafim»** — ibraniy tilidiki səz bolup, «əy butliri» degənni bildüridu. Bu butlar kolda kətiṗgüdək kikiṗ bolup, adəttə kümüxtin yasilatti. Kədimki waṗitlardiki bəzi butpəras jəmiyətlərdə «tərafim»əja igə boləjan adəm əyning barlik təalluṗatining igisi, hojayini dəp həsəblinatti. «... əz oʻqulliridin birini kahinlikka məhsus təyinləp, uni əzigə kahin kildi» — pəkət Hərunning əwladliriṗa kahin boluxka həquṗluk idi.

17:6 «Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; harkim öz nəziridə yaxhi kərüngənni kılatti» — muṗu səzlər, xübhəsiszki, Hudaning waṗti kəlgəndə Israiləja Əzi padixah təyinləx məksitidə boləjanlikini kərsitidu.

17:6 Həṗ. 18:1; 21:25

17:7 «Yəhuda jəmətining təwəsidiği Bəyt-Ləhəm» — Bəyt-Ləhəm Lawiyṗarəja bekitilgən xəhərlərdin əməs idi. Bu kixining xu yərgə nemigə barəjini enik əməs.

17:12 «Mikah bu Lawiy kixini kahinlikka məhsus təyinlidi» — ibraniy tilida: «Mikah bu Lawiy kixining kəlini toldurdi». Bu səz muṗu yərdə ikki bisliktur — (1) u Mikahning kəlini məhsus kahinlik wəzipiṗi bilən «toldurdi» wə (2) (həjwiṗ jəhəttin) pul bilən toldurdi. «Xuning bilən Lawiy yigit uningəja kahin bolup, Mikahning əyidə turup kaldi» — pəkət Hərunning əwladliriṗa kahin boluxka həquṗluk idi; baxka Lawiyṗarning kahin bolux həquṗi yəṗtur, əlwəttə.

17:13 «Bir Lawiy kixi manga kahin boləjini üqün, Pərwərdigarning manga yaxhilik kilidəjiniṗ bilimən» — demisəkmə, bu səzlər pütünləy hurapıṗi bir kəzkarax, əlwəttə. 18-babta səzlərnin hatalikiṗ qikiṗ turidu.

18:1 «Xu künlərdə Danlarning kəbilisi əzligigə olturaklixix üqün jay izdəwatkanidi» — «Yəxua» 19:40-48də bu ixlar bayan kilinidu. Xu əyətərdin kərioṗanda: «qək taxlinip bekitilgən miras zəminoṗa erixmigənidi» degənnin mənisi «...toluṗ erixəlmigənidi» degəndək bolsa kerək.

18:1 Həṗ. 17:6; 21:25

18:3 «Lawiy yigitning awazini tonup...» — yaki «Lawiy yigitning tələppuzini tonup...».

«Batur ҳakimlar»

⁵ Buni anglap ular uningõja: — Undak bolsa bizning mangojan sapirimizning onguxluk bolidiojan-bolmaydiojanlikini bilmikimiz uqun, Hudadin sorap bargin, — dedi.

⁶ Kahin ularõja: — Hatirjam beriweringlar. Mangojan yolunglar Pærwærdigarning aldididur, — dedi..

⁷ Xuning bilæn bu bæx adæm qikip, Laix degæn jayõja yetip kældi. Ular u yærdiki hælkning tinq-aman yaxawatkinini, turmuxining Zidoniylarning ærp-adætliri boyiqæ ikænlikini, hatirjamlik wæ rahæt iqidæ turuwatkinini kerd; xu zeminda ularni har qilõuqi heqkandak hõkukdar yok idi; ular Zidoniylardin yirakta turatti, xundakla baxkilar bilænmu heqkandak bardi-kældi kilixmaytti..

⁸ Bæx palwan Zoreah wæ æxtaolõja æz kerindaxlirining kexioja kaytip kældi. Kerindaxliri ulardin: — Nemæ hæwær elip kældinglar? — dæp soridi.

⁹ Ular jawabæn: — Biz kõpup ularõja hujum kilayli! Qunki biz xu zeminni qarlap kælduk, mana, u intayin yahxi bir yurt ikæn. æmdi nemixka kimir kilmay jim olturisar? æmdi darhal berip, u yurtni elixka æzmænglærni æzmænglar, berip hujum kilip zeminni igilænglar. ¹⁰ U yargæ barõjininglarda silær tinq-aman turuwatkan bir hælknæ, hæ ætrapioja sozulõjan kæng-azadæ bir zeminni kærಿಸilær! Huda u yærni silærning kolunglarõja tapxurojandur. U yurtta yær yûzidæ tepilidiojan barlik nærsilærdin heqbiri kæm æmæs, dedi.

¹¹ Xuning bilæn Danlarning jæmætidin altæ yûz adæm jænggæ korallinip, Zoreah wæ æxtaoldin qikip mangdi. ¹² Ular Yæhuda yurtidiki Kiriat-Yearim degæn jayõja berip, qedir tikti (xunga bu jay taki bûgûngiqæ «Danning læxkærgahæ» dæp atalmakta; u Kiriat-Yearimning arka tæripigæ jay laxkanidi). ¹³ Andin ular u yærdin æfraim tæqlik rayoniõja berip, Mikahning øyigæ yetip kældi.

¹⁴ Laix yurtioja qarlaw uqun barõjan bæx kixi æz kerindaxlirioja: — Bilæmsilær? Bu øydæ bir æfod toni, birnæqqæ tærafim butliri, bir oyma mæbud wæ kuyma mæbud bardur! æmdi kandak kilixinglar keræklikini oylixinglar! — dedi..

¹⁵ Ular burulup Lawiy yigitning øyigæ (Mikahka tæwæ øygæ) kirip uningdin hæl soridi. ¹⁶ Dan kæbilisidin bolõjan jæng korallirini kætûrgæn altæ yûz kixi dærwaza aldida turup turdi. ¹⁷ U zeminni qarlawka barõjan bæx adæm buthanioja kirip, oyma but, æfod toni, tærafim butliri wæ kuyma butni elip qikti. Kahin jæng korallirini kætûrgæn altæ yûz kixi bilæn billæ dærwazida turatti. ¹⁸ Bu bæx adæm Mikahning øyigæ kirip oyma but, æfod tonini, tærafim butliri wæ kuyma butni elip qikkanda kahin ulardin: — Bu nemæ qilõjininglar?! — dæp soridi.

¹⁹ Ular uningõja: — Ün qikærmay, aqzingni kolung bilæn etip, biz bilæn mengip, bizgæ hæm ata hæm kahin bolup bargin. Sening pækæt bir adæmning øyidikilærgæ kahin bolõjining yahximu, yaki Israilning bir jæmæti bolõjan pûtûn bir kæbiligæ kahin bolõjining yahximu? — dedi.

²⁰ Xundak dewidi, kahinning kængli hux bolup, æfod, tærafim butliri wæ oyma mæbudni elip hælkning arisioja kirip turdi. ²¹ Andin ular burulup, u yærdin kætti; ular baliliri wæ qarpaylarni wæ yûk-taklirining hæmmisini aldida mangduruwætkænidi. ²² Mikahning øyidin heli yirakliõjanda Mikahning øyining ætrapidiki hælklær yioqilip, Danlarõja kooqlap yetixti. ²³ Ular Danlarni towlap qakirdi, Danlar burulup Mikahka: — Sanga nemæ boldi, bunqiwila kœp hælknæ yioqip kelip nemæ kilmaqisæn?! — dedi.

18:6 «Mangojan yolunglar Pærwærdigarning aldididur» — demæk, yolunglar Hudaning næzirigæ yahxi kærûnidu.

18:7 «turmuxining Zidoniylarning ærp-adætliri boyiqæ ikænlikini» — muxu xæhær bælkim Zidoniylarning bir mustæmlikisi bolõjan boluxi mumkin idi. «xu zeminda ularni har qilõuqi heqkandak hõkukdar yok idi» — ægær Laixtikilærdin paydilinidiojan baxka bir yærlük hækimiyæt bar bolsa, Laixni igilæx uqun muxu hækimiyæt bilænmu sokuxux keræk bolatti, ælwætta.

—Xu sæzning baxka birhil tæjimis: «ularning üstidæ nomus ixlarni æyiblaydiojan heqkandak hækim yok idi».

18:12 «Danning læxkærgahæ» — ibranii tilida «Maханәһ-Dan». «arka tæripi» — bu sæzning baxka birhil tæjimis «øjærb tæripi».

18:12 Hæk. 13:25

18:14 «tærafim butliri» — 17:5diki izahatni kœrûng.

«Batur hākimlar»

²⁴ U jawab berip: — Silər mən yasatqan məbudlarnı kahinim bilən qoxup aldinglar, andin kətinglar! Manga yənə nemə qaldı?! Xundak turukluk silər tehi: «Sanga nemə boldi?» — dəwatisiləroju! — dedi.

²⁵ Danlar uningoja: — Üningni qikarma, bolmisa aqqiki yaman kixilər seni tutuwelip, seni wə ailəngdikilərnı janliridin juda kılmisun, yənə, — dedi.

²⁶ Bularnı dəp Danlar öz yoliqja mangdi; Mikah ularning əzidin küqlük ikənlikini kərüp, yenip öz eyigə kətti.

²⁷ Ular Mikah yasatkuzojan nərsilər wə uning kahinini elip, Laixka hujum kıldi; u yərdiki həlk tinq-aman wə hatirjəm turuwatqanidi; ular ularni kıliqlap kırip, xəhərni otta kəydürüwətti.

²⁸ Xəhərni kutkuzojudək heq adəm qikimidi; qünki bu xəhər Zidondin yirakta idi, həlki heqkim bilən bardi-kəldi kılixmaytti. Xəhər Bəyt-Rəhəbning yenidiki jiloqida idi. Danlar xəhərni kəytidin kərup, olturaklaxti. ²⁹ Ular bu xəhərgə İsrailning oqulliridin boloqan, öz atisi Danning ismini qoyup Dan dəp atidi. Ilgiri u xəhərnin nami Laix idi..

³⁰ Danlar xu yərdə bu oyma butni əzlrigə tiklidi; Musaning oqlı Gərxomning əwladi Yonatan wə uning oqulliri bolsa xu zeminning həlki sürgün boluxka elip kətilgən küngiqə Danlarning kəbilisigə kahin bolup turoqanidi. ³¹ Hudaning əyi Xilohda turoqan barlık wəqitlarda, Danlar əzliri üqün tiklgən, Mikah yasatkuzojan oyma məbud Danda turojuzuldi..

Əxəddiy buzukqilik

19 ¹ İsrailda tehi padixah tiklənmişən xu künlərdə, Əfrayim təqlik rayonining qət tərripdə olturuxluk bir Lawiy kixi bar idi; u Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmlık bir kızni kenizəklikkə aldı. ² Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılip, uning yenidin qikip, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə atisining eyigə berip, tət ayqə turdi..

³ U wəqitta uning eri qopup kenizikigə yaxı gəplərnı kılip, kənglini elip yandurup kelixkə kenizikining yenioja kəldi. U bir hizmatkarini wə ikki exəkni elip bardi. Kenizək erini atisining eyigə elip kirdi; atisi uni kərüp hux bolup karxi aldı. ⁴ Uning keynatisi, yəni kıznin atisi uni tutup qaldı, u u yərdə üq küngiqə yəp-iqip, uning bilən yetip qopti. ⁵ Tətinqi küni Lawiy kixi səhər qopup mangojili təyyarliniwidi, kenizikining atisi küyooqlıqja: — Bir toqram nan yəp yürikingni kuwwətləndürüp andin mangojin, — dedi.

⁶ Xuning bilən ular ikkisi olturup billə yəp-iqip tamaklandı. Kıznin atisi u kixigə: — Səndin ətünəy, bu keqimu kənoqin, kənglünq eqilsun, dedi.

⁷ Bu kixi mangojili qopuwidi, ləkin keynatisi uni zorlap, yənə elip qaldı, u yənə bir kün kondi.

⁸ Bəxinqi küni u səhər qopup mangojili təyyarlandı, ləkin kıznin atisi uningoja: — Awwal yürikingni kuwwətləndürgin, dedi. Xuning bilən ular ikkisi kün egilgüqə olturup, billə tamaklandı.

⁹ Andin bu kixi keniziki wə hizmətkarini elip mangojili təyyarliniwidi, keynatisi, yəni kıznin dadasi uningoja: — Mana, kəq kirəy dəwatidu, səndin ətünəy, bu yərdə yənə bir keqini ətküzünqlar; mana, kün məəqrikkə egilptu, bu yərdə kənoqin, kənglünq eqilsun; andin ətə səhərdə yoloja qikip, əyünqlaroja kətinglar, — dedi..

18:29 Yə. 19:47

18:30 «Gərsomning əwladi» — ibraniy tilida «Gərsomning oqlı».

18:31 «Hudaning əyi Xilohda turoqan barlık wəqitlarda» — Xiloh xəhiri muqəddəs qədir tunji tiklənən jay idi («Yə.» 18:10, 19:51, «1Sam.» 3:1ni kərünq). Sulayman padixah ibadəthanini Yerusalemda kuxutın ilgiri (qaysı wəqit ikənliki bizkə namalumi) Xiloh ibadət suruni süpitidə ıxilitilməy taxliwətilgənidi («Yər.» 7:12ni kərünq).

19:1 Həq. 17:6; 18:1; 21:25

19:2 «Ləkin u kenizək erigə wapasizlik kılip...» — yaki «ləkin u kenizək eridin yamanlap ketip...».

19:9 «andin ətə səhərdə ... əyünqlaroja kətinglar» — ibraniy tilida «andin ətə səhərdə ... qədirinqlaroja kətinglar».

«Batur ҳakimlar»

¹⁰ Lekin u kixi əmdi yənə bir keqə konuxka unimay, kəpup yoloqa qikip Yəbusning, yəni Yerusalemnin udulioqa kəldi. Uning bilən billə ikki tokukluk exək wə keniziki bar idi. ¹¹ Ular Yəbuska yekın kəlgəndə kün olturay dəp kəlojaqqa, hizmətkari oqojisioqa: — Yəbusiylarning bu xəhərigə kirip, xu yərdə konayli, dedi.

¹² Lekin oqojisi uningə qəjavab berip: — Biz Israillər turmaydioqan, yat əllər turidioqan xəhərgə kirməyli, bəlkə Gibeahka ətəp ketəyli, dedi.

¹³ Andin u yənə hizmətkariəqa: — Kəlgin, biz yekindiki jaylardin birigə barayli, Gibeahda yəki Ramahda konayli, dedi.

¹⁴ Xuning bilən ular mengip, Binyamin yurtidiki Gibeahning yenioqa yetip barəqanda kün olturoqanidi. ¹⁵ Ular Gibeahka kirip, u yərdə konmaqci boldi; xəhərnin qong məydaniəqa kirip olturuxti; ləkin həqkim ularni konduruxka əyigə təklip kilmidi.

¹⁶ Həlbuki, u keqisi kəri bir adam ixini tūgətip, etizliktin yenip keliwatkanidi. U əslidə Əfraim təqlik rayonilik adəm idi, u Gibeahda musapir bolup, olturəqləxip qəloqanidi; ləkin u yərdiki həqlər Binyaminlardin idi.

¹⁷ U bəxini kətürəp qarəp, bu yəluqining xəhərnin məydaniəda olturoqinini kərəp uningdin: — Qəyərdin kəldin? Qəyərgə barisən? — dəp soridi.

¹⁸ U qəjavab berip: — Biz Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmdin Əfraim təqlikning qət yəkilirioqa ketip barimiz; mən əslə xu jaydin bolup, Yəhuda yurtidiki Bəyt-Ləhəmgə barəqanidim; ixlirim Pərwərdigarning əyigə munasiwətlilik idi; ləkin bu yərdə həq kim mənə əyigə təklip kilmidi.

¹⁹ Bizning exəklirimizgə beridioqan samən wə boəqumiz bar, əzüm, dedəkliri, xundəklə kəminilərin bilən boləqan yigətkimu nən wə xərabələr bar, bizgə həq nemə kəm əməs, — dedi.

²⁰ Buni angləp kəri kixi: — Tinq-aman boləqaysən; silərin mohtəjlərinlarning həmmisi mənəgin üstüməgə bolsun, əmma kəqida yatmanglar! — dəp, ²¹ uni əz əyigə elip berip, exəklirigə yəm bərdi. Məhmanlar putlirini yuyup, yəp-iqəp əqizalandi. ²² Ular kənglidə hux bolup turoqinida, mənə, xəhərnin adəmliridin birnəqəqlən, yəni birkənqə lükqək kəlip əyni kərxiwəlip, ixikni urup-kəkip, əynin igisi boləqan kəri kixigə: — Sənin əyümgəgə kəlgən xu kixini bizgə qikərip bərgin, uning bilən yekinqilik kəlimiz, — dedi.

²³ Buni angləp əy igisi ularning kəxioqa qikip ularəqa: — Bolmaydu, əy buradərlirim, silərdin ətünəp qəlay, mundaq rəzillikni kilmanglar; bu kixi mənəgin əyümgə məhman bolup kəlgənəkən, silər bundəklə ipləslilik kilmanglar. ²⁴ Mənə, mənəgin pak bir kizim bar, yənə u kixinin keniziki bar. Mən ularni kəxingləroqa qikərip bərey, silər ularni ayəqlə asti kilsanglar məyli, nəzirəngləroqa nemə hux yəqsa ularni xundəklə qilinglər, ləkin bu kixigə muxundəklə ipləslilik ixni kilmanglar, — dedi.

²⁵ Lekin u adəmlər uningə qəkulək salmidi; yəluqə kenizikini ularning əldioqa sərəp qikərip bərdi. Ular uning bilən billə bolup kəqtin ətigəngiqə ayəqlə asti kildi; ular tang yəruəqanda andin uni kəyup bərdi.

²⁶ Qəkan tang səhərdə kəytip kəlip, uning oqojisi kənoqan əynin dərwəzisining bosəqlisioqa kəlgəndə yikilip kəlip, tang atkəqə xu yərdə yetip kəldi. ²⁷ Ətigəndə uning oqojisi kəpup əynin ixikni eqip, yoloqa qikməqci bolup təxioqa qikiwidi, mənə, uning keniziki boləqan qəkan əynin dərwəzisi əldidə kəlliri bosəqlənin üstigə kəyukluk həlda yatətti. ²⁸ U uningəqa: — Kəpəkin,

19:18 «Pərwərdigarning əyi, yəni mukəddəs qədir» — xu qəqda Yerusalemdə əməs, Xiləhdə idi.

19:22 «lükqək» — ibrəni tiliə «Belialning (İblisning) bəiliri».

— Bəxə birhəl təjimi «xəhərdiki adəmlər, lükqəklər...»

19:22 Yə. 19:1-4; Hə. 9:9; 10:9

19:24 «Mənə, mənəgin pak bir kizim bar, yənə u kixinin keniziki bar... silər ularni ayəqlə asti kilsanglar məyli...» — xu kəri adəm məhmandostlukni wə məhmanləroqa boləqan məs'uliyətlənləknə xunə «mukəddəs» dəp kərisimu, uning əqləzin qikəkn yukiriki gəpliridin xu qəqlədikə Israillərinin buzəqlilik-əhləksizlikənin kəndəklə dərijigə berip yətkənlikə enik kərünüdu. Məhmanlarning həyatini qəqlədx əqlən əz həyatini pida kilsə bolətti; ləkin əz kizini muxu rəzillərgə «hədiyə kili»kə hərəkəndəklə wəjdən igisigə yirginəqlik bəlsə kərək.

«Batur ҳakimlar»

biz mangayli, dedi. Lekin qokan heqbir jawab barmidi. Xuning bilən u qokanni exəkkə artip, kozojilip ez oyigə yürüp kətti.

²⁹ Ez oyigə kəlgəndə, piqakni elip kenizikining jəsitini səngəkliri boyiqə on ikki parqə kilip, pütkül Israil yurtining qət-yakiliriojiqə əwətti.

³⁰ Xundək boldiki, buni kərgənlərninğ həmmisi: «Israil Misirdin qikqan kündin tartip bügüngiqə bundək ix bolup bəkmioqanidi yaki kərülüp bəkmioqanidi. Əmdi bu ixni obdan oylixip, qandək kilix kərəklikini məsləhətləxəyli» — deyixti.

Iqki uruxning partlixi

20¹ Xuning bilən Israillarning həmmisi qikip, jamaət Dandin tartip Bəər-Xəbaojiqə yiojilip Gilead zeminining həlki bilən qoxulup Mizpahda, Pərwərdigarning aldioqə kelip bir adəmdək boldi.² Pütkül koymning qongliri, yəni Israilning həmmə kəbilisining baxlikliri Hudaning həlqining jamaiti arisida həzir boldi. Jamaət jəmiy bolup tət yüz ming kiliq tutqan piyadə əskər idi.³ (Binyaminlar Israilning Mizpahda jəm bolojinidin əmdi həwər tapqanidi). Israillar sürüxtə kilip: «Bu rəzil ix qandək yüz bərdi?» — dəp soridi.

⁴ Əltürülğən qokanning eri Lawiy kixi jawab berip mundaq dedi: — «Mən bolsam ez kenizikimni elip, Binyaminning Gibeah xəhərigə konəqili barəqanidim; ⁵ Gibeahning adəmliri keqidə manga hujum kilmaqki bolup, meni dəp əyni qorxiwaldi. Ular meni əltürüxnə kəstlidi, kenizikimni bolsa ular ayaq asti kilip əltürüwətti. ⁶ Xuning bilən mən kenizikimning jəsitini parqə-parqə kilip, kixilərgə kətürtküzüp Israilning mirasi boləqan zeminning hər bir yurtioqə əwəttim. Qünki ular Israil iqidə pasiklik wə iplaslik kildi. ⁷ Mana, əy barlik Israillar, silər həmminglar oylinip, məsləhət kərsitinglar».

⁸ Xuning bilən həmmə həlk bir adəmdək kopup: — Arimizdin nə həqkim ez qedirigə barmisun nə həqkim ez oyigə kəytmisun, ⁹ bəlkə biz Gibeahqə xundək kilayliki: — Biz qək taxlap uningəqə hujum kilayli; ¹⁰ biz Israilning həmmə kəbilisidikilərdin yüzning iqidin onni, mingdin yüzni, on mingdin mingni tallap qikip, ularni həlk üqün ozuk-talkan yətküzüxkə təyinləyli. Xundək kilip həlk Binyamin yurtidiki Gibeah xəhərigə berip, ularning Israil iqidə kəloqan barlik iplaslikini ularning ez bəxioqə yandursun, — deyixti.

¹¹ Xuning bilən Israilning həmmə adəmliri bir adəmdək bolup, u xəhərgə hujum kilixkə toplandi.

¹² Andin Israil kəbililiri Binyaminning barlik jəmətlirigə əlqi əwətip: — Aranglarda yüz bərgən bu rəzillik zadi nemə ix? ¹³ Əmdi Gibeahdiki bu lükəklərnə bizgə tutup beringlar. Xuning bilən biz ularni əlümgə məhkum kilip, Israildin rəzillikni yök kilayli, — dedi. Lekin Binyaminlar ez kərindaxliri boləqan Israillarning səzini tingximidi.¹⁴ Bəlkə Binyaminlar Israiləqə qarxi jəng kilix üqün xəhər-xəhərlərdin kelip Gibeahda yiojildi. ¹⁵ U wəqəttə Binyaminlardin xəhər-xəhərlərdin tizimlanəqanlar yigirmə altə ming kiliq tutqan ərkək idi. Uningdin bəxqə Gibeahdin hillanəqan yəttə yüz əskər bar idi. ¹⁶ Bu pütkül qoxun arisida hillanəqan yəttə yüz solhay əskər

19:28 «Lawiy kixi uningəqə: — Kopkin, biz mangayli, dedi» — bu qokanning «ojoqə»sining tax yürəkliki bilən xu yərlək lükəklərninğ rəzillikining pərki barmu?

20:1 «Dandin tartip Bəər-Xəbaojiqə yiojilip, Gilead zeminining həlki bilən qoxulup...» — Dan xəhiri (18:29də kərsitilğən) zeminning ximaliy qetide; Bəər-Xəba xəhiri bolsa zeminning jənubiy qetide; «Gilead» bolsa zeminning lordan dəryasining xərk təripidiki qət qismi idi. Demək (Binyamin həlkidin bəxqə), pütkül Israilning adəmliri Mizpahqə yiojildi.

20:3 «... Israillar sürüxtə kilip: «bu rəzil ix qandək yüz bərdi?» — dəp soridi» — xu qəqdə Binyaminlarning wəkillirining nək məydanda bar-yoklukı enik əməs. Lawiy kixi, xübhəsisizki, kenizikining jəsitidin bir qismini ularəqimə əwətkən (11:29). Bu soal Binyamin wəkillirigə qoyuloqan bolsa, «Bu rəzil ixning səwəbini bizgə qüxəndürüp beringlar» degəndək təjrimə kilinixi kərək idi. Lekin 4-ayəttin kəriqəqanda soal Lawiy kixigə qoyuloqan.

20:5 «...meni dəp əyni qorxiwaldi» — yaki «... mən bar əyni qorxiwaldi».

20:13 «lükəklər» — ibranıy tilida «Belialning (Iblisning) baliliri».

20:13 Həq. 19:22; Həx. 9:9; 10:9

«Batur ҳakimlar»

bolup, salojuoqa taxni selip nixanoqa atsa, qilqimu keyip ketmæytti..

¹⁷ Binyamin kabilisidin baxka, Israilning adamliri sanaktin etküzülüwidi, qiliq tutkanlar töt yüz ming ærkæk qikti; bularning hëmmisi jængqilər idi.

¹⁸ Israil kopup Bæyt-ælgæ qikip Hudadin: — Bizning arimizdin kim awwal qikip Binyaminlar bilæn sokuxsun, dæp soriwidi, Pærwærdigar jawab berip: — Yæhuda awwal qiksun, dedi..

¹⁹ Xuning bilæn Israillar ætisi sæhær kopup Gibeahning udulida qedirgah tiktı. ²⁰ Andin Israilning adamliri Binyamin bilæn uruxuxka qikip, Gibeahning yenida raslinip ularoqa karxi sæp tüzdi. ²¹ Xu küni Binyaminlar Gibeahdin qikip, Israildin yigirmæ ikki ming kixini øltürüp, yærgæ yæksan kiliwætti.

²² Lekin Israilning adamliri jasarætkæ kelip, awwalki küni sæp tüzgæn jayda ikkinqi küni yænæ sæp tüzdi. ²³ sæp tüzüxtin awwalki ahximi Israil Pærwærdigarning aldioqa berip, kæq kirgüqæ pæryad kilip yioqlap, Pærwærdigardin yol sorap: — Biz öz kerindiximiz bolqan Binyamin næsilliri bilæn yænæ uruxuxka qiksak bolamdu, bolmamdu? — dæp soriwidi, Pærwærdigar jawab berip: — Ularoqa hujum kilinglar, dedi.

²⁴ Xuning bilæn Israillar ikkinqi küni Binyaminlaroqa yekin kelip hujum kildi. ²⁵ Binyaminmu ikkinqi küni Gibeahdin qikip Israillar bilæn sokuxup, ularning on sækkiz ming adimini øltürüp, yærgæ yæksan kiliwætti; bularning hëmmisi qiliq tutkanlardin idi.

²⁶ Andin Israillarning hëmmisi, yæni pütün koxun kopup Bæyt-ælgæ qikip yioqlap, xu küni Pærwærdigarning aldida kæqkiqæ roza tutup, Pærwærdigarning aldida keydürmæ kurbanlik bilæn inaklik kurbanliqi øtküzdi. ²⁷⁻²⁸ Xu künlærdæ Hudaning æhdæ sanduqi xu yærdæ bolup, Harunning æwladi, Əliazarning oqli Finihæs uning aldida hizmæt kilatti; xuning bilæn Israillar Pærwærdigardin yol sorap: — Biz öz kerindiximiz bolqan Binyaminning næsilliri bilæn yænæ uruxuxka qikamduq yaki tohtap qalamduq? — dæp soridi; Pærwærdigar jawabæn: — Qikinglar, qünki ætæ Mæn ularni sening kolungoqa tapxurimæn, dedi..

²⁹ Buni anglap Israil hælki Gibeahning ætrapiqqa æskærlæni pistirma koydi; ³⁰ üqinqi küni Israil-lar ilgiriki ikki ketimkidæk Binyaminlaroqa hujum kilixka Gibeahning udulioqa kelip sæp tüzdi. ³¹ Binyamin Israil hælkiqæ karxi jænggæ qikiwidi, hælq ularni xæhærdin azdurup qikti. Ular Bæyt-ælgæ qikidioqan yol wæ Gibeahka baridioqan yolning üstidæ hæn dalada hælknı ilgiriki ikki ketimkidæk urup kiroqli turdi. Israilning adamliridin ottuzqæ kixini øltürdi. ³² Binyaminlar: — Ular yænıla awwalkidæk mæølup boldi, — deyixti. Əmma Israil: — Bizlær keqip ularni xæhærdin ægæxtürüp qikip, yollaroqa elip qikayli, dæp mæslihætlixiwæloqanidi.

³³ Xuning bilæn Israilning hëmmæ adamliri öz jayidin kopup Baal-Tamaroqa berip sæp tüzdi, pistirmida turoqan Israillarmu öz jayidin, yæni Gebadiki qimændin qikip kældi. ³⁴ Israilning arisidin særhil on ming kixi Gibeahning udulidin uningqqa hujum kildi, jæng kattik boldi. Lekin Binyaminlar øzlrining üstigæ bala yekinlaxqinini bilmæy kaldi.

³⁵ Pærwærdigar Binyaminlarnı Israilning aldida mæølup kiløqaqqa, ular u küni Binyaminlardin yigirmæ bæx ming bir yüz qiliq tutkan adæmnı øltürdi. ³⁶ Əmdi Binyaminlar øzlrining mæølup bolølinini kerdı.

20:16 Hæk. 3:15

20:18 «Israil kopup Bæyt-ælgæ qikip Hudadin: ... dæp soriwidi» — bu ayætтин karioqanda, Hudaning mukæddæs qediri gærqæ xu yillarda Xilohda bolsimu («Yæ.» 18:1, «Hæk.» 18:31, 21:12, «1Sam.» 1:3ni kørüng), mælum sæwæbtin (düxmænlerning tajawuzliri tüpaylidin?) Bæyt-ældæ waqtlik turojuzuloqan ohxaydu (27-28-ayætти kørüng).

20:27-28 «Israillar Pærwærdigardin yol sorap: — — dæp soridi» — xu qaoqda, Israilning Pærwærdigardin «yol sorixi» xübhısizki, bax kahın Finihæsning kahınlık kiyimigæ takaloqan æfodtiki «urım wæ tummım» arklıık idi («Mis.» 28-babni wæ izahatlırını kørüng).

—Israillarning tartkan talapætliri, xübhısizki, Hudaning pütkül kowmining üstigæ koyoqan agah-jazaliri idi. Hudaning yolidin qıkkınlar pækæt Binyaminlarla æmæs, bælki pütkül Israil hælki boluxı mumkin idi.

20:29 Yæ. 8:4

20:33 «Gebadiki» — yaki «Gibeahdiki», «Gibeah» wæ «Geba» (a) ohxax bir jay boluxı mumkin, yaki (æ) bir-birigæ intayın yekin ikki jay boluxı mumkin. «qimændin qikip kældi» — yaki «øjærb tæreptin qikip kældi».

Israilning adamliri aslida Gibeahka qoyqan pistirmidiki kixilirigə ixənq kilip, Binyaminlarni aldap, aldida qeqingənidi. ³⁷ U wakitta pistirmidikilə tezdin atlinip Gibeahka hujum kilip besip kirip, xəhərdikiləning həmmisini kiliqlap kirdi. ³⁸ Israillar aslida pistirmidikilə bilən aldin'ala nixan üqün bəlgə bekitkənidi, yəni xəhərgə ot quyup, qelin tütün tüwrükining asmanəja kətürüluxini bəlgə kilixka kelixiwaləjanidi. ³⁹ Xunga Israilning adamliri uruxtinə waqtinqə qeqingəndə, Binyaminlar Israilning adamlirini urup soqup, ottuzqə kixini eltürüp: — Mana, Israil awwalki jəngdikidək aldimizda xəksiz tarmar bolidu, — deyixti.

⁴⁰ Lekin xəhərnin iqidin tütün tüwrük ərləp qikqanda, Binyaminlar kəynigə burulup kəriwidi, mana, pütkül xəhər is-tütək bolup asmanlarəja kətürülüp ketiwatatti. ⁴¹ Xu haman Israilning adamliri burulup yenip kəldi, Binyaminning adamliri bolsa: Bizgə bala yekinxlaxti dəp, wəhimigə qüxti.

⁴² Ular Israillarning aldidin burulup qəllükkə mangidioqan yol bilən qeqip kətti; lekin jəng ularning kəynidin iz besip mangdi; ətrapidiki həkəysi xəhərlərdin adamlər qikqilap ularni arioqə elip həlak kildi. ⁴³ Xu tərəkədə ular Binyaminlarni kərxiwaldi, ularni kün qikqiləp tərpidiki Gebaning udulioqiqə tohtimay qoqilap berip, qəyləp eltürdi. ⁴⁴ Buning bilən Binyaminlardin on səkkiz ming kixi əldi, ularning həmmisi batur palwanlar idi. ⁴⁵ Baxkiləri burulup qəl tərəpkə qeqip, Rimmon kəram texioqə bardi; əmma Israillar yollarda huddi baxak tərgəndək ulardin bəx ming adəmnə eltürdi; andin ularning kəynidin Gidoməjiqə qoqilap berip, yənə ikki ming adəmnə eltürdi.

⁴⁶ U küni Binyaminlardin eltürülgənlər yigirmə bəx ming adəmə idi. Bularning həmmisi palwanlar bolup, kiliq tutqanlar idi.

⁴⁷ Həlbuki, ulardin pəkət altə yüz adəmə qəloqanidi, ular burulup qəl tərəpkə qeqip, Rimmondiki tik yarəja bardi. Ular Rimmondiki tik yada tət ay turdi.

⁴⁸ Israillar yənə Binyaminlarning zeminiəja yenip kelip, həmmə xəhərlərdiki adəmlərnə, qarpaylarnə həm uqrioqanlarning həmmisini kiliq bilən kəriwətti, xundakla ot quyup, udul kəlgən xəhərlirinin həmmisini kəydürüwətti.

Binyamin kəbilisining nəslə qurup ketixtin qutuluxi

21 ¹ Əslidə Israilning adamliri Mizpahda kəsəm kilixip: — Bizning iqimizdin həqkim əz kizini Binyaminlarəja hotunlukka bərmisun, — deyixkənidi. ² Xuning üqün həlkə Bəyt-Əlgə kelip, u yərdə kəq kirgüqə Hudaning aldidə pəryad kətürüp kattik yioqlixip: — ³ Əy Israilning Hudasi Pərwərdigar, Israilda nemixka xundak ix yüz beridu, nemixka Israilning kəbililiridin biri yokaq kətsun? — deyixti.

⁴ Ətisi həlkə səhər qəpup, u yərdə kurbangah yasap, kəydürmə kurbanlik wə inaklik kurbanlikliri sundi. ⁵ Israillar əzara: — Israilning həkəysi kəbililiridin jamaətkə qoxulup Pərwərdigarning aldidə həzir boluxka kəlmigən kimlər bar? — dəp soraxti, qünki ular kimki Mizpahka Pərwərdigarning aldidə həzir bolmisa, u xəksiz əlümgə məhkum kilinsun, dəp kattik kəsəm kilixkanidi. ⁶ Israil əz kərindixi boləjan Binyamin toqruluk puxayman kilip: — Mana, əmdi Israil arisidin bir kəbilə üzüwetildi. ⁷ Biz Pərwərdigarning namida bizning iqimizdin həqkəysimiz əz kizimizni Binyaminlarəja hotunlukka bərməymiz, — dəp kəsəm kəloqaniduk; əmdi kəndak kilsak ulardin qəloqanlirini hotunluk kəiləymiz — deyixti.

20:37 «Gibeahka hujum kilip...» — bu sozlərnin baxka birhil tərjimisi: «Gibeahqiqə baxlamqilik kilip».

20:43 «Geba» — yaki «Gibeah». Əmma xu zeminning juqrapiyilik ornoqə kəriqənda u Geba boluxi mumkin. Bu ayətnin baxka birnəqqə hil tərjimiləri bar. «...ularni kün qikqiləp tərpidiki Gebaning udulioqiqə tohtimay qoqilap berip, qəyləp eltürdi» — bu sozlərnin baxka hil tərjimisi: «ularni Nohədin qoqilap berip, Gebahning xərk tərpidiki bir yərdə qəyləp eltürdi».

20:47 Həq. 21:13

«Batur ҳakimlar»

⁸ Ular yənə əzara: — Israil kəbililiridin kaysisi Mizpahkə, Pərwərdigarning aldioqə qikmidi? — dəp soraxti. Mana, Yabəx-Gileadliklardin heqkaysisi qedirgaḥkə, jamaətkə qoxuluxkə kəlmigənidi.

⁹ Qünki həlkni sanap kərgəndə Yabəx-Gileadning adəmliridin u yərdə heqkim yok idi. ¹⁰ Xuning bilən jamaət on ikki ming palwanni u yərgə əwətip, ularoqə tapilap: — Yabəx-Gileadta turuwatqanlarni, jümlidin ayallar wə balilarni urup-kirip kiliqlap əltürüwetinglar; ¹¹ xundak kilinglarki, barlik ərkəklərnə wə ərlər bilən billə boləqan barlik ayallarni əltürüwetinglar, dedi..

¹² Ular xundak kiliq Yabəx-Gileadtiki həlkning iqidə tehi ərlər bilən billə bolup baqmioqan tət yüz kizni tepip, ularni tutup Qanaan zeminidiki Xilohkə, qedirgaḥoqə elip kəldi.

¹³ Andin pütkül jamaət Rimmondiki tik yardiki Binyaminlaroqə adəm əwətip, ularoqə tinqlik salimini jakarlidi. ¹⁴ Xuning bilən Binyaminlar kaytip kəldi; Israillar Yabəx-Gileadtiki həyat kəloqan kizlarni ularoqə hotunlukqə bərdi, lekin bular ularoqə yetixmidi. ¹⁵ Wə həlk Binyamin toqruluk puxayman kildi; qünki Pərwərdigar Israilning kəbililirining arisida kəmtük pəyda kiliq koyəjanidi.

¹⁶ Bu wəqəttə jamaətning aqsakalliri: — Binyaminning kiz-ayalliri yokitiwetildi, əmdi biz kəndak kilsak kəloqanlirini hotunluk kılalaymiz, — dedi.

¹⁷ Andin yənə: — Binyaminin keqip kutuloqan kəldisioqə miras saklinixi kərəkki, Israilning bir kəbilisimu eqüp kətməsliki kərək. ¹⁸ Pəkət bizla kizlirimizni ularoqə hotunlukqə bərsək bol-maydu, qünki Israillar: «Əz kizini Binyaminlaroqə hotunlukqə bərgən kixi lənətkə kəlsun!» dəp kəsəm kiliqkan, — deyixti.

¹⁹ Ular yənə: — Mana, Bəyt-Əlning ximal təripidiki, Bəyt-Əldin Xəkəmgə qikidioqan yolning xərk təripidiki, Libonahning jənub təripidiki Xilohda hər yili Pərwərdigarning bir həyti bolup turidu, — dedi. ²⁰ Andin Israillar Binyaminlaroqə buyrup: — Silər berip, xu yərdiki üzümzarliklaroqə yoxuruniwelinglar. ²¹ Kəzitip turunglar, kaqaniki Xilohdiki kizlarning ussul oynioqili kikkini kərsənglar, üzümzarliklardin qikip hərbinglar Xilohning kizliridin birini əzünglaroqə hotunlukqə elip keqinglar, andin Binyaminning zeminoqə ketinglar. ²² Xundak boliduki, əgər ularning atiliri ya aka-ukiliri kelip bizgə pəryad kətürsə, biz ularoqə: «Bizgə yüz-hatirə kiliq, ularoqə yol koyunglar, qünki biz jəngdə ularning həmmisigə hotunlukqə toluk birdin kiz alalmiduk; uning üstigə silər bu kətim kizliringlarni əz ihtiyarlikinglar bilən ularoqə bərmidinglar; ihtiyarən bərgən bolsanglar, gunahkə tartilattinglar», dəymiz, — dedi..

²³ Binyaminlar xundak kiliq sani boyiqə ussul oynaydioqan kizlardin əzligigə hotunlukqə elip keqip, əz miras zeminoqə kaytip berip, xəhərlərnə yənə yasap u yərdə turdi.

²⁴ U wəqəttə Israil u yərdin ayrilip, hərbi əz kəbililiri wə jəmətigə yenip bardi, andin hərbi əz miras zeminoqə kətti.

²⁵ Xu künlərdə Israilda heq padixah bolmidi; hərkim əz nəziridə yaxxi kəringənni kiliatti..

21:11 Qəl. 31:17

21:13 Hək. 20:47

21:22 «...jəngdə ularning həmmisigə hotunlukqə toluk birdin kiz alalmiduk» — əslidə Binyaminlardin altə yüz kixi ayalsiz kəloqanidi. Israillar Yabəx-Gileadlar bilən jəng kiliq kizdin tət yüzni tapkanidi, lekin yənə ikki yüz adəm ayalsiz kəldi. Xuning üqün ular «jəngdə ularning həmmisigə hotunlukqə toluk birdin kiz alalmiduk» dəydu. «silər ... kizliringlarni əz ihtiyarlikinglar bilən ularoqə bərmidinglar; ihtiyarən bərgən bolsanglar, gunahkə tartilattinglar» — ularning əzlidiki «heqkim Binyaminlaroqə əz kizini bərmisun» dəgən kəsimi bilən, «silər Xilohtikilər kizliringlarni Binyaminlaroqə ihtiyarən yatlik kəloqan bolsanglar, gunahkar bolattinglar. Həzir bolsa, kizliringlar bulap ketildi, Xua silər gunahkar həsəblanmaysılar» dəgəndək mantikidə boləqan.

21:25 «...hərkim əz nəziridə yaxxi kəringənni kiliatti» — 17:6 wə izahətni kəring.

21:25 Hək. 17:6; 18:1; 19:1

Қoxumқa сoз

Kitabning мақсiti (2)

Hudaning Israil билeн баoқlioқaн аћdisigа болoқaн садaқәtlikining namayәndisi

Kirix sezimida biz mаzkur kitabning tўp mаksitini, yеni Israilning gunahning kullukida bolоqanlikini, xundakla ularning Qutkuzoquqi-Masihgа bolоqan mutlak mohtajlikini (hаm bizningkini, аlwәttа) аyan kilixtin ibarәt bolidu, dаp bayan qilоqaniduk.

Muxu sahıplarda Hudaning Оz hаlkı bilеn baоqlioqan аћdisigа mutlak sadаqәtliki birinқidin, ular Оzigа itaәtmеn bolsa bәht-bәrikәt ata kilixi bilеn, ikkinқidin, itaәt kilmisa ularni kәdәmmu-kәdәm jazalixi bilеn, uқinқidin, ularda hаkıkiy towa bolsa ularni kәqurum kilip әsligа kәlturuxi bilеn enik kәrunidu. Baxka «qoxumqа sezlәr»dа biz Hudaning Israil bilеn bolоqan аћdisida uning «jaza-tәrbiyisining bәx baskuqi» barlikini kәrsәtkәniduk. Biz tәwәndә оqurmәnlәr uқun bularni yәnә bayan kilimiz: —

Hudaning Israil билeн tuzgәn аћdisi — «Hudaning jaza-tәrbiyisining bәx baskuqi»

(Huda Israil bilеn tuzgәn аћdidiki «jaza-tәrbiyining bәx baskuqi»ning tәpsilatlıri Musa pәyoqәmbәr арkilik berilgәn, «Law.» 26:14-26 wә «Қan.» 28-babta tepilidu).

Kisқiqә kilip eytkanda, Huda Israiloqa, Оzumgа itaәtmеn bolsanglar, silәrgә mehir-xәpkәt kәrsәtkuqi wә koqdioquqi bolimәn, dәp kәp yәrlәrdә enik wәdә qilоqan. Biraқ ular әksiqә itaәtmеn bolmioqan bolsa, uning jaza-tәrbiyisi tәdrijiy bexioqa quxidu. Bu jaza-tәrbiyining bәx baskuqini tәwәndikidәk yioqinqaklaxka bolidu. Itaәtsizliki eoqirlaxkanseri jaza-tәrbiyimu eoqirlixip baridu: —

(1) Waba-kizitmining quxuxi, duxmәnlәrning «ixik aldida» turuxi, duxmәnlәr aldida asanla mәoqlup boluxi («Law.» 26:14-17).

(2) Yamoqur az, hosulning naqar boluxi («Law.» 26:18-20).

(3) Yawayi yirtkuq haywanlarning kәpiyixi, ularning insanlarоqa wә mallarоqa hujum kilixi (buning kәqmә mәnisi bәkim dәlәt iqidiki muқimsizlik, tәrtipsizlik wә қanunsizliknimu kәrsitidu) («Law.» 26:21-24).

(4) Xәhәrlәrning muhasirigа elinixi, kәhәtqilik, ularning duxmәnlәr wә yaқа yurtluklarning aldida boysunduruluxi wә xularning қattik baxkurux tuzumi astida yaxixi («Law.» 26:25-27).

(5) Duxmәnlәrning eoq elixi, kaytidin xәhәrlәrni korxiwelixi, xәhәrlәr wә yәr-zeminning wәyran boluxi, surgun boluxi, surgun bolоqinida wәhimә astida yaxixi («Law.» 26:27-39).

«Batur hаkimlar»diki hatirilardin оqurmәnlәrning ozi bu tәdrijiy jazalar арkilik Israiloqa wә Yәhudaqa kәrsitilgәn agаh-bexarәtlәrni bayқiyalaydu. Hаlbuki, bәxinqi baskuq, yәni «surgun қilinix» bolsa pәkәt Israilning tehimu kәp itaәtsizlik wә asiylikidin keyin kelidu. Israil

«Batur ҳakimlar»

kæt'iy towa kilmioqqa, sürgün boluxioqqa xunqə uzun muddətning berilixi bizgə Pərwərdigarning səwr-takitining uluqlukioqa qong bir ispat boluxi kerəktur.

Gideonning tarihidin elinoqan bəzi sawaḳ-ibrətlər

Gideon batur Һakimlar iqidə rosul Pawlus Injilda bayan kıloqan ikki zərür roҺiy prinsipni namayan kıloqan aяayib ülgə idi.

Birinqi prinsip: — «Bəlki Huda danalarni hijalətkə kəldurux üqün bu dunyadiki əhmək sanaloqanlarni talliwalidi; küqlüklərnə hijalətkə kəldurux üqün bu dunyadiki ajiz sanaloqanlarni talliwalidi; U yənə bu dunyadiki kədrisilərnə, pəs kərülidioqanlarni talliwalidi, «yok boloqan nərsilər»ni məwjut xəy'ilərnə yokqa qikiriqetix üqün talliwalidi. Uning məksiti Huda aldida heq ət igisi mahtanmasliq üqündur... xuningdək Təwratta pütülgəndək: «Pəhirlinip mahtanoquqi bolsa Rəbdin pəhirlinip mahtisun!»» («1Kor.» 1:27-29, 31).

Huda Israilni Midiyanlardin kutkuzux üqün tallioqan kixi ixənqi kamil, əzi batur, əzimət kixi əməs idi; u bəlki «Midiyaniylarning bulangqilikidin saklini üqün xarab kəlqiki iqidə buoqday tepiwatqan», «ajiz sanaloqan», «pəs kərülidioqan» bir adəm idi. U yənə əzi tooqruluk «I Rəb, mən Israilni kəndək kutkuzalaymən? Mening ailəm bolsa Manassəh kəbilisi iqidə əng namriti, özüm atamning jəmətidə əng kikiqdurmən» — dəydu. Huda uningə ailisidiki «Baal» degən butqa ataloqan kurbangahni ərüp, yengi bir kurbangah yasap, uningda ailisidə məhsus kurbanliqqa saklanoqan bir torpakni kurbanliq kiliqnə əmr kıləndin keyin, u bu ixni yoxurunqə kildu. Həlbuki, Huda uning xundək kıləninə Özīgə itaət kiliq dəp qəbul kiliq, uning atisining wasitisi bilən Gideonning etikadini küqləndüridu (6:11-32).

Gideon dadillik bilən Israilni qəxun boluxqa qaqiroqandin keyin Huda «qəy terisi wə xəbnəm» alamətliri arkilik yənə uning iman-ixənqini riqbətləndüridu (6:36-40). Andin U qəxunning sanini 32000din 300gə azaytixi bilən uning iman-ixənqini sinaydu. Awwal Huda Gideonə: «**Barliq qərkup kətkənlər əyge kəytsun**» degən əmrni tapxuruxi bilən 22000 adəm əyge kəytip ketidu; 10000i qalidu. Andin u ularəqə «**Su boyioqa qüxüp su iqsun**» degən pərman qikiridu. Pəqət «**It su iqkəndək tili bilən yalap su iqkənlər**» Huda təripidin Midiyaniylarning sanəksiz qəxuni bilən soquxuxqa bəkitilidu!

Dərwəqə, nusrət kəzənoqandin keyin Israil bu nusrəttin «**pəhirlinip mahtioqanda**» əzini əməs, bəlki «**Rəbdin pəhirlinip danglaydioqan**» bolidu! Bərhək, xan-xərəp Gideonningki əməs, Hudaningki idi!

Ikkinqi prinsip: (təwəndiki səzlərdə tepilidu) — (Huda İbrahim pəyoqəmbərgə eytiloqan) «**«Seni nuroqun qəwmning atisi kildim» dəp yeziloqandək, İbrahim həmmimizning atisidur. Dərhəqikət, u əlüklərnə tirilduridioqan, məwjut bolmioqan nərsilərnə bar dəp məwjut kildioqan, əzi etikəd baqlioqan Huda aldida həmmimizning atisi boldi**» («Yar.» 17:4, «Rim.» 4:17). Bərhək, Huda bolsa «**əlüklərnə tirilduridioqan, məwjut bolmioqan nərsilərnə bar dəp məwjut kildioqan**» Hudadur. Mana bu ikkinqi prinsiptin ibarəttur.

Muxu yərdə Huda İbrahiməqə səzligən waqtida, gərqə İbrahim warisliq nuqtisidin balisiz bolsimu, Huda yənə uningə «**Seni nuroqun qəwmning atisi kildim**» dəydu. Kimdə həqikiy iman-ixənq bolsa, məyli barliq kərünüxlər wə əhwallar Hudaning degininə əksi bolsimu, u yənə Uning degininə həqikət dəp hesablaydu. Gideon əzini ajiz həm kərəksiz dəp kərətti

«Batur ҳakimlar»

(dər wə kə əzimu xundək idi); ھalbuki, Pərwərdigarning Pərixtsi uningə səz kıləqanda, U uni «əy jasarətlik palwan, Pərwərdigar sən bilən billidur!» dəp qəkirdi (6:12). İbrahim Hudaning: «Seni ata kildim» dēgən sēzini qin kēnglidin (allıkaqan əməlgə axurulojandək) qəbul kılıxi bilən Hudaning bu sēzi əməlgə axuruldi; ahirida Yəhudi y wə ərəbiy həlkələr uningdin qıktı. Ohxax yolda, Hudaning sēzini qəbul kıləqəqə, Gideonmu qorqunqək bir yigittin əzimət wə batur yetəkqigə aylanduruldi.

Gideonning tarixidin yənə kəp kimmətlik sawat-ibrətlərni əgəngili bolidu; muxu yərdə biz pəkət uning padixahlik ornini qəbul kılıxni rət kıləqanliki üstidila tohtilimiz (8:23). Bu ixta u həkikətən Hudaning «hakimlar» dəwrigə boləqan iradisini bilip yətkənidi. Hudaning haliojini xuki, həlkəkə padixah bekitilixtin ilgiri, ularning əzliirining həkikiy həküm sürgüqisining Uning Əzi ikənlikini obdan bilip yetixidin ibarət idi («1Sam.» 8:1-9, 11:16-25nimu kərüng). (Etikadqılar jamaətlirimu muxundək «Əzi üqün padixah izdəx» dēgən əzduruxlardin səklinixi kərək; demək, jamaətlər iqidə həmmə adəmgə həmmə ixta nemini kılıx kərək, dəp əmr kiliديوqan məlum bir kixini tikliməsliki yaki yoləqə qoymasliki kərək; qünki Hudaning «yengi əhdisi»də, Uning iradisi xuki, hər bir ailə həm ayrim xəhs əz məs'uliyətanliki bilən wijdanioqə qarap əzīgə kərəklik qərarlirini əzliri qıqarsun, dēgənliktur).

Əmdi Gideon padixahlik ornini rət kıləqandin keyin, əzini kəhin kılıp tikləp əzīgə «bir əfod yasax»ka ezip kətini nemidēgən pəjialik ix-hə! (bu «əfod»ning təpsilatlıri tooqruluk «Mis.» 25:14-26 wə izahətlarni kərüng). Keyin, xu «tor-tuzək»tin, yəni kəhinlik ornini izdəxtin (8:27) əz ailisidə qıkkən əz'ara həsəthorluklar pütkül əyidikilərni degüdək həlakətkə elip bardi («Hək.» 9-bab).

«Batur hakimlar»diki tarih tooqruluk:

11:26 «Yənə kelip, İsraıl Həxbon wə uningəqə qaraxlik yeza-kixlaklarda, Aro'ər wə uningəqə qaraxlik yeza-kixlaklarda həmdə Arnon dəryasining boyidiki barlik xəhərlərdə üq yüz yil makan tutup olturoqan wəqitlarda, nemixka silər xu yərlərni qayturuwalmidinglar?» (Yəftahning sēzi).

Yəftahning İsraıl Kənaan zeminini ixəqal kılıp turoqan wəqitni «üq yüz yil» dəp eytixi (bəlkim təhmini y bir san boluxi mumkin) «batur hakimlar»ning həküm sürgən dəwriyning təhminən 350 yil ikənlikini ispatlaydu (Yəftah həküm sürgən wəqitdin Samuil pəyoqəmbərnin wəqitioqə bəlkim təhminən 50 yil boluxi mumkin). Yəftah həküm sürüp, ikkinqi yilidin Sulayman səltənitiyning tətinqi yilioqə boləqan 144 yilni, wə «Misirdin qıqix»tin Həxbonni ixəqal kıləqəqə boləqan 38 yilni bu 300 yiloqə qoxqanda, undəkta omumi y wəqit 482 (38+300+144) yil bolidu. «1Pad.» 6:1də Sulayman səltənitiyning tətinqi yili, yəni padixah məkəddəs ibadəthanini Hudaqəqə atəp beoqixlioqan yili dəl «İsraillar Misirdin qıkkəndin keyinki 480-yili idi» deyilidu; bu ikki san bir-birigə bək yekin.

İsraillar Kənaan zeminiəqə kirgəndin tartip «Hək.» 11:26diki wəqitkiqə jəmi y 319 yil bolidu; birək Ammoniylar İsraılning zeminini ixəqal kılıp ularəqə zulum saləqan 18 yilni xu sandin qıqiriwətkəndə 301 yil bolidu. Xundək həsəblənoqanda, Yəftah eytkən təhmini y san «300 yil» tooqra qıkidu; xuning bilən Ammoniy padixahning hataliki pax kilinidu.

Huda buyrusa biz kəlgüsidə Məkəddəs Kitabiki yilnamilərni təpsili y jəd wəlləxtürüp qıqarməkqimiz.

«Batur ҳakimlar»

Hazirqa «batur ҳakimlar» tarihining yilnamilirini tawandiki jadweldikidak dap oylaymiz: —

Isra'il dawri wa ҳekum surguqi		Yil sani
«Misirdin qikix» wa qel-bayawanda yuruxlar — Musa payqamborning yetakqilikida		40
Qanaan zeminini ixoal qilix jaryani — Yaxua payqamborning yetakqilikida		7
Zeminning taksim qilinxidin Kuxanning zulum selixioqiqa (Yaxua payqambor)		10
Kuxanning zulum selixi (2-bab, 8-ayot)		8
Otniyelning ҳekum suruxi; aman-tinqliq kunlar		40
Moabning zulum selixi		18
Əhudning ҳekum suruxi; aman-tinqliq kunlar		80
Yabinning zulum selixi		20
Barakning ҳekum suruxi; aman-tinqliq kunlar		40
Midiyanning zulum selixi		7
Gide'onning ҳekum suruxi; aman-tinqliq kunlar		40
Abimelak «padixah»ning ҳekum suruxi		3
Tolaning ҳekum suruxi		23
Ya'irning ҳekum suruxi		22
		jamiy 358
I'ordan daryasining ikki taripi		
Qarbiy — Filistiyalar	Xarqiy	
(1) Əhdə sanduqidin məhrum boluxi	(1) Ammoniyarning zulum selixi	
(2) Ximxonning əməlliri, Samuil payqamborning qiqixi	(2) Yəftahning hakim boluxi	
(3) Filistiyalarning məqlup qilixi; Samuilning ҳekum suruxi	(3) Ibzanning hakim boluxi	
(4) Əhdə sanduqidin qayturuluxi	(4) Elonning hakim boluxi	
	(5) Abdonning hakim boluxi	jamiy 59

«Batur ҳakimlar»

Saulning ҳeküm sürüxi (Samuil pəyoğəmbərning ҳakim boləqəndin keyinki 20 yil)	20
Dawutning Həbronda ҳeküm sürüxi	7
Dawutning Yerusalemda ҳeküm sürüxi	33
Sulaymanning muqəddəs ibadəthanini beoqixlixoqiqa ҳeküm sürüxi	3
Yillarning omumiy sani («Padixahlar (1)» 6:1 bilən selixturung)	480

Oqurmən kərələyduki, 10:4də puritiloqandək, «batur ҳakimlar»din bəziliri zamandax bolup ohxax waqıtta Israilning baxqa-baxqa qismi uqün mäs'ul boləqan.

Yəftahning iqkən qəsimi — U həqiqətən öz qizini qurban qildimu? (11:29-40)

(11:29-40) Yəftah «**uning üstigə qiloqan qəsimini bəja kəltürdi**». Yəftah öz qizini qurbanliq qiloqanmu-yok? Yaki bu səzlərnin baxqa mənisi barmu?

Yəftah həqiqətən öz qizini Hudaqə qəydürmə qurbanliq süpitidə sunoqan, dəp qaraydioqan wə xundək karimaydioqan alimlar bar. «Qurbanliq qilmioqan» dəp qaraydioqanlar Yəftah əməliyətə qizini muqəddəs qediroqə munasiwətlik Hudaning hizmitigə atap beoqixlioqan, dəp qaraydu. Ularning muxu kəzkaraxta boluxi təwəndikidək munasiwətlik səwəbliri bar: —

(1) Muqəddəs qedirda ixləydioqan, əzlrini Hudaqə atap beoqixlioqan bir türkümlə qiz-ayallar boləqan boluxi mumkin («Mis.» 38:8, «1Sam.» 2:22)

(2) «Insan qurbanliqi» Musa pəyoğəmbərgə tapxuruloqan qanun boyiqə oquq mən'i qilinoqan, xundəklə Hudaqə «yirginliq ix» dəp qaraloqan («Law.» 18:21, 20:2-5, «Qan.» 12:31, 18:10)

(3) Yəftahning bu qəsəmnə qiloqan waqti dəl «**Pərwərdigarning Rohi uning üstigə qüxkən**» waqittin keyin idi (11:30-31). Qəsəm dərwəqə Muqəddəs Rohning təsiri bilən qilinoqan bolsa, undəktə uning heqkəndək insan qurbanliqini sunuxqa qəsəm qilixi kət'iy mumkin əməs bolatti. Bu kəzkaraxning əksiqa qaraxta boləqanlar 30-ayət wə 31-ayətnin arisida məlum bir waqit bar, dəp qaraydu; ləkin əyni tekistə bundək waqitning heqkəndək sayisi kərümməydu.

(4) Bu tekstlərdə pəkət Yəftahning qizinin «qizliqi uqün matəm tutuwelix»i təkitlinidu. Əgər muqəddəs qediroqə xu yol bilən beoqixlanoqan bolsa, undəktə əy-oqəqlik, balilik boluxqa muyəssər bolalmaytti.

(5) Məzkur kitabning muəllipi Yəftahning öz qizini qəydürmə qurbanliq qiloqanliqi toqrulux biwasitə heqyərde hatiriləgən əməs.

(6) Yəftahning Ammoniylarning padixahioqə eytqan məntiqilik səzliri uning eoqir-besik, salmaq bir xəhs ikənlikini ispatlaydu. U qaram, təntək adəm əməs idi.

«Batur həkimlər»

Həlbuki, baxqa alimlər, tekist bizgə Yəftang toqıruluk pəket: «**Uning** (demək, qızining) **üstigə qılqan qəsimini bəja kəltürdi**» degən intayin addiy, biwasitə həwər yətküzidu, dəp oylaydu. Xu qaraxiqə, gərqə Musaqə qüxürülgən muqəddəs qanun boyiqə insan qurbanliqi kət'iy bolmaydu (yukirikə (3)-səwəbini kərüng) degən bolsimu, «batur həkimlər»ning künliridə kahinlar və Lawiyar həlkkə muqəddəs qanunni əgitix vəzipisidə («Mal.» 2:7) heli məsuliyətsizlik qilip həlqnə tolimy qəpləttə qaldurdi. Xunga «**Xu künlərdə Israilda həq padixah bolmidi; hərkim öz nəziridə yaxsi kərüngənni qilatti**» (17:5, 18:1, 19:1, 21:25). İnqildə Yəftah iman-etiqadi tüpəylidin təriplinidu («İbr.» 11:31). Xuning bilən bu alimlərnin pikri mundak; U həqiqətən «**uning** (demək, qızining) **üstigə qılqan qəsimini bəja kəltürdi**», qizni qurbanliq qildi. Xundak kilizi səmimiylilik bilən qin kənglidin bolqan bolsimu, uning undak qiloqini Huda aldida toqra bolmidi. Xunga (bu alimlərnin pikriqə) «batur həkimlər»ni yazqan tarihqining bu ixlarni hatiriləxtiki məqsiti: «**Xu künlərdə Israilda həq padixah bolmidi; hərkim öz nəziridə yaxsi kərüngənni qilatti**» degən pakitni təkitləx üqün idi.

«Batur həkimlər» degən kitabning «Rut» degən kitab bilən bolqan munasiwiti

«Batur həkimlər»da hatiriləngən qüxkünlük həm pəjələrdin Israil həlqining həmmisini qarangoqluq və zulmət-qəplət iqidə yaxawatqan, dəp hulasigə keliximiz mumkin. Xuning üqün biz «Batur həkimlər» degən tarih bilən zamandax bolqan «Rut» degən hatiridiki güzəl tarihni oquqinimizda, kənglimiz kətürülidu. Qünki «Rut» degən tarihta bir ailə iqidə bolqan əz'ara mehir-muqəbbət, sadəqətlik və hərmət-izzətni kərələymiz. Muxu tarih bizgə Hudaning kəlgüsində Israilqə nisbətən nemə pilanliri barliqini kərsitidu. «Rut»tiki «qoxumqə səz»imizdə məzkur ikki kitabning munasiwiti üstidə tohtilimiz.